

KRANE ~ IJJAS:

A NÁZÁRETI

KORDA RT. KIADÁSA BUDAPEST

KRANE ANNA BÁRÓNÓ:

A NÁZÁRETI

LEGENDÁK KRISZTUS URUNKRÓL

FORDITOTTA: IJJAS ANTAL

KORDA R. T. KIADÁSA, BUDAPEST

Nihil obstat. Dr. Julius Czapik censor
dioec. No. 3714. Imprimatur. Strigonii
die 29. Novembris, 1934. Dr. Julius
Machovich vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában,
Budapest.

AZ ENGESZTELÉS ÉJSZAKÁJA.

Vörhenyes fények gyúltak fel a templom komor bástyátömbjein s a tornyok tetején fáklyák sora lángolt alá a síkra. Házról-házra kigyulladtak a mécsek, míg végre a város: úgy úszott a nedves, lágyan vöröslő fényben, mint tűzfényben és virradatban.

Az ünnepi istentisztelet most ért véget. Az imádkozók tarka csapata aláömlik csíkos és lilazsinóros ruhában a templom lépcsőjén és szétfolyt az utcákon, azután barátok és rokonok gyűlnek össze a házak lapos tetőteraszán. Onnét jól lehet látni a világosság füstölgő tengerét, amivé ma Jeruzsálem lett s a fénynek ebben a lágyan aranyvörös ködében úszni kezdtek itt is, ott is az ének és a hárfa kósza hangjai. S megkezdődik utána az ünnepi lakoma.

Ennek az évnek tele különös módon lágy volt, olyan lágy, hogy a fák és a bokrok rügyezni kezdtek az ólmos decemberi ég alatt is. A mandulafák fehér és rózsaszínű virágokkal kezdtek égni a hegyoldalak védettebb hajléasaiban és a déli hegyek között, arra Betlehem felé az éjszakán át is kint maradhattak a pásztorok nyájai.

A tavasz titokzatos illata már napok óta ott lebegett a párás téli levegőben. S a levegő ma este: tavasziasan enyhe volt és az emberek érezték benne a felszabadulást. Ilyenkor tavasszal: titokzatos erők törnek fel bennük a tavasz nyers és édes illatában s

az ember szíve eltelik várakozással. Az ember alapjában véve nem tudja megmondani, hogy mindez miért van? De itt van és szívesen vesszük mind, — s mindenki engedte, hogy édes dallamokat zengetve húrozza körül szívét a nap forduló éjszakája s ezek a dallamok zengve és súlyosan, mint a bronzból való viziorgonáké, alázuhoznak a szív tárnáiba. Ráadásul ünnep is van Júdeában és Galileában, azon a földön, ahol a római sasok ércbeöntött röpkölése áll, a tartományt megszálló légiónak zászlótartói . . . Tavasz . . . és Jeruzsálemben végigömlött az ünnepi est vidámsága.

Csak lassan kezdett csöndesedni az öröm s a csend sötétén és hűvösen: alászállott a síkra, a csillagok, a hold és a szélben vándorló felhők magasából. S ez a csönd, az éjszaka mély csöndje, a télvégi Judea és Galilea, a holdfény és a fáradtságtól szinte szürke csillagok alatt: még mélyebb és varázslóbb, mint a fáklyák és mécsesek füstölő aranyvörös kódében éneklő vigalom. Az ember épúgy átadja néki szívét.

Az ajkak lassan fáradtak lesznek és sötétek. A gyermekek anyjuk térdére húzódnak s a levegőben egyre mélyebb lesz az éjszaka illata. A hold — fénytelen véres ostya — alászáll hegyei mögött, de — ki tudja miért — a csillagok is kimerülten alszanak el odafönt. Az éjszaka: szilárd koromfekete ür a világ felett s az a sötétség súlyosan ömlik szét Betlehemben. A világ: menyasszony lett, aki vőlegényre vár és arca elé húzza fátyolát.

És egyre mélyebb és mélyebb a csend. Egyre feketébb és feketébb az éjszaka. Végre már a Szentek Szentjében álló gyertyatartó hét aranykarján is olyan fakón égnek a lángok, mintha nedves ködön át világolna fényük, az égő áldozatok oltárán az égő tűz is szinte fénytelen. A sötétség olyan súlyos, hogy elvesznek benne a hangok, a kutak zúgása lassan néma lesz,

a levegőben puhán és ernyedten vész el minden hang, az éj: lassan ott táborozik az ajkak és az ujjak fölött is.

De ma: senki sem fél e fénylő és hangtalan éjszakában, amely olyan, mint a világűr, amikor még nem volt világosság. Az emberek nyugodtan ülnek mécseik fakó fénye körül és mozdulatlanok, árnyékuk meggörnyed a falon, a varázslat néma bennük és körülöttük, ernyedten várnak most valakire. Mintha a Virrasztás kövült volna meg bennük, Izrael nagy Virrasztása, amelyben ezer év óta ülnek, — így ültek Egyiptomban az első pászka éjszakáján, amikor vérrel kenték meg az ajtókat és a Kardos Angyal körbejárt, hogy megölje az egyiptomiak elsőszülöttjeit, Jerikó falai mellett a tábortüzek fényétől és füstjétől körülvéve a titokzatos éjszakában s így ültek a babiloniak az óriási városnak szűk utcájú zsidónegyedében, az esti mécs és vacsora körül, arra várva, hogy a fogság véget ér s így ültek azóta évszázadokon át ünnepi esteiken, — várva, hogy eljön a Messiás. S a templom éjbemerült bástyáiról tompán, a sűrű éjszakában mint valami hangot felfogó ködbe beleveszve, szólnak a kürtök: — Éjfél!

Éjfél! Egyszerre csak megsemmisült a súly, amely megterhelte a levegőt s ahogy elbillent, mintha láthatatlan húrozás tengere maradna utána, a hárfák szálai, amik mélyen és halkán megzendülve szólnak s mint angyalszárnyak surranása hull rajtuk végig. A zengés, az ég és föld közé feszült millió húr láthatatlan zengése óriási hullámokban hömpölyög a messzeségből s a hangja nem kemény és csengő hárfapendülés, hanem olyan lágy és édes, mint a pásztorsíp hangja. Igen, a pásztorsípok szoktak szólani így Judea és Galilea mezőin éjszakánként, amikor a hervadt föld lágyan és különösen illatozik köröskörül a csendben és a sötétben s a pásztortüzek fölé a fuvolahangok csengő és súlyos vizei hullanak:

— *Felemelem szemeimet a hegyekre* — mondta a dallam, — *a hegyekre, ahonnét a segedelem jő . . .*

— *Ime, lásd* — mondták mélyen és titokzatosan a fuvolák s hangjuk mögött fojtott hárfaszó megütött tengere zúgott — *ime, nem szunnyad ő, Izrael védelmezője . . .*

A fuvolák hangja elnémult. Helyettük lágy és testetlen ének hullámozott alá a magasból, — az eső hull alá így a földre ezüst és porló fátyolával, mint ez a melódia. Az éjszaka, az egész föld és egész Jeruzsálem testetlenné váltak e hangok édes és halk, szinte nesztelen ömlésben s úgy tetszett, mintha Moriah hegye megremegett volna, nem fent a sziklafennsíkon, ahol gigantikus bástyái koronázták, hanem lent, egészen a mélyben, ahol véget érnek a hegyeknek föld mélyébe kapaszkodó sziklagyökerei. A nagy áldozati oltár tüze magasra csapott s az arany gyertyatartó hét karján a sárga viaszoszlopok felett elkezdtek a lángok mozdulatlan, hősápadt fényben sugározni s szívirvány színű félkörből összefont glória gyulladt ki felettük. A Szentek Szentjének függőnyei hullámozottak az aláhulló ének árában s a földalatti teremben, ahol az ősi könyveket őrizték féltve: megmozdultak a pergament tekercsek, amelyekben a próféták szavai álltak a Messiásról. S a föld felett lángyulni kezdett a sötétség, amely alászállt: megjött a völegény s lassan félrevonta a menyasszony arcán a fátyolt.

Az emberek a titokra gyűltek a kékes árnyalatúvá vált, megkönnyebbült éjszakában, amelyben ismét a fény forró és lágyan vöröslő tengerévé vált Jeruzsálem a fáklyáktól és mécsesektől, — azok lángjairól is elmúlt a fakó ígélet. Most már úgy tetszett, hogy a titokzatos ének zengő ömlése nem volt más, mint a hárfahangoké, a fuvolaké, és a daloké, amelyek itt is, ott is szóltak. S akkor egyszerre: megpillantották a Csillagot.

Onnént jött messze délkeletről, a szíriai sivatag felől, a sivatagot Judeától elzáró hegyek mögül jött fel, olyan volt, mint valami enyhén kékes fényű, roppant széles pengéjű arab csata kard, lassan emelkedett fölfelé, — úgy tetszett, hogy nagyon gyenge holdfényhez hasonló ködös sugárzásával telik meg az éjszaka.

Ő volt a legtitokzatosabb ma a titoknak ezen az éjszakáján. Csodálatos idegen csillag úszott az éj vize fölött az égen, a végtelenség fekete mélységeiből bukant föl, nagy dolgokat jelentve, amelyek a közönséges embertől meg nem érthető szavakkal ott állanak a könyvek lapjain, — vajjon mit jelenthet?

Az emberek álltak és néztek s ideges ujjakkal mutogattak felfelé, ott tolongtak a tetőteraszok mellvédje mellett. S mind bizonytalanokká lettek.

— Miért jelent meg ez a csillag?

Nem tudta senki, ki mondta ki először, de a szó zúgása úgy futott körbe a nép között, egyre hangosabb és hangosabb lett, végre egyetlen kiáltás:

— A Messiás csillaga!

De a kiáltás éppen olyan gyorsan elnémult, mint ahogy felszakadt.

A Messiás csillaga? Ezt a gondolatot nem lehet végiggondolni. Útjai a felmérhetetlenbe futnak: a Város rája várt, a Templom érte épült. De a Város felett a rómaiak és Heródes, a Templom felett a papi fejedelmek az urak. Mit szólnak hozzá ők?

S a Nép: nyugtalankodva várt. Ha Ő az, aki eljött, miért nem omlanak alá a római Fellegvár falai. És miért nem omlik össze Heródes palotája?

A Csillag nem felelt.

Lágyan, kék köddel sugározva úszott az északi égboltozat felé, a félelmetes penge fenyegetően kezdett alágörbülni a föld felé. Kiknek léssen javára és kiknek léssen romlására az Égi Jel? Semmit sem lehetett tudni. A Föld Birodalmi roppant láncban feküdtek az Atlanti

Óceántól a perzsa sivatagig, Jeruzsálem fényei füstölögve égtek az Engesztelés Éjszakájában, a Nagy Engesztelés Éjszakájában, amely íme: elküldte végre Csillagát. „Soknak leszen romlására és soknak megvilágítására” — mondotta Simeon, a bölcs, aki fenn állott a háznak teraszán.

S a Csillag — az Égi Kéztől vezetve — lassan ment útján Betlehem felé!

A BETLEHEMI TÖLGYFA ÉS **ABDIÁS, AZ ALÁZATOS.**

Abrahám ültette, a Magasságbeli barátja, akit Isten mint utas látogatott meg a sivatag és a legelők vöröslő alkonyában s aki szeretett fákat ültetni azokon a helyeken, ahová nyájának vonulása visszatért. Efrata meredek dombján, ahonnét sátorának nyílásából gyakran nézegette el esténként a tábor felé visszaöözőnlő nyájak sárga porfellegét, oltárt is épített, hogy áldozni tudjon rajta az Úrnak. E miatt ültetett el a sovány, mészköves agyagföldbe egy makkot és így szólt hozzá:

— Hajts ki és növekedjél! Légy csirává, amely ki akar nőni a földből, hajtássá, amely a nap felé törekszik. Szolgálj Istennek a magad módján, légy erős fa és adjál árnyékot a hozzád vonulóknak!

A kicsiny makkból karcsú és gyenge ifjú fa lett, aranyzöld fiatal levelekkel, de egyenesen állt s egyre jobban nőtt és erősödött. Növése lassú volt, mint a tölgyfaké, amelyek fölött már évszázadok vonultak el s még mindig egyre nőnek. De már hatalmas fatörzs lett, amire Ábrahám dédunokája, József, elvonult mellette kolompoló nyájával. S ettől kezdve gyakran tértek vissza hozzá Ábrahám utódainak kóborló nyájai és pásztorhadai, míg végre egy napon végleg fel nem szedték mellőle a vöröscsíkos sátrakat s a tevekaravánok és nyájak el nem vonultak messze dél felé. És négyszáz év telt el, amíg újra látta őket visszatérni ugyanonnét, ahol a sivatag sárga párája állt az ég alján. Úgy jöttek, mint nagy nép, számosan, mint a tenger fővénye és mint az égek csillagai.

A tölgyfa ezalatt vén és roppant fa lett, görcsös, viharvert ágai messze nyúltak, a karavánok alatta pihenték ki az út fáradalmait. És lassan megvénült a nála ifjabb város is, amelyet a fa dombjának hajlása félig eltakart, de azért ide látszott bronzbarnára égett kicsiny kőházaival, Betlehem, a Kenyérnek Háza, amit neve jelentett, mert a mezői nem voltak olyan sívarak, mint a sovány mészkődombok köröskörül Galileában, hanem agyagos föld volt, tisztességesen termett s a csűrökben mindig volt gabona.

A tölgy pedig még mindig állott számlálhatatlan és észrevétlenül sokasodó évgyűrűivel. Már három férfi állhatta körül úgy, hogy karjuk körülérje. Azonban éppen ebben az időben kezdett magányos és elhagyatott lenni, az emberek kerülték, mert fenn a magasban egész kis erdőnyi ágai és lombjai között, ahol a szél járt — abban a magasban, amelybe ágai érnek, mindig van szél —, valami halk és nyugtalanító suttogás hullámozott. Valaki ráfogta, hogy a fa: emberi hangon mormol a domboldalon, hogy szellemek tanyáznak odvaiban. A babonások tehát elkerülték és csak kevesen keresték fel; olyanok, akik nem adtak a félelemre és a szóbeszédre.

Itt kuporgott lábai alatt, a fa törzsének támasztott hátal félnapokon át egy fiatal pásztorfiú — neve Dávid, Jessze törzsökéből — és bámult az aranyzöld lombok sátora alól nyájaira, amelyek a fa közelében, a domboldalon legelésztek. A fa magányosan és hatalmasan zúgott, amint hárfáztak rajta a szél ujjai s a pásztorfiú, aki szeretett ülni e roppant hárfa zúgásában, különös álmokat látott elvonulni szemei előtt. S amikor az álmok eltűntek előle, megragadta a khinnort, a háromszögletű hárfát s így hárfáztak ketten ők: a tölgyfa és a fiatal pásztorfiú. Úgy rémlett, mintha a pásztor bronzbarna ujjai alatt az vált volna csengéssé hárfa húrjain, amit a vén fa halk és mélyhangú mormolása lassan és sötéten elmondott neki.

S a pásztorfiú, aki egy napon felállott a fa törzse mellől s hárfájával és pásztorbotjával együtt elment álmai után, Izrael királya lett, az Úr fölkentje és úgy jött vissza szülővárosába, fegyveresen és páncélos harcikocsik közt. S ha arra vezették a harcok vagy országának kormányzása, mindig megpihent a fa alatt. A tölgynek lassan Dávid fája lett a neve és az maradt azután is, mikor a megvénült és meggyötört király már régen a halál vizét itta a fölébe épített kicsiny és sivár sírkamrában, népe és országa pedig két részre szakadva, vakon és süketen viaskodott és ellenségeskedett egymással. De Dávid fája elpusztíthatatlanul állt a domboldalon évszázadok viharai közt s megérte Juda bukását, a babiloni fogságot s a nép visszatérését az ősi földre. De most már benne is érni kezdett az öreg kor. Ideje volt, mert több mint kétezer évét élt, most egyik holt ága a másik után meredt szárazon és siváran lombjaiknak még mindig hatalmas rengetegében, törzsében egymásba szakadtak az odúk. Végül roppant rommá lett, komor és méltóságos rommá, amely az utolsó pillanatig dacolva nyujtotta még élő ágait a magasba és megadatott neki látnia, hogyan vonulnak a közeli országúton át Jeruzsálem felé a vasléptű római légiók.

Ilyen hatalmas élet haldoklása évtizedekig tart. S a tölgyfa látta, mint válnak a rómaiak Judea uraivá. Mint uralkodnak az ország fölött vasökölrel, hogyan nézik le hitét, gúnyolják Istenét és vetik meg szentelt szokásait. És ekkor történt meg, hogy egy lázongás megfékezésére küldött, a nap tüzetől s a zsidók gyűlöletétől és makacsságától kimerült és dühös római kohorsz a fa alatt ütött tábort. Az éjszakára gyújtott tűz olyan közel csapott a fa törzséhez, hogy a száraz kéreg hosszú füstölgés után egyszer csak lángra lobbant s a fa gigantikus, szenes csonkká égett.

A betlehemiek odagyűltek a látvány köré, amely olyan volt, mintha a lángok óriási szökőkútja viharzana

elő a földből. Sírtak és üvöltöttek a dühtől, szerettek volna legalább megpróbálkozni az oltással, de a rómaiak dárdáikkal szétkergették őket s csak akkor hagyták ott, amikor már egészen leégett.

Abdiás, a pásztor, akié a tölgy volt — mert a mezején állott — mogorván és lesujtottan nézte a fát. Az ég haragjától félt amiatt, hogy Dávid fája elégett. Azért engesztelést ajánlott fel a Magasságbelinek és bocsánatért esedezett az Úrhoz a bűnért, amiben ártatlan volt s amit nem tudott megakadályozni. Később azonban mégis elhatározta, hogy eltakarítja a sivár és vigasztalan fekete csonkot, amely felperzselte földje közepén állott.

De még ezután is maradt egy hatalmas tömb épségben, tiszta, kemény és ősi tölgyfa és erről eldöntötte, hogy felajánlja az építőmestereknek, akik Jeruzsálemben a király parancsára újjáépítették a templomot. Azonban hiába próbálta meg. Heródes főníciai és görög építőmesterei kinevették, amikor elmondta, hogy mit akar. Egy elégett tölgy maradványait akarja nekik adni? Még akkor sem kell, ha akár tizszer is Dávid fája! Itt a templomban akarja egy félig elszenesedett fa szomorú roncsait beépíttetni valahova? Itt, ahol a leghatalmasabb cédrusgerendák, a legsúlyosabb és legfénylőbb ébenfalapok, a legkönnyebb és legillatosabb terebint deszkák éppen hogy csak megfeleltek? Ez a féleszű pásztor, akinek ilyesmi jutott eszébe, menjen csak vissza szépen a nyájaihoz és rójjon össze jászolyt állatainak abból a fából, amit oly nagylelkűen oda akart adni nekik!

Abdiás megszégyenítve hagyta el a várost, amelynek utcategere ott zsongott a Moriah hegynek a lejtőjén s legionáriusok, görögök és római kalmárok, antimonnal fehérített arcú és skarláttal bemocskolt ajkú szíriai és görög lányok jártak ki és be kapuin. Ő pedig kiérve onnét, lerázta kopott saruáról a megszenteltelenített szent város porát és érezte népének egész megtörtségét és megalázottságát:

— Uram, te látod, hogy háznak akartam ajándékot adni, de a király szolgálai nem fogadták el. Azért kérlek tégedet, én Uram, hogy jószándékomat nézd és ne kelj fel ellenem haraggal, hogy ezzel a fával, amely az enyém, valamit csinállok. Az én tulajdonom és megillet engem és jó lesz egy-két dologra.

Miután Abdiás így imádkozott, lassan elmúlt róla rossz kedve és hozzálátott, hogy a megcsúfolt fából valamit csináljon.

A fát háromfélére szánta. Először küszöböt faragott belőle házának, azután egy erős és tágas nyugvópado, végül jászolyt állatainak. Mert a végén nem is találta olyan rossznak, amit Heródes építőmesterei olyan megvetően tanácsoltak neki. A padot ama hely közelébe állította, ahol a fa valamikor állt s ahol volt még egy-két fiatalabb tölgy; azok is vetettek valamiféle árnyékot s kínáltak nyugvást a fáradt vándornak. A jászolyt pedig egy távoli istállójába állította bele, ahova akkor zárta barmait, amikor ólmos felhőivel és esőjének jéghideg függönyével hetekre, néha hónapokra rászakadt Galilea alacsony dombjaira a tél.

Végül egészen meg volt elégedve és arra gondolt, hogy senkisémet tehet neki szemrehányást, — végre is legjobb szándékból és legjobb akarattal sem tehetett mást. Abdiás egyenes és istenfélő férfiú volt, aki szeretett megtartani a Magasságbeli törvényeit. Az áldás nem is maradt el, mert nyájai derekasan tejeltek és ellettek s minden mezője jó termést hozott.

Egy téli este, amikor a nap már kormosan és vörösen állt a látóhatáron és a dombok lilák lettek körös-körül, a levegő hideg a közelgő éjszakától és ezüstsűrke a holdtól, amely sápadtan és kékesen, mint a füst, kezdett felszívárogni a völgyek mélyéről, már lepihenni készült, mert ezen a napon pásztorainál járt künn s átfázott és fáradt volt. De amikor

hazafelé ment, idegeneket látott a padnál álldogálni, akik láthatóan vártak valamire. Csak egészen közelről látta meg jól, mifélek, mert az alacsonyan álló nap a szemébe sütött. Ebben a szemközt áradó nagy sárgászörös fényben úgy tűnt fel neki, mintha valami sugárkoszorú állna a karcsú fiatalasszony körül az alkonyat violaszínű hamvában s keze fáradtan és súlyosan fekszik a térdén.

— Egyedül van! — gondolta magában Abdiás. — Rendes asszonyhoz nem illik, hogy egyedül üljön, nem messze az úttól s mereven bámuljon maga elé . . .

De ez a gondolat csak felvillant benne, amikor már meg is pillantotta az asszony kísérőjét, egy öregedő férfit, aki az alkonyatban, felborzolt szőrrel fázó számár mellett álldogált s egy vastag takarót készült szétoldozni. Barátságosan köszöntek egymásnak és a férfi megkérdezte, hol találhatóna szállást éjszakára?

Abdiás vállalt vont:

— Talán találna valahol, de nem valószínű, mert most a népszámláláskor sokan jöttek ide, akik innét származtak és itt kell jelentkezniök. A város egészen tele van.

Az alacsony, fáradt, öregedő férfi komoran és gondterhelten bámult maga elé, amikor ezt hallotta. Abdiás erre megmondta, hol lakik és azt mondta, hogy hozzá fordulhat, ha máshol nem talál helyet.

Ezzel tovább ment. És furcsa: gondolatban sokat foglalkozott ezzel a két szegényes és egyszerű idegennel; különösen az asszonnyal, aki mozdulatlanul ült a padon s csak óriási, a fáradságtól egészen sötét szemei égtek fehér arcában és volt benne valami titokzatos. Abdiás sajnálta, mert arcáról is látta, hogy gyermeket hordoz szíve alatt és tudta, hogy nem könnyű dolog ilyenkor szállás nélkül vándorolni. Még jó, hogy ilyen derék és gondos férje van, mint amilyennek a férfi látszott.

De mégis úgy volt, hogy az idegenek dolga hamar kiment a fejéből, mert amikor hazaért, saját

törzsökéből való vendéget talált magánál, akik mind szállást kerestek nála. Úgy illett, hogy mindent rendelkezésükre bocsásson, még a saját fekvőhelyét is, ezért elhatározta, hogy ezt az éjszakát ő maga cselédekkel tölti a pásztortűznél. A nyájak főtáborára helyén elég meleg lesz a körbe vagy kétoldalt rakott tüzek között.

Éppen, amikor útjára akart indulni, kopogtattak ajtaján s a küszöbön azok az idegenek álltak, akikkel a padnál találkozott.

— Bejártuk az egész várost — mondta a férfi, aki vállánál átkarolva tartotta az asszonyt, hogy el ne essék a fáradságtól —, nem találtunk szállást, azért eljöttem hozzád.

Abdiás a homlokára ütött. Ő maga mondta nekik, hogy jöhetnek. Most meg van szégyenítve, — nem tud velük mit kezdeni.

A férfi féreértette mozdulatát:

— Nem akarunk terhedre lenni — mondta nyugtalanul és szerényen. — Akármilyen egyszerű tetőt a fejünk fölé . . . csak egy zugot . . . vagy egy istállót . . . Csak a fejünket szeretnők lehajtani.

— Istálló? — kérdezte megzavarodva Abdiás. — Nem engednélek benneteket itt álldogálni a küszöbön, ha csak egy zug is maradt volna a házamban. De nekem magamnak is kint kell aludnom a nyájaimnál, annyi rokonom jött hozzám. De ha istállót mondasz és valóban megelégszel vele, akkor tudok adni valami helyet, ha velem akartok jönni.

— A Magasságbeli áldjon meg! mondta halkan a férfi és az asszonyra nézett. Azután lassan, kíméletesen felsegítette a számárta az egyre jobban alkonyodó estében és elindultak Abdiással a dombok felé. Annak oldalába nyílt bele az istállóbarlang, — éppen egyikébe állította az új jászolt; még megmutatta nekik, merre vezet oda az út.

— Ott van elég alom és a takaróitokból elég tisztességes fekvőhelyet tudtok vetni magatoknak. Van nálatok ennivaló? És tudtok tüzet rakni? . . .

A férfi aggódó arccal bólintott és Abdiás megértette, hogy ideje elmennie.

Az idegen, amikor megtalálták a barlangot, nagynehezen szikrát csiszolt a kovából és meggyújtott egy gyantás faágot s annak nyomorúságos fényénél próbálta elrendezni a helyet.

Az asszony egész idő alatt alig beszélt és alig mozgott. Ott ült az egyik szalmára vetett takarón, amit a férfi vett elő a csomagból. Úgy látszott, mintha semmit sem venne észre a külső világból, egészen belesüllyedt valamibe, ami eltöltötte lelkét. Abdiás amikor egy pillanatra visszanézett, észrevette az asszony utána szegeződő pillantását és ezt a pillantást soha nem tudta elfelejteni. A sötét tündöklés, ami fölillant ebben a szemben, egészen szívárványszínű ragyogásával, olyan volt mint valami drágakő, hogy a fáradt öreg pásztor egészen tele volt sugárzásának titokzatosságával.

Még akkor is, amikor már kint ült pásztoraival a tüzeknél.

Ezen az éjszakán kezdődött az, ami csak egyszer történhetett meg a földön. Amikor az egész teremtés letérdelt egy asszony fátyola köré és maga is fátyolt húzott köréje a világ sötétségéből, hogy semmi láng sem látszott rajta át . . . Az ég és föld visszatartották lélekzetüket. S ekkor éjfél felé jött el az a tündöklő fény s Abdiás és pásztorai előtt ott állott az Úr Angyala:

— *Ne féljete, nagy örömet hirdetek nektek! Dávid városában ma megszületett az Üdvözítő!*

Az ég megnyílt, az angyali seregek ujjongtak és énekeltek:

— *Dicsőség a magasságban Istennek és békeség a földön a jóakarátú embereknek . . .*

Eljött a karácsony-éjszaka, alászállott a földre, hogy a bűnös emberiségnek meghozza a Megváltót. A pásztorok odamentek, hogy lássák a csodát. Mindenekelőtt Abdiás kérte, akit lábai nem tudtak már eléggé vinni, hogy a barlangba vigyék, amelyet a Világ Megváltója születése helyéül választott.

Ott találták meg az anyát és a gyermeket: a vesszőt Dávid törzséből, pólyába takarva és abba a jászolba fektetve, amely ősenek fájából készült, abból a fából, amelynek zúgása: Dávid fülébe zúgta ez Eljövendőről szóló zsoltárokat.

Most megértette Abdiás: Isten szándéka volt, hogy ezt a fát Isten mégiscsak befogadta templomába s ha kigúnyolták is Heródes templomának pallérjai: igazabb templom lett belőle, mint az, amelyik ott emelkedett a Moriah hegyen, cédrus gerendákkal, ében- és akác lapokkal ékesen. A komor és véreskezű idumeus, Heródes csak számításból és hivalkodásból adta Isten házának a drágaságot, míg az ő ajándékát, ami egyszerű volt és kicsiny, de engesztelésből és áhítatból fakadt, elfogadta Az, aki nem írástudóknak és főpapoknak, nem a föld hatalmasainak, hanem a szegényeknek, a kicsinyeknek és alázatosoknak: *íme, eljött.*

„CSUNYÁCSKA.”

Heliopolisban történt.

Az egyiptomi város ott áll a Nilus mellett, körülötte a sivatag sárga fátyolai a látóhatáron; a városban a bálványtemplomok roppant tömbjei, — közöttük, egészen elrejtőzve pálmái közé, egy kicsiny zsinagóga, egészen jelentéktelen és apró, olyasféle, mint amilyent a legkisebb és legfélreesőbb júdeai városokban szoktak építeni, de éppen azért emlékeztetett az otthoni földre: Judea drága földjére s a hűvös, ibolyaszínű júdeai égre, itt a hőségtől mindig fakó egyiptomi ég alatt, ahol az Ősök voltak fogságban valamikor s csak a Halál Angyala vágott nekik utat, amikor házról-házra járt a tikkadt egyiptomi éjszaka óriási csillagai alatt, és csak a vérrel kent küszöböket kerülve el, megölte az egyiptomiak elsőszülötteit. Mert egy maroknyi zsidó élt itt, visszakerülve a hajdani fogság földjére, köztük egy házaspár, Manasszé és Rebekka, egyszerű és jelentéktelen zsidó kispolgárok, csöndesen s kissé mogorván és gyanakvóan húzódva meg a pogány nép földjén abban a székvárosban, amely sorsa lett Izraelnek s amely akár a homokot, szórta szét a Népet Babylon-tól Hispániáig az óriási Római Birodalomban. És amíg a germán erdőktől a perzsa földig zörögtek a vasvértes légiók fegyverei, addig a kicsiny ház, Manasszé és Rebekka háza némán húzódott meg a többiek között az olvadtan tündöklő egyiptomi napsütésben, kertjének néhány pálmája vékony vonalakkal lengett a szélben, délutánjainak egére feketén és karcsún rajzolódtak szikomorjai s alacsony, széles gránátalmafák fényes

sötétzöldje mellett néhány száraz, jelentéktelen balzsam-cserje szegte.

Manasszé alig volt otthon. Kalmár volt, éppen-séggel nem valami dúsgazdag nagykereskedő, akinek dús és csengős tevekaravánjai ügetnek lágyan himbálódzó léptekkel és görbe nyakkal a sivatagi csípős éjszakákban. Mindössze egyetlen tevéje volt, nem valami nemes fajtájú mehari, de erős és türelmes igásteve, azzal szállította ide-oda áruját. A felesége azalatt ellátta a házat és művelte a kertet, a hőség idején pedig szőtt és font a félhomályossá sötétített asszonykamrában; rendes asszony és férje: nem fogynak ki mindig tiszta alsó és felső ruhákból. Később már a lánya is segített neki.

Mind a hárman egyszerűek voltak, szívósak, dolgosak és igénytelenek, nagyjából boldogok is lehettek volna, de volt egy nagy keserűségük: a szegény kis Dina feltűnően és csodálatosan csúnya volt, olyan csúnya, hogy mindenki megbámulta. Egy furcsa anyajegy ferde és hosszú sávja vonult át egész arcán, sápadt, ellen-szenvesen, szinte visszataszítóan vértelen, fakó bőre egészen tele volt hintve vörös szeplőkkel; amikor ezek időnkint egészen elborították, olyan volt, mintha nem is lenne arcbőre, hanem a száraz, fénylő, csupasz hús állna csak arcán.

Szülei még az orvosláshoz értő egyiptomi papok-hoz is elvitték, miután mindent megkíséreltek vele s Manasszé már minden kenőcsöt és italt hazahozott távoli útjairól, abessziniai, szíriai és arab karavánszerá-lyokból, ahol az esti tűznél kuporgó többi kalmárok-nál kérdezett efféle szerek után. Még áldozatot is viték templomukba, hogy a lányuk ne legyen örökké olyan bájtalantul, visszataszítóan és ellenszenvesen csúnya, pedig derék és kedves kislány szegény, mégis azt mondják róla a többiek, hogy „Jehova jelölte meg” és ez nem lehet más okért, mint büntetésül a szülők bűneiért. Ha igaz is, hogy Manasszé és Rebekka

jelentéktelen és bonyodalom nélkül való életében nem lehet ilyesmit kimutatni, akkor bizonyára régi, eltitkolt és ismeretlen bűnök ezek. Így mondták ezt a többi zsidók az esti mécsek fénye mellett a vacsoránál, miközben száraz, kicsiny lepényeket ettek és keserű füveket ecettel és olajjal. Ő: ez a Manasszé embert ölhetett a sivatagban, és ki tudja miket követett el valaha a hallgatag, dolgos, egyébként nem is nagyon csinos Rebekka.

Furcsa: de maguk a szülők nem estek kétségbe. Van valami vigasztaló abban, hogy a szülői szív nem tud lemondani a reményről, hogy akármilyen váratlanul, de végül mégiscsak történik valami; lehet, hogy akaratlanul mégis vétettek valamit, azt jóvá tudják tenni s a szegény kicsi lány sorsa jobbra fordul. Addig is nagyon kíméletesek és jók voltak hozzá, ha már a többi emberek nem voltak azok.

Egyébként Dina maga is nagyon jól tudta, mi ő a szomszédok számára. Még alig tudott járni, amikor már észrevette, hogy a többi kisgyerekek felsírtak, ha meglátták és elszaladtak, a nagyobbak pedig gyalázkodó szavakat kiáltottak feléje és kövekkel dobálták meg. Asszonyok, akik gyermeket hordottak a szívük alatt, elfordultak tőle, hogy „meg ne csudálják”, a férfiak megfenyegették bottal, mert attól féltek, hogy tisztátalanokká válnak a megbélyegzett s Jehova átkától csúnyává pecsételt lánynak pusztá tekintetétől is. Mindezek azután olyan félénkké és keserűvé tették, hogy alig mert kijönni anyja nélkül a házból és a kertből. Ha kiment, egészen beletakaródzott fátyolába, hogy fel ne ismerjék vagy legalább az arcába ne lássanak. Végül már Manasszé és Rebekka csak egészen miatta és érette éltek. — Dinának akkor is még kell élnie, ha mi meghalunk és ő egyedül marad. Ne függjön másoktól — szokta mondogatni apja és így történt, hogy egy szorgalmas és kicsiny zsidó kalmár tevéje egy anyajegytől és szeplőktől elcsúfított kislány ked-

véért ügetett a sivatag s a világtörténelem csillagai s Augusztusz császár uralkodása alatt Heliopolisztól Szudánig és Szudántól Damaszkuszig.

Dina pedig közben egyre nőtt. Karcsú és hajlékony lett, mint a pálmafák, amelyek finom és vékony vonalaikkal lengedezve függtek szinte rárajzolva a forró délutánok álmodó égére; ha elfátyolozva ment végig az utcán, azt lehetett volna hinni róla, hogy szép és kellemes fiatal lány. Pedig az évekkel együtt a szep-lők még jobban elborították s a szörnyű anyajegy méginkább beleégett arcába. S a ferde, égő, tűzvörös vonal lett az a tüzes gát, amely egyre jobban elválasztotta a világtól és mindentől.

De ezen a vonalon *innen*, saját életében igyekezett olyan világot kiépíteni, hogy lehetőleg ne legyen boldogtalan. Így gondolta: ezt Jehova rendelte el nekem, s amit ő tesz, az jól van téve. S megpróbálta életét eszerint formálni, sikerült is neki. Mert mindnyájan, akik megtöretve a Sors mozsaraiban, engedünk a fájdalomnak, megkapjuk a Kegyelmet is; Isten nem hagyja el azokat a lelkeket, akik állják a Próbát, amit ő függesztett fölénk. Szégyenkezve és alázatosan, szinte bocsánatot kérve, hogy bánatot és aggodalmat okoz szüleinek, igyekezett visszaadni szeretetüket. S igyekezett segíteni a szegényeken, akik küszöbről-küszöbre járva koldultak eledelért vagy szállásért; a kertjükben szökőkút állott — s hűvös és tiszta vize sok fáradt és tikkadt vándort üdített fel, mert Dina áldozatul és cserébe ezt nyújtotta nekik azért, hogy nem tudja az asszonyi szépség vizét önteni senkinek életébe.

Pedig titokban az lett volna a vágya s mert Isten a gyermek vágyát tette az asszonyi szív közepébe: szerette a kicsiny gyermekeket. Vagyis inkább csak szerette volna őket s csak annyi jutott néki belőlük, hogy elbujt az ablaktábla mögé, ha gyerekek játszottak a ház előtt. Gránátalmákat dobált közéjük, elzárt kicsiny kertjük legszebb gránátalmáit, az asszonyi szív vágyainak legtisztább és legszebb gránátalmáit, s még azért se haragudott, ha a kicsinyek, akiknek ajkán még folyt

lefelé a gyümölcsök édes és hűvös leve, kiöltögették nyelvüket az ablak felé, mert tudták, ki van mögötte. Igazat adott nekik és megbocsátott nekik, ahogy mindenkinek. S mert ő maga csúnya volt, a szépet szerette legjobban, a szépség, mások szépsége is, volt a legnagyobb öröme. Ha a kert kútja körül kinyílt valamelyik lilioma, letérdelt a hűvös, kemény, aranyvörös virágporú kehely elé és áhítattal nézegette el. A virág karcsú harangja hófehéren állt a smaragd száron, szerette volna megsimogatni, de hozzá sem ért: ez Isten műve volt s ő még a saját csúnya arcát is igyekezett távol tartani tőle, hogy a virág szépségét ne homályosítsa el a gondolat, hogy közelébe az ő csúnya arca ért.

Igy élt — végül szülei is belenyugodtak abba, hogy ez majd mindig így lesz s alapjában véve hálát adhattak, hogy ilyen lányuk van. Ha ők meghalnak, Dina csendesen tovább éldegél a házban, lesz néhány hálás és ragaszkodó szegény, akik eltemetik virágai alá, ha ő is meghal.

De az Istennel összefüggő szívek számára néha rendkívüli dolgok vannak megírva.

Manasszé háza mellett egy emeletes ház állott; valamikor egészen rendes, sőt tekintélyes épület, de a gazdája nem lakott benne és elhanyagolta. Annnyira tönkrement már, hogy csak a földszinten lehetett lakni néhány kamráját. Hébe-hóba afféle szegénynél-szegényebb embereknek adták ki néhány egyiptomi drachmáért, kertjét pedig — az elvadult, gazos, de jókora kertjét — szintén. Az emberek egyre szaporodnak, a világ tele van kóborló szegény mesteremberekkel, akik megtelepszének néhány hétre vagy hónapra egy-egy helyen, azután amikor minden adódó munkát elvégeztek, tovább állanak: az üstfoltozó, aki ott lakott s kalapácsa pihenés nélkül csattogott, lassan beforrasztotta a városnegyed összes rézüstjeit s amikor már nem volt többé munkája, összezsomagolta szerszámaikat és továbbállt. Ugyanígy a sátorponyva-szövő s a többiek. Mostanában egy ács lakott benne. Dina kora reggeltől

kezdvé hallotta a fába mélyedő fűrész hangját, a mély vagy magasan síró hangot, aszerint amilyen fát vágott át a szerszám s látta a fűrész fel és alá járni a sörényen túl, amely a két kertet elválasztotta.

Dina nem volt kíváncsi természetű, de egyszer, amikor arra járt, óvatosan szétnyitotta a bokrokat és átlesett a másik ház felé. A ház előtt egy öregedő férfi állt, és a ház kiemelt ajtaját próbálta rendbehozni: az ajtóba már bele voltak eresztve az új deszkák, a férfi épen gyalult. A széles, alacsony egyiptomi ajtón át be lehetett látni a ház belsejébe, ahol egy fiatal asszony járt fel és alá és a szobát igyekezett rendbehozni. Afféle vándor mesteremberek lehetnek, egyébként ott volt a kertben az öszvérük is. Csöndesen, magárahagyatva legelt s a nagy csomag, amit hordozott, még kibontatlanul függött az előcsarnok egyik oszlopgerendáján.

Dinának az elég lett volna, de tovább kellett nézegetnie, mert ezeken az embereken volt valami különös. Láthatóan nagyon-nagyon szegények voltak, de mégis egészen mások, mint azok az elvadult, komor, gyanakvó, kiéhezett népség, amely egyébként szokott itt megszállani s alig-alig volt tanácsos velük barátkozni. Ezek mintha nem is lettek volna kézművesek! Már maga a férfi is különös volt, okos, éles és szerény tekintetében volt valami nyugodt, természetes előkelőség; gyors és gyakorlott mozdulatokkal dolgozott s közben mindig volt ideje odamenni az asszonyhoz, hogy segítsen neki valamit. S az asszony egész élesen más volt, mint a többi kézművesasszonyok, akik agyonfáradtan, az országutak égető napfényétől és égető porától, maguk is elhanyagoltan, görnyedten járnak-kelnek vagy kuporognak a ház körül. Nem, ez az asszony azokra a liliomokra emlékeztet, amelyek kútja körül nőttek s olyan lengén hajladozott munkája felett, mint valami óriási liliom.

S a lány: egyszerre csak megremegett.

Egy kis fiú, egy két év körüli kis fiú jött ki a házból s végig tipegett, kissé még bizonytalan lépteivel

a füvel benőtt kerti úton. Egy kis fiú, — és pedig micsoda kisfiú! Dina még sohasem látottilyent, s kezét aggódva szorította a szívére, mert attól félt, hogy szívének dobogása elárulja, miközben a fiúcska a sövény felé közeledik. S éppen az előtt a bokor előtt maradt állva, ahonnan a lány előrehajoltan sápadt arccal leste őt. Lehajolt egy, a száraz fűbe hullott bogárért, s a hátáról újra lábaira fordítva, végigsimogatta — volt valami rendkívüli a parányi újjak mozdulatában — és rátette egy gyűszűvirág kelyhére. Dina pedig rátette két szétnyitott ujjú kezét csúf arcára és ujjainak rácsa mögül nézte őt — jaj, csak meg ne lássa ez a kisfiú ha ránéz, milyen csunya ő! De a kisfiú, amint látszott, egyelőre nem vette észre, kissé előrehajolt, s úgy hallgatta egy tücsök énekét.

— Cirp, cirp, cirp, cirp, cirp — mondta a tücsök és úgy tetszett, hogy szorgalmasan és szakadatlan mond valami hosszú-hosszú történetet a kisfiúnak, aki mintha megértette volna s mintha mindent megértett volna s mintha minden érte lett volna: a sápadt és forró ég, az égre festett sötét és karcsú fák, a napsütés és az édes halk és zengő tücsökszó a forró heliopoliszi délelőttben. A fák neki zúgtak, a nap neki sütött, a virágok neki nyíltak az elvadult kertben, a tücsök neki mondta el az egyhangú és hosszú-hosszú dalt, — Dinának is kellett számára valamit adni. Gyorsan és nesztelenül felállt és a közeli gránátalmafáról leszakította a legszebb és legvörösebb almát s lassan meglóbálta. Nem úgy dobta! Nem akarta, hogy a gyermek észrevegye, hogy valaki úgy dobja az almát. Csak elgurította, mintha a szél lengetése szakította volna le a fáról és gurítaná oda a kis fiúnak.

A gránátalma éppen a kis fiú elé gurult. Vajjon észreveszi-e? Ó! — és Dina szégyelte magát. Csak egy gránátalmát ad? S a kisfiú lassan egyenesre emelkedett. Minden bizonnyal csak királyok és főpapok emelkednek fel így, ahogy ő. Azután lehajolt, felemelte az almát és újra királyi és méltóságos mozdulattal, amely azonban egy pillanatra sem veszítette el gyerme-

kiségét, felemelkedett és arrafelé nézett, ahonnét az alma elgurult. Dina újra arca elé szorította kezét.

A kisiú azonban nem kutatta, honnét és miért került oda a labda, hanem felvette és megindult vele a ház felé, amelynek küszöbéről, mint valami szét-tárt szárnyú karcsú madár, anyja közeledett feléje lassan. Ő pedig magasra emelte előtte a gránátalma rubintját:

— Nézd csak! — kiáltott fel a maga világos, csengő hangján. Az asszony pedig letérdelt és magához ölelte a kisiút.

Dina ekkor már meg tudta különböztetni a vonásaikat.

Ekkor látta, hogy az asszony szép, olyan tündöklően és áhítatosan szép, hogy szíve szinte összefacsarodott. Úgy érezte, hogy ez az asszony irtózni fog tőle, ha meglátja, mint valami csúnya bogártól. S órákon át kuporgott egészen összetörve egy sarokban, mint valami tetten kapott bűnös, végre annyira lecsillapodott, hogy ismét a sövényhez ment és újra átpillantott rajta a szomszédék felé. A kert már ismét üres volt és magános s a ház ajtaja zárva, csak a gyalúpad és a szerszámok heverték ott, ahová a férfi tette őket reggel.

A nap további része egészen összezavarodott előtte vággyá és fájdalommá, de ebből csak az vezette ki, hogy éjszaka reszketve és titokban felkelt, kiosont a holdsütéstől kék kertbe, amelynek egén feketén állottak a pálmák és a szikomórok, átbújt a sövény két bokra között s a holdfény kísérteties, zavaros ködében dobogó szívvel meg-megállva, majd újra visszarettenve, odasuhant a szomszédék ajtajához. És odaállított egy kosarat a legszebb gyümölcsökkel, amelyeket este csak össze tudott válogatni, — most odatette a küszöbhez s azonnal visszarahant, mert félt, hogy észreveszik. De a ház némán fehérlett tovább a holdsütésben, ő pedig megnyugodva rohant vissza az ágyba, miközben ézszer elképzelte, hogyan találják meg másnap a kosarat.

Reggel azonban új aggodalommal ébred. Vajjon

nem neheztel-e meg reá a kisleány, hogy adni mert neki valamit? S odajön-e reggel a sövényhez vagy elkerüli? Egészen különös: az az érzése volt a gyermekkel szemben, hogy az mindent tud, mindent lát s mindent megért, — noha egészen apró gyermek volt csak, majdnem csecsemő, hogy alig tudott beszélni. Dina ekkor reggel odasurrant a maga pihenő helyéhez, már ott találta a gyermeket a kertben: a kerítéstől alig három lépésre ült a fűben és méltóságos tartásáról szinte le-sugárzott, hogy vár valakire. Hát átfigyelt-e vajjon a sövényen, vagy csak éppen meghallotta a félénken surranó leánylábak nesztét, azt bizony nem tudta meg sohasem. Mert amikor lekuporodott, hogy őt figyelje, a kisleány egyszerűen feléje fordította a fejét, ránevetett és intett, — egészen barátságosan intett, magához hívta őt oda a kertbe. Dina mozdulatlanul, elrejtőzve maradt, mert nem tudta, mit tegyen olyat, ami kedvére lesz a kisleánynak. A tücsök ciripelt tovább, egyhangú melódiája élesen és ezüstösen olvadt bele a csöndbe és az arany hőségbe. Dina pedig szívéhez szorította két kezét, azután ő is ugyanezt tette, amit a tücsök: ő is énekelni kezdett. Kissé gyenge és halk, de kellemes hangja volt; mint olyan gyermek, aki mindig egyedül nőtt s megszokta, hogy dúdolgat magában és maga is költi hozzá énekének szavait. És így énekelt most is:

— Óh lilium, karcsú fehér és ifjú lilium, úgy állsz kerted virágai közt, akár a hold a csillagok közt . . . — énekelte mély hangon és halkán, míg a sutgó hangok, amiket a melódia hordozott, egyre bátrabban és bátrabban ki nem bontakoztak. A kisleány azonnal okosan felfigyelt egy-egy szónál, amiket a trilla élénken felszárnyalt az éneklő lány ajkáról, ünnepélyesen intett; Dina pedig elénekelt mindent, amit csak tudott, amíg a gyermek anyja a hangoktól kicsalva, ki nem jött a házból. Ekkor Dina szívét ismét összefacsarta az aggodalom acélgyűrűje. Úgy tett, mint tegnap, amikor a karcsú leány mosolyogva közelgett feléjük, elszaladt. Éjszaka azonban ismét kisurrant a házból s egy kicsiny,

diszes korsóban tiszta olajat és egy zsákban fehér lisztet tett küszöbükre . . .

A harmadik napon akárhogy is küzdött magával, nem tudott ellenállni a vágynak, hogy oda ne kuporodjék szokott helyére, ahonnét át lehet látni a kertbe. Amint átnézett a lombok fekete rácsán, szíve váratlanul szinte ijesztően hatalmasat dobbant. Most nemcsak a gyermek volt ott, hanem az idegen asszony is; egy deszkaszámolyon ült, a kislíú a térdén, s a sövény felé bámult, nem mondott semmit, amikor a közelgő lépések halk nesztét hallotta, csak nevetett olyan vigasztalóan és megnyugtatóan, hogy Dina most már nem szégyelte magát. A kislíú pedig elkezdett integetni a kezével és így szólt:

— Gyere ide!

És ekkor Dina arcára szorította a kezét és elkezdett rettenetesen és keservesen sírni.

Az asszony felfigyelt.

Különös volt számára a zokogás ott a sövényen túl, — de akkor megszólalt a hangja, jóságos volt, szinte édes és simogató.

— Ki vagy ott, kicsikém? Aki nekünk mindenfelét hordasz, olyan szépen énekelsz és olyan szomorú vagy? Miért bujsz el? Gyere szépen elő, hogy meg tudjuk köszönni, hogy olyan jó vagy!

— Óh asszonyom — sírt bele a bánat Dina két széttárt tenyerébe —, én nem mutatkozhatom előtted és kisfiad előtt. Megijedtek és vonakodva fordultok el. Olyan csúnya vagyok, hogy útal minden ember! — Annyira eláradt rajta a zokogás, hogy egy szót sem tudott többé mondani. Azt hitte, hogy most az történik: az asszony vonakodva feláll és elviszi onnét a kislíút.

Azonban nem ez történt. A fiatal asszony szeme elkezdett könnyben úszni és így szólt:

— Ezért ne szenvedj, szegény kislányom! Gyere csak szépen és ne félj semmit. A kisfiam szeretne látni, hogy megsimogassalak.

A kisleány ismét intett, de Dina még mindig vonakodott és így szólt:

— De mikor én olyan csúnya vagyok! Nem tudtok rám nézni . . . nem tudtok rám nézni!

Ekkor ismét a gyermek világos hangocskája szólt:

— Gyere! — és ismét: — Gyere! — integetett kezével a sötétzöld sövényen keresztül a napfényben.

Dina ekkor már nem tudott ellentállni. Átfúrta magát a sövényen és előjött, egész testében reszketve és mindkét kezével eltakarta arcát. Elhatározta, hogy ha csak most is, de véget vet a dolognak.

— Muszáj meglátnotok, hogy milyen csúnya vagyok! — kiáltotta szinte vadul és levette arcáról tenyerét.

Az ifjú asszony pedig nevetve állt. Ekkor megpillantotta öt karjaiban a gyermek. A gyerek is nevetett és mindkét karjával integetett feléje.

Dina szédült.

— Hogyan, hát nem féltek tőlem? — kérdezte hitetlenül.

Az asszony kedvesen rázta a fejét:

— Látnod, hogy mennyire szeretne hozzád menni. Neki szép vagy.

S ezzel kedvesen és kegyesen: Dina reszkető karjaiba tette a kisleányt, aki átölelte a leány nyakát és arcához szorította a maga puha arcát.

Dina azt sem tudta, hogy mi történt vele. Még sohasem volt karjában gyermek, most ott élt és mozgott keblén a kicsi jószág, de úgy tűnt fel neki, hogy ilyen szép és ilyen jó és ilyen kedves gyermek nincs több a világon.

S ekkor az asszony, egyszerre elkezdett mosolyogni. És miután sokáig engedte, hogy Dina játsszék a kisleánnyal, így szólt a lányhoz:

— Most menj el kicsikém! És tudd meg: *neki* és *nekem*, nagyon szép vagy. Olyan szép, hogy nem kell szégyenkezned senki előtt sem . . . — s ujjai lágyan, cirogatóan, a lány arcához értek, mielőtt elment volna.

Dina állt egy darabig és mereven maga elé bámult és csodált mindent, ami történt. Azután felkerekedett benne a kíváncsiság, hogy szüleinek elmondja, milyen öröm történt vele. Eddig még sohasem beszélt nekik ilyent, volt benne valami szégyen, hogy ilyent elmondjon nekik. De most hallaniok kell, ami vele történt, hogy megköszönjék jóságukat a csodálatos szomszédoknak.

Ismét keresztül furakodott a sövényen és elindult házuk felé. De mivel egészen megzavart volt mindattól, ami történt, egy darabig izgatottan járt fel és alá a fák között, még magához nem tért s akkor futva elindult az ösvény felé. A szökökútnál majd elvágódott egy kőben. Ha csak virágait nem kellett öntöznie, nem szeretett arra járni, hogy meg ne pillantsa magát a víz tükreben. De most megvigasztalódott, mert talált két embert, akik számára szép volt. És ezt gondolta magában:

— Most már bátran belenézhetek a vízbe, mert nem a saját szememmel, hanem ennek a kis fiúnak a szemével fogom látni magamat és annak az asszonynak a szemével, aki engem szeret.

S vidám arccal és győző szívvel: beletekintett a vízbe, amely mozdulatlanul tükrözte az eget liliomainak smaragd és gyöngykerete között. Odahajolt a víz fölé és belebámult, egészen mereven és megrettenve, eszébe se jutott az öröm: egy szép és acélos leánycarc nézett vissza rá a vízből, szabályos, tiszta ajakkal és könnyes szemekkel, ugyanazt a nyakláncot viselve a nyakán, mit ő mint idegen köveket, amiket apja hozott magával egy távoli úttjáról. És a szemei éppen olyan ijedtek és megrémültek voltak, mint az övéi abban a pillanatban, hogy ő elfordította a fejét, elfordította az is, ha felemelte a kezét, úgy az is . . . szóval . . .

Egészen hihetetlen volt s a kábulat eltakarta Dina elől az egész világot. Hát elvarázsolták, persze hogy el-

varázsolták, ő maga az itt, ő néz a vízbe, az arcán nincsenek ott többé a szeplők, sem az anyajegy tűzfoltja, éppen olyan, mint a többi emberek, akik elé ezután már oda tud kerülni.

Ez túlsok volt ahhoz, hogy egyedül elviselje. Hangos kiáltással rohant tovább és tört be a kamrába, ahol szülei ültek együtt: Manasszé éppen ezen a délelőttön érkezett meg egyik útjáról.

— Anyám! — és Dina megpróbálta szavakká formálni azt a sok hangot és sok eseményt, aminek ki kellett törnie belőle, de nem tudott mást tenni, mint lihegni és azok sem tudtak szólni, hanem csak felállottak halottsápadtan és bámultak rá mind a ketten. Az idegen lány, aki betört hozzájuk, Dina ruháit hordta és Dina hangján szólt hozzájuk. Ekkor az apja letérdelt a szoba csupasz téglapadlójára és így szólt:

— Izrael Istene! — lehajtotta fejét a földre és sírt.

Anya pedig csak mereven bámult és azt kellett hinni, hogy megnémult és megbénult. Egyszer-kétszer megpróbálta kinyitni a száját, de nem tudott egyetlen hangot adni. Végre ő is magához ölelte Dinát és elkezdett vele együtt sírni. És furcsa volt, de valóban az a félőrült gondolat jutott az eszébe, hogy a leány arca csak festve van így, de az egész szépség rajta csak festék, amellyel ördögös egyiptomi papok és varázsló asszonyok tudják kikészíteni azokat, akik hozzájuk fordulnak. Ekkor odaértette csurgó könnyeit leánya arcához és leste, hogy vajjon lemosódik-e a festék. Dina arcáról azonban nem mosódott le a szépség és ekkor anyja is megnyugodott. Amikor mind a hárman annyira megnyugodtak, hogy beszélni és hallgatni tudtak, Dina elmondott nekik mindent. S ekkor még jobban csodálkoztak.

— Minden bizonnyal az a csodálatos kisfiú volt — döntött Manasszé. — Megyek hozzá és megköszö-

nöm neki. Rebeka és Dina csatlakoztak hozzá. Mind a hárman siettek a szomszéd házhoz.

Künn olvadt, forró egyiptomi dél, szinte az olvasztó kemence elviselhetetlen hőjével, a régi elvadult kert az omladozó ház körül s üres csönd és némaság. Bezárkóztak talán a dél idejére?

Azonban az ajtó nyitva állt. Bemehettek abba a földszinti szobába, amit egyedül lehetett lakni a ház összes helyiségei közül. Maradt még egy-két jele annak, hogy nem régen még lakott ott valaki, még a tűzhely-sarokban is meleg volt a hamu, azonban a lakók már nem voltak ott. Eltűntek olyan hirtelen, mint ahogy felbukkantak, — az ilyen vándorló mesteremberek mind úgy mentek el erről az olcsó szálláshelyről.

Ekkor Dina lekuporodott az üres szoba közepén és elkezdett sírni, könnyekbe és szédülésbe omlott az egész világ. Az anyja is együtt sírt volna vele, de akkor ünnepélyesen így szólott Manasszé:

— Nem látjátok és nem értitek, hogy Isten vándorló angyalai voltak ezek, akik alászállottak a földre, hogy a szerencsétleneken segítsenek. Ne akarjátok és ne kívánjátok, hogy itt maradjanak a mi alacsony életünkben, amikor a maguk magasaiba térhetnek. Legyetek hálásak a mindenható Jehovának, aki elküldte a maga hírvivőit, hogy gyermekünket megváltásák.

Es ezt is hitték.

Ezt hitték mindaddig, amíg a hír nem kelt szárnyra és be nem járta a római birodalomban szétszórt zsidó telepítvények tengerszemeit, hogy van valaki, akiről azt mondják, hogy ő a Megígért. Ő Istennek fia, akire nemzetek várakoztak, Betlehemben született, gyermekkorában Egyiptomba menekült Heródes kardja elől és most annak nevében, aki küldte, csodák között: elindult Názáretbe.

DÁVID TÖRZSÉBŐL . . .

Az öreg Szalomé legöregebb asszonya volt Názáretnek. Senki sem tudta, hány éves tulajdonképen, ő maga a legkevesbbé, — olyan öreg volt, hogy az évek ködbe mosódtak emlékezetében, változhatatlannak tetszett, szinte mint maga a tér és az idő s Názáret többi öregjei között egy sem volt, aki még gyermekkorából ne úgy emlékezett volna rá, mint öregasszonyra. És Dávid törzsökéből származott! Az ősi királyi család szétszóródott utódai benne látják dédanyjukat s népük szokása szerint: mindenkinél jobban tisztelték. Az egyik unokája, Kleofás, vette őt házába. Ő és felesége, Mária asszony, mindenre készek voltak, hogy fejükre szálljon az áldás, amit a Magasságbeli kapcsolt a Kőtábla negyedik Törvényéhez s hallgatva túrték el tétova gyermeki fecsegését, alaptalan rossz kedvét vagy zavaros ócsárlásait. Örültek, hogy akadt néhány világos pillanata, — tekintete ilyenkor éles és tiszta lett, ajka síma s minden szava valami titokzatos bölcseségtől sugárzott.

Szalomé ilyenkor olyan volt, mint valami prófétanő. Jól ismerte a Szentírást, mert apja, aki rabbi volt, éjjel-nappal abban kutatott és sok mindenre megtanította leányát. Hallgatói sokszor csontig és velőig megrendültek, ha az öregasszony jajt jövendőlt a megtérni nem akaró Izraelnek, vagy Jeruzsálem pusztulását siratta Jeremiással, vagy Izaiás tündöklő szavaival arról beszélt, aki eljövendő a választott népet megváltani.

De ha ez a néhány perc elmúlt, akkor az öregasszony visszasüllyedt tompaságába és az élet minden eseménye úgy siklott el mellette, hogy nem is érintette őt. Így teljesen közömbösen vette azt is, hogy egy napon ismét lakott lett a ház, amely éveken át állt mellettük elhagyatva. Unokája, Mária örömmel kiáltotta:

— Tudod-e, hogy József és övéi visszajöttek Egyiptomból és ismét itt telepszének meg?

Azonban nem lehetett megérteni mormolását s látni lehetett, hogy a híradást nem értette meg. Azért Mária és Kleofás ott hagyták magába süllyedten és elmentek segíteni az újonnan érkezetteknek, hogy házukat minél jobban rendbe hozzák. Az öregasszony egyedül maradt a házban, mert unokájának gyermekei is elmentek. Ők nyájukat őriztek kint a mezőn, kecskéket, és kövér farkú juhokat, ami szüleiknek legfőbb jószágá volt.

Szalómé szerette az egyedüllétet. Ott kuporgott a földön a szőnyegeken, amikből övéi kényelmes fekvőhelyet és zugot rendeztek be neki az egyik sarokban. Ráncos kezeit összefonta térdén, üres pillantása belemeredt a semmibe, fogatlan ajka pedig szakadatlanul suttogott maga elé. S míg a hűvös és kicsiny házban alig hallható, szinte néma párbeszéddel suttogott: — tán emlékezetének száz év előtti képei vonultak el előtte szürke sorokban, vagy megholtak képei táboroztak körülötte — ezalatt kint: égő fénytengerré vált, zengett és hallgatott a délután. A napfény mint valami égő arany sáv esett be a fal és a csak kevéssé nyílt ajtó közén, — ez volt az egyetlen fény, de még ez is olvadt tündökléssel világította meg az egyébként ablak-talan helyiséget.

Egy zümmögő szitakötő zúgatta szárnyát ebben a fénysugárban, kéken és zölden tündökölve, mint valami élő zafír, az enyhe légvonal behozta a mirtusok és a balzsam lomha illatát. Tündöklő csend, fény és nyugalom sugárzott mindenfelé.

Egyszer csak egy árnyék hullott a küszöbre, kicsi gyermeki árnyék s egy kis fiú lépett be a szobába lány, hangtalan léptekkel, mert mezítláb volt.

Szalómé üres szemei nem látták meg, hangtalanul és magányosan mormolt tovább, a kis fiú azonban lassan és óvatosan egyre közelebb jött hozzá.

Öt éves kis fiú volt, olyan varázslatosan szép és finom, hogy úgy tetszett: valami lány és karcsú gyertya gyúlt ki a sívár szobában, bevilágítva azt. Finom fejét, amelynek homlokán és halántékán áttetszettek az ibolyaszínű erek, valami titokzatos, bánkódó és türelmes, ami így együtt kimondhatatlanul vonzó volt; mintha a vidámság és bánat olvadtak volna össze egy csendülésben ható hangba, abban, ami belőle kisugárzott. A kis fiú lassú léptekkel ment a mozdulalanul ülő öregasszony felé és nyugodtan állva maradt előtte. Úgy látszott, arra keresett alkalmat, hogy barátságot kössön vele. Az asszony üres tekintete előtt azonban köd volt, benne homályos árnyékok táboroztak, a multnak és a képzeletnek árnyékai. Ekkor a kis fiú körül elkezdett körözni a szitakötő. Cífra vonalakban, hurkokban és bogokban úszta körül őt az ajtón besugárzó fénysáv szikrázó aranyporával telt levegőben, néha smaragd-zöldnek, majd zafírkéknek látszott, néha pedig olyan titokzatos színváltozással, rubintszínű villanással tündökölt fel szárnyai. A kis fiú lekuporodott a hűvös téglákra és csillogó szemmel figyelte. Fehér kis arca égett, — mintha tűz gyulladna ki egy vékonyfalú alabástrom edény ovális falai mögött; szemei csillogtak, a szitakötő pedig zúgva úszkált körülötte a levegőben, végül mintha megértette volna, mit akar a kisfiú mozdulatlanul kinyújtott jobbjá, reá szállt. És csodálatos: engedte, hogy a másik kéz óvatos kis ujjai szárnyához érjenek. A kisfiú pedig házat kezdett építeni neki a földön fekvő vadszőlőlevelekből.

Vége Szalómé is magához tért ködös álmaiból és észrevette a játszó kis fiút, akiről először azt hitte, hogy a házhoz tartozik. De ő nem a kicsiny Jákob volt, unokájának fia, hanem egészen új alak, — ismeretlen, és mégis ismerős. Szalómének úgy tűnt föl, hogy már látta egyszer, — nem: többször! Az évektől és a ráncoktól sötét arc eltorzult a kintől. Nehéz volt gondolkoznia és céltudatosan emlékeznie ennek a homályos és gyenge agynak, amely megszokta, hogy a gondolatok összeviszsa járanak benne. De most az emlékezéstől és a vágytól kényszerítve, előre görnyedt, és megfeszítette szellemének minden maradék erejét, míg végre, akár az ajtófélfá és az ajtó közötti keskeny résen át a nap fénysávja, úgy ömlött az ő ködös, homályos és zárt agyába az emlékezésnek egy édes és égető fénysugara s a fénynek belőle szétsugárzó aranyporával megvilágította egész értelmét.

Az üres és zavaros szemekben újra felgyúlt az értelem fénye.

Ő, aki sajátmagának is úgy tűnt fel, mintha mindig öreg lett volna, mindig ilyen vénségesen vén, mint most, most újra látta fiatalságának éveit, azt az időt, amikor az asszonyiség és anyaság friss boldogságában elsőszülöttjét himbálta térdén; Jesszét, aki mint gyermek halt meg. Azóta, óh: tán több, mint százszor olvadt le a hegyekről a hó, tán több, mint százszor hirdette a gerle a tavasz jöttét az ifjú lombok között. Jessze akkor meghalt. De az anyák szívében tovább élnek a gyermekek és az öregasszonynak úgy tűnt fel, mintha tegnap lett volna, amikor nevetve hancúrozott kint a réten.

— Jessze, Jessze, fiacskám, megint itt vagy? — sóhajtottá reszketve a megbénult száj. S a sötét, foltos kezek vágyakozva, lassan kezdtek emelkedni a fiú feje fölé.

A kisfiú éppen összehajtott egy levelet, amelyre vizet csöppentett a vízhűtő korsóból és megitta a szitakötőt. Amikor mélyen, keserűen, mégis örvendezve és gyengén megszólalt fölötte az öregasszony hangja, letette a levelet a földre, elfújta ujjáról a szitakötőt, amely újra kezdte körülötte játékát. Az öregasszony hangja pedig ismét megszólalt, ismét reszketve és vágyakozva:

— Jessze, hol voltál olyan sokáig? Gyere ide! — ismételte Szalóme.

A kisfiú pedig felállott, kitárt kicsiny kezeivel megfogta a két, szinte fekete agg kezét, és titokzatos mosolyával arcába nézett. Az öregasszony pedig magához vonta őt, simogatta a fejét és reszkető, száraz markába fogta a két kicsiny fehér kezét s arcát odaszorította a kisfiú puha hajához.

— Hol voltál? Honnan jöttél ide, kicsikém?

A kisfiú elmosolyodott:

— Az Atyától! — mondta olyan csengő és tiszta hangon, amelyben a gyermek üdeségén keresztül mélységes és titokzatos dallamok zengtek és bujkáltak. És megismételte még egyszer: — Az Atyától!

Az öregasszony újra komoran, kínzottan és kétségességedően bámult rá, de végre felderült az arca:

— Az atyától? Hát persze, hogy ott voltál! Neki joga van kedvét lelteni elsősülöttjében.

Az öregasszony még mindig azt hitte, hogy a kisfiú az ő kisfia. S ekkor már nemcsak ifjúságának éveit látta, hanem azokat az éveket is, amelyek azóta teltek el és látta magát ilyen vénségesen vénnek és összeszáradtnak. És szemrehányást tett annak, akit Jesszének hitt:

— Hát engem miért váratnál meg, kicsikém? Miért jössz csak vissza most, ilyen sok év után, amikor, nézd, milyen öreg vagyok!

És arcához emelve két ráncos kezét, elkezdett rettenetesen és keservesen sírni.

De a kisfiú keze lágyan és édesen, mint a rózsa-levél, odasimult a két öreg kézhez s valami titokzatos

hatalom erejével elvonta azokat az öregasszony arcáról. És így szólt hozzá:

— Ne sírj!

„Ne sírj!” — hangzott először ugyanazon a hangon, amelyen később annyszor felhangzott a vigasztalás a szenvedők és bűnösök házaiban; ezer és ezer évek, imakönyvek, gyóntatószékek, gótikus dómok, üveg- és vasbeton katedrálisok, az áldoztató oltárok vöröslő lángsora elé járuló seregek fogják ismételni a mondást: „Ne sírj!”

— Nem sírok! — mondta az öregasszony, aki mintha megsejtett volna valamit abból a mélységből, ami a kisfiú hangjának kérése, parancsa és vigasztalása mögött volt.

— Nem sírok, drágám, kis madaram. Csakhogy itt vagy már, nézd, úgy isznak téged az én kiszáradt szemeim, mint az esőt a kiszáradt ciszternák. És aztán mondd meg: honnét van rajtad ez az olcsó és foltozott ruha? Még azután is, hogy elmentél, a legszebb köntösöket tenéked tettem félre. Gyere csak velem! Most felöltöztet a te agg anyácskád!

Az öregasszony kezei támaszték után tapogatóztak, mert már nem tudott egyedül menni. S a kisfiú odanyujtotta neki kezét, az öregasszony pedig félénken és csodálkozva, de ugyanabban a pillanatban már meg sem lepődve, nehezedett rá arra a kézre, amely erős, nyugodt és szilárd volt, egyetlen szilárd ebben a szédülésben, ingásban, amit a járás okozott neki. Még az ólmos fáradtság is elszállt belőle s a szomszéd kamrába ment, ahol az élelmiszert és a ruhákat tartották. Abba a sziklába volt vágva, amelyhez a ház támaszkodott. Egy vaskos cédrusfa szekrény állt ott s ebben voltak Szalómé holmijai és olcsó kincsei.

Fiatalos erővel szedett elő belőle mindent az öregasszony. Az őt szakadatlanul támogató gyermekkéz csodálatos erővel töltötte meg őt. Végre megtalálta, amit keresett. Egy csomó összekötözött ruhával men-

tek vissza a szobába, ott újra leült a szőnyegre és magához vonta a kisiút.

— Ide nézz, ide nézz, kicsi Jessze! Ez a te szablati ruhád, megőriztem ennyi éven át. Most felöltöztetlek bele.

A kis fiú nem válaszolt, hanem némán állt, mialatt a reszkető öreg kezek levonták róla szegényes ruháját, felöltöztették az azóta megsárgult, puha és finom gyapjúruhába, amelybe violaszínű csikok voltak szőve. Azután rákötötte Szalómé a tarka zsinórokból való övet . . . Oh, milyen szeretettel szötte Jesszének valamikor . . . !

És égő büszkeséggel nézte a kis fiút:

— Igen, most igazán megnézhetnek a többiek! Most valóban olyan vagy, ahogyan egy Dávid házából való fiúnak járnia kell . . . Tudod Jessze, hogy milyen előkelő nemzetségből származol?

— Igen! — mondta a kisiút.

— Igen! — bólintott rá reszkető fejével Szalómé. — Előkelő volt régen is, de még előkelőbb lesz majd. Mert a mi nemzetiségünkben kell előjönnie a Megígértnek, aki megváltja Izraelt! Az Eljövendő! A Messiás! Az Úrnak fölmentje!

Ekkor az ajtórésen át betűző fénysugár fordulása elérte a kisiút s kigyújtotta körülötte a szétszikrázó fénysziporkákat. A trónvesztett királyi ház falusi hercegeinek a díszruhája körül tündökölve égett a fény.

Szalómé alig bírta elviselni a boldogságot.

— Milyen szép vagy, Jessze! Szébb, mint voltál, de milyen szép lesz majd Dávidnak az a fia, akiről a próféták beszélnek . . . Tudod-e még azt, amit róla meséltem? Elmondjam azt, amit Izaiás beszél?

A fürtös fej ünnepélyesen meghajolt a díszruha fölött. A kisiút idősebbnek látszott ebben a ruhában és a tekintete is olyan volt most, mint valami felnőtté. Szalómé pedig elkezdte:

— *Népem, ki a sötétben vándorolsz, úgy pillan-*

tod meg majd a jövődöt, mint az éjszakában felcsapó tüzet. Neked, aki körül már a halál vonuló árnyékai ülnek, fényességet támaszt. És úgy fogsz majd örülni, ahogy a gazda az aratás után, ahogyan a győztes ujjong a zsákmány fölött, amiből dús rész jutott rája . . .

— *Mert fiú született nekünk, gyermek adatott nekünk és vállán az uralom, a hatalom palástja és az ő neve csodálatos tanács, isteni erő, a jövőd atyja és a békeség királya . . .*

A vén, mély és sötét hang szinte énekelte ezeket a szavakat. Szava tisztán hangzott, tartása büszke volt, minden öreges görnyedség és gyermeki tétovázás eltűnt belőle.

És minden mondatnál, amit kimondott, erősebb lett a nap rátűző fénysávja, szinte vakító glóriában állt ott fejedelmi köntösében, jobbkezét kissé felemelve s valami tündöklő és titokzatos mosollyal ajkának sarkaiban.

Szalómé pedig nézte őt. Összerezcent és szemei elé tartotta kezeit a vakító sugárzásban. Azután jobban megnézte a csodálatos kis jövevényt. S egyszerre szemében és értelmében felgyulladt a régi tűz, visszakapta régi életerejét és megértette, hogy ez nem Jessze, ha hasonlít is hozzá, hanem több nála . . . ő . . .

A kisfiú tekintete egyre mélyebben és mélyebben hatolt szemébe, öreg és lankadt szíve elkezdett vadul dobogni. De egyetlen szót sem tudott mondani, csak egy imádság töredéke: „Izrael Istene, világosíts meg engem!” jött hangtalanul reszkető ajkára. Ekkor elváltozott körülötte a világ is. Az előtte álló kisfiú elkezdett növekedni, egyszerre nagy lett, olyan hatalmas és méltóságos, amilyennek eddig senkit sem látott. Királyi ruhát hordott, fején ott tündökölt Dávid koronája, hatalmas keresztet tartott kezében, mint kormány-pálcát, a kereszt tündöklő fénysugarakból volt szöve. A kamra fala, a tető bolthajtása eltűnt. Szalómé az egész földet látta népeivel és városaival kitekintve maga

előtt, azonban nem a nap fényében: súlyos sötétség feküdt valamennyin. Azonban a sötétség kezdett egyszerre csak megvilágosodni a kereszt két ágától.

— Lásd, meddig ér Krisztus keresztje! — szólott egy hang Szalóméhoz.

Erre ő lefelé pillantott a látomásban s alant a mélyben meglátta Séolt, a holtak birodalmát. Ott tábo-roztak megszámlálhatatlan seregei azoknak, akik a megváltásra vártak. Ott látta köztük azokat is, akik neki kedvesek voltak. Köztük Jesszét is. S a kereszt tündöklő fényt vetett az örvénybe, a fénynek ereje feloldta az ott fogva tartott lelkeket, akik a magasba kezdtek szállni, megszabadítva börtönükből . . .

S a hang ekkor így szólt hozzá:

— Nézd, milyen magasba ér Krisztus keresztje!

Ekkor egy mindenben keresztüláradó fény hullott a szemébe. Ettől a fénytől felfelé vonzott szemmel beletekintett a magasba, amely elveszett szeme előtt a fény áradatában.

Hogy meddig feküdt tehetetlenül: egy pillanatig vagy egy évig, azt nem tudta. Úgy tűnt fel neki, mintha megmérhetetlen tengerből merült volna fel, az örökké-valóságból a véges életre és sötét fátyolok szállanának a szíve elé.

S ekkor újra ott ült a szőnyegrakáson, a nap fényben égő sávja betűzött az ajtón át, kint olvadt aranyban tündökölt a délután. Előtte pedig ott állt a titokzatos kisfiú, a volt Jessze ruháiban és lágyan emelte kezét arca felé. S az öregasszony ekkor reszketve megkérdezte:

— Ki vagy te, Uram? és meghajította előtt arcát.

— Én vagyok Jézus, Mária fia! — mondta a csengő, most egészen gyermeki hang.

— Jézus, Mária fia? A mi törzsökünkben való vagy, Dávid törzsökéből?!

Az öregasszony ismét úgy érezte, hogy nem ül biztosan s megkapaszkodott az őt elfogó szédülésben és ingásban: „*mert vessző sarjad Jessze törzséből . . .!*”

Ezután ismét meghajtotta fejét és így szólt:

— Áldott legyen a nap, amely betöltötte vágyainkat! Áldott legyen az Úr, mert megengedte szemeimnek, hogy láthassák az ő fölKentjét! Üdvözlégy Dávid fia!

Az öregasszony a kislú elé térdelt a földre s megcsókolta kezeit és lábait égő örömkönnyek között. A fejéhez már nem mert nyúl.

Dávid fia azonban odatette a maga finom, lágycarcát az ő arcához, olyan bizalmasan, mint az unokák szokták és így szólt:

— Köszöntelek, nagyanyó!

Ebben a pillanatban egy fehér ruhába öltözött asszony tárta ki magac előtt az ajtót s ott állott, háta mögött a nappal, mint valami karcsú és égő gyertya. A kislú őhöz hasonlólt.

— Itt vagy, Jézus? — s a hangja ugyanolyan csengésű volt, mint a kislúé, csak felnőtt és asszonyi. — Mindenfelé kerestelek!

Amikor észrevette az öregasszonyt, meghajolt előtte:

— Üdvözlégy, nagyanyám! Ismersz engemet? Mária vagyok, Joákim leánya. És ő itt a fiam, Jézus!

Szalóme úgy állt fel, mint egy fiatal asszony, amikor Mária kezei feléje nyultak. Hevesen, szinte erőszakosan háritotta el magától annak meghajlását és ő hajolt meg előtte, mint valami királynő előtt.

— Nem téged illet, Mária, Dávid leánya, a tiszteletadás, hanem engemet! Meg kell hajolnom előtted, mert áldott vagy te az asszonyok között és áldott a te méhednek gyümölcse. Az Úr nyilatkozott meg tenéked!

Odafordult a kislúhoz s végtelen óvatossággal és tisztelettel simította meg arcát:

— Ez pedig itt test az én testemből és vér az én véreimből, a Megígért, akire a nemzetek várnak. Ő a mi megvénült törzsünk virágja, aki az egész

földkerekséget megtölti illatával, Ő pedig uralkodni fog rajta, mert azt mondta róla az Úr az én Uramnak: ülj jobbkezem felől és lábod zsámolyául alázom valamennyi ellenségedet . . . Oh Uram, Dávid fia, gondold majd rám, ha fényességben trónolsz!

Szalómé felemelte kezeit és szemét az égre. Künn magasan és ibolyaszínűen állt a galileai ég. A kerten át József és Kleofás jöttek és Kleofás felesége, mert hallották nagyanyjuk ritka hangját. És csodálkozva néztek össze, amikor hallották és nem értették, mit beszél. A gyermek anyja azonban sírt, mert ő tudta, hogy a megjövendőlt uralmat milyen drága áron fogja megvenni a gyermek. Azért letérdelt a kicsiny Jézus elé, körülfogta mindkét karjával, mintha meg tudná védeni anyai szeretetével.

Szalómé pedig folytatta tovább:

— Köszönöm neked, Uram, Izrael Istene, hogy látnom engedted azt, akit megígértél. Most már bocsáss el békességben!

Erre elkezdett támolyni, jeges árnyék futott át egész testén és egyszercsak a földre roskadt.

Övéi odasiettek, felemelték és megróbták magához téríteni, de minden hiába volt. Szalómé, a Dávid törzsből való Obed leánya, eltávozott atyáihoz, miután neki az Úr megmutatta a világ Megváltóját.

TALÁLKOZÁS.

Názáret fölé, dombjai mögül felkelt a virradat. A levegő még kristálytishta volt az aranyvörös hajnali napsütésben, az ég kékjének még halvány, egészen halvány hajnali árnyalata, de a fecskék már belefűrődtek magasába, mint gyors ívekben surranó nyilak, a háztetők mellvédjén pedig felborzolt tollal, álmosan lármáztak a verebek, a falu utcáin porfelhőt verve indultak ki a nyájak a mezőkre s felhangzott egy-egy éles síphang, a nyájak elgomolyogtak a karaván széles nyitott kapuja előtt; a széles kőfalaktól övezett udvarán éppen akkor készülődött további indulásra az a néhány vendég, aki megszállott ott éjszakára, a tevehajcsárok szíjazták vissza a terhet tevéikre s néhány gyalogos utas álldogált ott hosszú bottal a kezében.

Egy fiatal férfit néztek, aki már régóta keservesen viaskodott azzal, hogy súlyos árucsomagjait ismét felrakja igás szamarára. Úgy látszott, hogy a fából való súlyos csomag nyergével nincs rendbe minden. S utasa egyáltalában nem türelmes és amikor a nyereg megbillenik, vagy a szíjjai kioldódnak és egymásután hullanak a földre a csomagok: szörnyű káromkodásba tör ki. Végül dühösen felragadta botját és rávert a számárra, mintha az lenne az oka minden bajnak.

Ebben a pillanatban megfogta kezét egy sovány, öreg barna kéz:

— Vigyázz! — mondta egy türelmes hang. — Mit tehet az a szegény állat az egészről?

A fiatalember visszafordult és már ajkán volt a durva válasz, de fogcsikorgatva kellett lenyelnie, mert

az a férfi, akinek lováról néhány ácsszerszám csüngött alá, már olyan öreg volt, egészen ősz és semmi sem szigorúbb törvény Izraelben, mint hogy a kort tisztelni kell. A fiatal utas nem látta az éjszakára megszállt vendégek között az ácsot, láthatóan nem is volt utas, hanem idevaló lehetett Názáretbe; valóban éppen most érkezett s jött be a kapun.

— Mi közöd van hozzá? — akarta mondani az utas, hogy ha már nem támad rá, legalább durván elutasítsa. De a nyugodt és fáradt arcban és az éles szemek szőke pillantásában volt valami, ami lefegyverzete. — A számár tehet róla — mondta mogorván —, nagyon nyugtalan és makacs állat és ezért rongálódott meg a nyereg.

A száraz, barna kéz ráereszkedett a valóban nyugtalanul kapálódzó számár nyakára, és simogatva rávert néhányszor.

— Nagyon fiatal még! — mondta — De azért azt hiszem, jó lesz megnéznem a nyerget is. Megpróbálom rendbehozni.

Az utas gyanakvón és bizalmatlanul bólintott.

— Ti judeaiak — mondta erre az öreg — azt hiszitek, még annyi jó sem jöhet Galileából, mint hogy valaki egy nyerget rendbe tudjon hozni. De én ács vagyok és értek minden famunkához.

— Honnét tudod, hogy judeai vagyok? kérdezte az utas élesen.

— Észre lehet venni a kiejtéseden és látom rajtad magadon is!

Az ács ezzel odahajolt a nyereghez, hogy megvizsgálja. Erre a fiatalabb készségesen, aminek gyorsaságában azonban valahogy nem volt udvariasság, leszedett minden csomagot az állatról és megmutatta a nyereg meglazult helyeit. Az öreg nyugodtan és türelmesen megvizsgálta a nyerget.

A fiatalember, aki mellette állt, egyenes és karcsú volt s egy kis igyekezettel még szépnek is lehetett tartani. A falusi ácsnak igaza volt, amikor azt mondta, hogy judeainak látszik: élesen mutatja származásának

minden jegyét, vonásai élesek és kemények, itt-ott majdnem finomak is, míg a szemei sötétek, a haja tűzvörös, egy fürt úgy csüng ki barna fejkendője alól, akár a láng és sötétbőrű arcán ajkai felett és alatt nőtt szálak ugyanolyan színűek s van benne valami, ami riasztóan keménnyé és magától ellökvővé teszi a hatást. És mégis: van benne valami vonzó, nyugtalanító és lebilincselő. Kemény és hajthatatlan erélyű, belevésve a szemöldökei közt egyenesen felfelé nyúló ráncaiba s a szellem és a tehetség fénye a homlokán, — minden bizonnyal nem mindennapi ember, hanem valaki olyan, akiben hatalmas szenvedélyek viaskodnak és egymásnak ellentmondó hajlamok lobognak.

A falusi ács pedig befejezte türelmes vizsgálatát.

— Úgy van, ahogy gondoltam. Ezt a törést könnyen helyre lehet hozni. Fogd a nyergét és gyere. A műhelyem közel van, azonnal készen leszek és tovább mehetsz.

Az ifjú férfiban ekkor már nem volt semmi türelmetlenség.

— Köszönöm, hogy jöttél — mondotta könnyedén — és hálás leszek neked a magam módján. Ne haragudj, hogy majdnem elkergettelek!

— Megszoktam már — mondotta nyugodtan az öreg —, hogy az utasemberek türelmetlenek; és hogy néha nemcsak a szamarak nyerge lazult meg, hanem bennük is egy és más, — mosolygott, hogy a másikat meg ne sértse. És hozzátette még: — Szeretek segíteni mind a kettőn!

— Legkésőbb holnap Fülöp Cezaréájában kell lennem ezzel az áruval, atyám egy üzletbarátjánál — mondta a fiatalember félig mentegetőzve. — Kárunk lett volna belőle, ha elmaradok, azért voltam olyan nyugtalan.

— Még előbb is ott lehetsz! — mondta az öreg és odafordult a fogadóshoz, aki éppen feléjük közeledett: — Vigyázz addig erre a samárra és a csomagokra, amíg vissza nem jövök. És akkor azonnal hozzálátok a te munkádhoz is.

— Az várhat! — mondta a fogadós és a fiúhoz

fordult: — Menj csak Józseffel, egészen jól megcsinálja a nyergedet.

Tudván az ács nevét, illőnek tartotta az ifjú, hogy ő is megnevezze magát:

— Júdásnak hívnak és Kairoth városából való vagyok. Azért mindenütt, ahol megfordulok üzleteim körül, Iskarioth Júdásnak neveznek, atyámat pedig Simonnak.

— Nem rossz szokás az embereket lakóhelyük után nevezni el! — vélte a fogadós és egy kézmozdulattal fordult az öreghez: — Azonban nem utolsó dolog, ha valaki Juszuf ben Dávidnak hívhatja magát. S ő nem hívja magát így, noha Dávid házából való.

A fiatalember szeme és homloka felragyogott:

— Onnét való vagy? — kérdezte meglepődve.

József felemelte szerszámain:

— Onnét — mondta kurtán és egyszerűen s látszott rajta, hogy nem akar beszélgetni erről most itt, a fogadó udvarán útra készülődő tevék kapálódzása és sóhajtozása közt, míg a kapu előtt a legelőkre vonuló nyájak pora gomolyog. A judeai idegen azonban továbbra is tündöklő szemekkel nézte őt ugyanabban a felindulásban, amely eddig volt rajta. Felvette a súlyos nyerget és ment utána; különös volt, hogy itt, ebben a magányos és kicsiny galileai faluban találkozik Juda elomlott királyi házának egyik utolsó sarjával, aki egyszerű ács s még azt sem akarja, hogy a neve emlékeztessen arra a névre, amelyhez Izrael fénykorának tündöklése fűződik s szinte ez a tűz gyúlt ki a kairothi fiatalemberben, amint az ács után lépdelt.

A fogadóhoz közel volt az ács udvara s deszkák és gerendák feküdtek mögötte. A nyitott fészkerben állt a gyalupad és néhány más szerszám, amit az ácsok és asztalosok használnak.

A gyalupadnál egy fiatal férfi állt.

Mikor a másik kettő belépett a kapun, felpillan-

tott. A tekintetében benne volt üdvözlése is s azután újra visszahajolt munkája fölé. Az eleje omló, hosszú haja egészen eltakarta arcát.

Júdás nem sokat törődött vele. Egész heves és nyugtalan érdeklődése ott égett az öregben, aki egy bakra állította a lazult tehernyerget és hozzálátott a széttört darab kijavításához.

Egyikük sem beszélt. Júdás József közelében ült le egy zsámolyra és moccanás nélkül várt. A műhelyudvar tele volt a kalapács gyors és ütemes kopogásával és a fűrész neszével. Végül azonban József mégis csak felnézett, mert a nélkül is, hogy odatekintett volna, magán érezte a judeai feszült pillantását. Az pedig azonnal felfogta a ki nem mondott kérdést az öreg arcáról.

— Bocsáss meg — mondta egyszerre közvetlenül és felállt —, hogy így nézek rád, de még senkit sem láttam, aki Dávid házából származott volna, pedig mélységesen kíváncsi voltam utána. Már gyermekkorom óta.

Az utolsó mondatot ismét oly hevesen mondta, hogy az öregnek mosolyognia kellett:

— Kevesen vannak, akik így csüngenek Dávid házán! Minden bizonnyal igaz izraelita vagy.

— Az akarok lenni! Azért várok a Dávid házából jövőre. Mit gondoltok ti, az ő nemzetségéből valók? Azt beszélnek a rabbik és mind, akik járatosak az Írásban, hogy a próféták szerint eltelőben vannak az évek, amelyeknek végén meg kell jelennie!

Az öreg egy pillanatra sem hagyta félbe munkáját.

— Jól gondolod — mondotta higgadtan és kalapácsa szaporán kattogott a nyergen. — Az évek valóban eltelőben vannak . . .

A fiatal judeai izzó arccal bámulta őt a műhelyudvar porában és forgácsai közt.

— Ah, ha ácsok, közrendű papok és pásztorok lettek is Dávid házának utolsó sarjadékai, mégiscsak

belőlük fog felkelni a hatalom, amely összetöri a vasvesszővel kormányzó rómaiakat az egész világon.

— Akkor pedig Izrael kiváltatik a szolgaságból — mondta a judeai —, szétszórja maga körül a pogányokat s karddal és lánggal uralkodik fölöttük. Vasigába hajlítja kemény nyakukat és vérük patakokban ömlik majd. Ki fogja őket irtani, mint a kártékony rovarokat és mi, a választott nép, üljük körül az Eljövendő lábait!

József felemelkedett és megtörölte keze-fejével izzadó homlokát:

— Te így hiszed? — kérdezte óvatosan.

— Nemcsak hiszem, hanem tudom is! Így hirdették a próféták!

Ezidőtájt egész Judea és Galilea tele volt ezekkel a vitákkal és ezzel a várakozással. Az ácsok látszott, mennyire nem szívesen kockáztatja meg, hogy ő is elkezdje ezt.

— Vajjon úgy lesz-e ez? — kérdezte ugyanolyan óvatosan, mint az előbb. — Vannak, akik azt hiszik, hogy Isten országában nem folyhat vér, mert csak igazság és szeretet lehet . . .

A judeai félbeszakította:

— Igen, csak nekünk, választottaknak! Mi éppúgy szeretjük majd egymást, mint ahogy ellenségeinket gyűlöljük!

József újra lehajolt munkája fölé:

— A Megígért országa mindenekelőtt az — mondta nyugodtan, — hogy mindnyájan tetszésére legyünk a Mindenhatónak!

A judeai elcsodálkozott:

— És ezt te mondd, aki Dávid házából való vagy! . . . Hát nem az az igazságos, hogy mi, akik választott nép vagyunk, kincseket és uralmat is akarunk? És éppen arról lehet megismerni a Messiást, hogy ő elhozza mindezt!

A kalapácsütések most csattogtak a legszaporábban a nyergén, a meglazult rész már szétszedve hevert a munkapadon és az ács akkor kezdett összeállításá-

hoz. Minden figyelmét ennek a munkának szentelte s az iskarióthi magára maradt felhevültségével.

— Mégis csak Galilea ez! — mondotta magában megvetően. — Még Dávid házának tisztavérű sarjai sem bíznak abban, amiben ők lángolva hisznek. Júdeában . . . Vagy ez az öreg talán csak azért nem hisz és nem bíz a dologban, mert már nem érti meg az ifjúság reményeit? — és Júdás felemelkedett és ki-nyujtózott.

Atment a kicsiny udvaron és megszólította az ott dolgozó fiatal férfit:

— Hallottad-e, mit beszéltünk? Mit szölsz hozzá te, aki még nem vagy öreg?

A fiatalabb ács még csak nem is válaszolhatott, csak éppen annyi ideje volt, hogy arca elől félrevonja a lazán odaomló haját és felegyenesedjék, mert az iskarióthi máris tovább beszélt:

— Mi, fiatalok odaát Júdeában ezren és ezren várjuk, hogy megjelenjék az Úr fölkentje és mi hozzá csatlakozzunk. Olyan hadserege lesz bennünk, amely nevetve megy lándzsák és kardok felé, hiszen olyan hatalom az övé, ami elomlaszt maga körül minden mást és bennünket diadalhoz és dicsőséghez fog vezetni! El sem lehet gondolni, milyen pompa vár ránk, ha a győztes Dávid trónjára ül és megjutalmazza övéit. Salamon minden pompája rongy ehhez képest, ami az ő udvaráé. Aranyban fürdünk valamennyien s az arany olyan semmiség lesz, hogy házaink legkisebb csészéje is abból való lesz. Bíborba és bisszusba öltözünk, drága kenetek illatoznak rajtunk és patakokban folyik körülöttünk a legfinomabb bor. S a föld minden népei nekünk adóznak tisztelettel és remegéssel s a legdrágább ajándékokat hozzák eléink, hogy haragunkat elhárítsák.

A másik: egyetlen szóval sem szakította félbe, hanem csak nézte őt olyan nyugtalanító nyugalommal, hogy Júdás beszédje is elakadt s a maga izgatott, gyors gondolkodása szerint kapkodott gondolatai között:

miért hallgat a fiatal galileai, nem tud talán beszélni, vagy ostobaságnak tartja az egészet . . . S vannak pillanatok az életben, amikor az ember megérzi a jövőt.

A galileai, akivel beszélt s aki eddig még egyetlen szót sem szólt hozzá, láthatóan nem volt több, mint az ő korabeli ifjú. Azonban, amikor jobban megnézte, valami nyugtalanítót és különöset érzett, mintha egy jeges kéz érintené s maga sem tudta, miért, feszülten és nyugtalanul nézte a másik arcát, az egyszerű, porlepte fiatal arcot, vonásain és szemében valami sápasztó rejtelemmel.

Hogy meddig állt ott és meddig nézte őt, arról nem tudott számot adni Júdás. Mindössze egy szempillantásig talán? Ha csak addig is: ez a pillantás olyan súlyos volt, mint maga az örökkévalóság. Érezte, hogy az arca fakó s benne, saját magában csönd van, de halálos csönd, hogy hallja saját szívének nyugtalanító dobogását. És ismét érezte magában azt a kettős nyugtalanságot, amellyel ifjú kora óta tele volt s szinte ketté akarta szakítani lelkét.

Végül rekedten megkérdezte őt:

— Ki vagy te?

— Nem tudod?

Mintha valami hűvös mosoly világítana a fehér arcon s ez a mosoly: összeszedte Júdás szétkuszált gondolatait és érzéseit.

— Két hatalom küzd bennem! — vallotta be neki rekedten. — Az egyik azt mondta, hogy te vagy az, a másik pedig nemet mondott. És úgy érzem, hogy gyűlölni tudnálak, ha . . .

Nem merte tovább folytatni s a másik sem adott választ. Csak intett a kezével. Júdás pedig mereven és szorongó szívvel bámult rá, — végül felemelte a hangját:

— Már te vagy az . . . — mondta és a torka égett —, akire várunk és ha meg akarod alapítani országodat, szólíts és én követni foglak!

Ekkor a másik ifjú kiegyenesedett.

— Tudom rólad — mondta nyugodtan és egy-

szerűen —, hogy eljössz és nagy részed lesz abban, hogy beváltsam az Igéretet . . .

A szavak, mint a villám lobbantak fel Judás előtt a galileai ácsműhely udvarában és nyugtalanul dobogó szívére tette kezét:

— Mikor?

— Később . . . Még nem érkezett el az időm! — s az a mozdulat, amellyel visszahajolt munkája fölé s az előtte levő deszkán ahogy újra felhangzott a gyalu hangja, azt jelezte, hogy erről nem akar többet beszélni. A gyalu sziszegve siklott végig a deszkán, néhol szinte sikoltott a fa görcein, a faforgács összegöndörödve lágy zizegéssel röpült szét a gyalupad mellől s mindez magához térítette Judást. Úgy tetszett neki, mintha valami álom mult volna el róla és abból zuhant volna ide a galileai ács udvarába, ahol szamarának teherhordó nyergét javítják.

A koradélelőtti nap lágyan, még kissé párásan sütött, a háta mögött szorgalmasan kopogtak a nyergen a kalapácsok s egy pillanatra vissza is fordult oda. A másik is szorgalmasan dolgozott. Ő rajta sem volt semmi különös. Ekkorra a fiatalabbik galileai is befejezte a gyalulást, vállára vette a simára csiszolt gerendát és odavitte a többiek közé. Ebben a pillanatban újra elfogta Judást valami különös varázslat. Úgy rémlett neki, hogy már látta őt így gerendával a vállán haladni, vagy pedig újra látja majd s ez olyan különös volt, hogy el kellett fordulnia tőle. A hajaszáláig hideglelősen borzadozott, az arca és egész teste tele van nedves verejtékkal s már éppen arra készült, hogy ingerülten megsürgeti a munkát, amikor az öreg letette kezéből a kalapácsot és rámutatott a kész nyeregére. Ő pedig övéhez nyúlt, hogy elővegye zacskóját, de az öreg kéz csuklójára ereszkedett és az ács így szólt:

— Azt mondja a törvény, hogy segítenük kell azokon, akik utazás közben vannak. Add a dénárodát az első koldusnak, akivel találkozol!

Judás akart még valamit mondani, maga sem tudta, mit kellett volna, de az öreg tovább beszélt:

— Csak menj, fiam és siess, hogy Cézaréába érij. Hosszú út van még előtted . . . Béke veled!

— Béke veled! — mondta rekedten Judás és heves mozdulattal felragadta a súlyos fanyerget. Úgy ment el onnét a teher és a rejtély alatt roskadozva és magában azzal a kérdéssel, hogy álmódott-e, vagy valóban megtörtént-e vele az, amire emlékszik s itt, utazása közben valóban találkozott-e az Úr fölKentjével? És megmaradt benne az a kényelmetlen érzés, hogy az nem marad megoldatlanul, hanem majd az eljövendő időkben találkozik még a fiatal galileával.

És este, amikor a názáreti ács együtt ült övéivel a mécs fényénél, amely mindhármuk árnyékát ott ingatta a falon, így szólt Jézushoz József, az ács:

— Különös ember ez a fiatal iskarióthi. Van benne valami vonzó és mégis eltaszítja magától az embert. A pillantása mintha sokszor lett volna éles és gonosz.

Jézus nem válaszolt, csak felsóhajtott és a mécs nyugtalanul, vörösen és kormosan füstölögve égett az asztalon.

LÉVI BEN ALPHEUS.

Lígen: ő volt a leggyűlöltebb ember Kafarnaumban, a kék Tiberiás tavánál. Ő bérelte az adókat a rómaiaktól, — s minden biztonnyal vörösfényű, súlyos aranytekercsek maradtak azokból az ő ládáiban is. Mert tulajdonképpen annyit hajtott be, amennyi neki jól esett és a katonák feltétlenül rendelkezésére álltak, ha arról volt szó, hogy a római adógépezet vasprésébe csavarja Kafarnaumot és falvait. Jaj volt azoknak, akik nem tudták vagy nem akarták követeléseit megfizetni. Könyörtelen volt velük szemben a legvégsőig és kikergette őket házukból és udvarukból, anélkül, hogy törődött volna sírásukkal vagy jajgatásukkal. Koldulni mehettek, miközben Lévi pénzesládája egyre nehezebb lett s az arannyal, ezüst drachmákkal telt zsákok száma egyre nőtt.

Lígen: Lévi a leggazdagabb volt Kafarnaumban, — de a leggyűlöltebb is. Ha végigment az utcákon, a szegények átkokat mormoltak feléje. Az előkelő és gőgös farizeusok összevonták ruháikat, hogy ne érintsék a tisztátalant, saját népének ellenségét, aki együvé elegyedett a pogány rómaiakkal és egy tálból evett velük. És Lévi mégsem törődött velük. Megszokta már, hogy így bánjanak vele és a többiek útálata szinte valami elégedettséget keltett benne. Gyűlölhették, ahogy akarták, de ő kezében tartotta őket és éreztethette velük hatalmát, — ha akarta. Élesen metszett, sötét vonásain sokszor bukkant fel valami kemény nevetés, amikor meglátta a népből valók gyűlöletét.

Hát persze, hogy vámos volt, maga is vámos fia. És mit tehetett volna mást, mint folytatja apja mester-ségét, ha nem akar éhenhalni. Mi más maradhatott volna neki, a megvetettnek és kiátkozottnak, akitől el van zárva minden más út!

Élete kemény és keserű volt már gyermekkora óta. Már korán tapasztalta mi az: kítaszítottnak és megvetettnek lenni, hogyha, mint gyermek a többiek játékaiba akart keveredni, amint ez megfelelt korának, véresen, megrongyolt ruhákkal és piszokkal megdobálva és sírva ment haza. Anyja átkozta a fickókat, miközben legmósta őt és bekötözte sebeit. Apja pedig keményen megrakta, mint akkor, ha tudta, hogy fia a többiek közé akar keveredni. S a kisfiú szíve sokszor készült összetörni a kettős bánat alatt. Az öreg azonban ilyenkor bevitte egy zárt kamrába, kinyitotta pénzesládáját.

Oh: hogyan fénylettek az arany és ezüst pénzek és a réz sekelek, a drachmák, státerek és dénárok; a pénzek mélyen, melódikusan csörögtek, miközben bennük turkáltak atyja ujjai. Az öreg pedig odahajolt hozzá és így suttogott: — s a hangja forrón remegett, mint a mécszláng:

— Légy nyugodt fiam, eljön még a te időd. Hát nem tiltottam meg neked, hogy összeadd magadat a vöröshajú Koré gyerekeivel, a gonoszokkal, akik gyűlölnek minket és üldöznek minket, mert mi okosabbak vagyunk és barátságban vagyunk urakkal, a rómaiakkal? Ne törődj velük fiam, csinálj úgy, mint apád és neked is sok pénzed lesz, arany pénzed és sápadt ezüstjeid. Akkor aztán úgy tehetsz, mint akarod, ki-gúnyolhatod őket, mert mögötted állnak. A pénz: hatalom fiam! Szerezz! Akkor aztán kezedben lesznek kínzóid és ellenségeid, a lábaddal taposhatod őket és úgy büntetheted őket, ahogy akarod. Egyszer meg kell bosszulnod őket! Szemet szemért, fogat fogért. Úruk

leszel és a te szíved örvendezni fog az ő fájdalmuk felett.

És ilyesféle beszédek után: megtanította arra, hogy mik a nevei, mik a súlyai és mik az értékei a pénznek, megtanította őt megkülönböztetni a rossz pénzeket a jótól. Megtanította számolni ügyes kezének minden ujján és a számokat egy táblácskára írni mindaddig, amíg csak egy számológépmester sem volt olyan ügyes, mint az ifjú Lévi, Alphaeus fia.

Ime: ez volt a mag s így hullott bele Alpheus szívébe, — és így nőtt fel és hozta meg tüskés bozótjait. Arany és ismét arany s az arannyal a hatalom, hogy megbosszulhassa magát! Ez volt egész élete és minden törekvése, amelyen zsidó vérének egész keménységével csüngött.

S ez a kívánsága sikerült is, amikor felnőtt és meghalt atyjának helyébe lépett. Még keményebbé srófolta az adó csavarát, mint az öreg és más üzleteket is kötött, úgy, hogy az arany dús áradata szakadatlanul ömlött ládáiba. Mit bántották azoknak könnyei és átkai, akik úgy bántak vele azelőtt, mint valami rühes kutyával és akik most összegörnyedtek előtte, amikor fellépett követeléseivel s kiköptek, amikor saruja kifelé lépte át házuk küszöbét.

A társaságuk nem hiányzott neki többé. Mert a rómaiak érintkeztek vele és jól érezték magukat asztalánál. Szívesen beszélgettek vele, mert könnyű és okos értelmű volt. Noha a szívük mélyén alapjában véve ők is éppúgy megvetették, mint a népéből valók. Azonban ezt nem mutatták és ő maga sem mutatta, noha jól tudta ezt. Mert a rómaiakat fel kellett használni saját céljaira és szüksége volt arra, hogy a tartomány urait legalább is külsőleg mutassa barátainak. Azért a legjobb bort hozatta nekik, a legválogatottabb

ételeket készíttette szakácsaival és vendégeinek a legjobb fuvalásokat és táncosnőket fogadta fel.

Ime, ez volt Lévi Ben Alphaeus és ez volt az, amit a szíve kívánt, az arany, a hatalom és a bosszúja!

Azonban mégis: ezeken felül volt még egy kincse, dúsabb s szeretetesebb, mint megvasalt ládái, amiket sziklába vágott kamarája őrzött: egyetlenegy fia, őt Benjaminsnak hívta, mert az anyja, mint Ráchel, ősatyáknak, Jákobnak asszonya: meghalt a gyermek születésekor. De azért hozzá sosem volt kemény, vagy ingerült, mint mindenki felé. Nem; Benjámín a leggyengédebb atyát láthatta a komor és magányos vámszedőben, aki játszott vele, mindig szép ruhákat varratott neki, a karjaiban hordta őt, engedte, hogy hosszú, sötét szakállát a kis kezek csavarják s ráncigálják.

És Lévi hangja nevetett, ha szólt:

— Fiacskám! drágám! örööm!

S a szeme: tiszta lett az ártatlan fiúcska pillantásától, eltűnt belőle az a csúf mosoly, ami szemének kútjában sötétlett. Benjámín közelében volt Lévi és feltörhette lelkének lezárt forrásait.

Gyermekeivel nagy tervei voltak. Ha már vagyona elég nagygyá gyűl, akkor majd Rómába megy vele, ahol majd senki sem kérdezi, miféle ember volt az apja. Ott a legjobb nevelést akarta adni neki. És ott nagy emberré kell lennie, hacsak lehet bejutni Caesar udvarába és megfürösztönie öregedő apját dicsőségének fényében. Ezért még itt kell vergődnie az arany szolgálatának mocsarában és engednie, hogy megvessék és megalázzák.

De úgy lett, hogy az örökkévaló atyai Istene másképen határozott. Keze lesujtott Benjaminsra, amikor az hét éves volt s halállal sujtotta őt. Az apa megszagatta ruháit, hamut szórt fejére, a földet verte őrületes

kínjában három nap és három éjszaka. Három nap és három éjszaka töltötték meg éles sikolyok és síró énekek, a sirató asszonyok énekei a gyászházat. S a flótajátékosok egyhangú és metsző dallamokat öntöttek a kézidobok tompa dörgésének zuhatagába.

A harmadik napon az elárvult atya keményen és némán összeharapott ajakkal emelkedett fel a földről, s arca olyan volt, hogy valamennyien megrémültek kifejezésétől. Némán evett valami keveset s zsákban és hamuval meghintve ment a koporsó után, amelyben fehér gyolcsba göngyölítve drága kenőcsökkel és fűszerekkel bebalzsamozva: ott feküdt mindene.

A kisiút ujjonon vágott sziklasírba tették s mindenek vége volt. Az élet pedig ment tovább. Lévinek élnie kellett, akár akart, akár nem, mindaddig, amíg napja alá nem hajolt. S egy új cél sarjadt ki lelkének belsejében. Megbosszulni a boldogokat, azokat, akik örülhetnek gyermekeiknek, míg az övé a sírban fekszik. Jaj az atyáknak és gyermekes anyáknak, akik mostantól kezébe esnek!

Külsőleg így ölte el fájdalmát! De a szíve úgy feküdt mellében, mint az ólom és a lelke éjjel és nappal gyermekéhez kiáltott.

Sokszor még akkor is, amikor mindenki aludt, felkelt ágyából, felment házának lapos tetejére és felnézett a csillagok felé, azután felemelte kezét és kibámult a tó felé, mely ott fénylett a holdfényben. S megkérdezte, hogy vajjon hol van gyermekének lelke a világmindenségben. Nem vágyakozik-e apja után, nem akar-e hozzá visszajönni? De a természet mélyen hallgatott s körötte az éjszaka fátylai. És hallgattak a hold és a csillagok is. S az Isten, Atyái Istene szintén hallgatott.

Igy küzdött Lévi éjtszakákon át szörnyű gondotataival. Ha szürkült a reggel és égő szemei még mindig nem akartak lezárulni, fogta tábláját, számokat írt fel, számolt és számolt, vállalkozások terveit vázolta fel, míg annyira

erőt vett rajta a fáradtság, hogy tompán, pihenés nélkül kezdett bele egy új, kemény napba.

Megpróbálta, hogy a társaságban találjon szórakozást. Római barátai eljöttek hozzá, vagy ő kereste fel őket. De a legnemesebb és legjobb bor is keserű volt szájában, mint az epe és a legfinomabb pástétomok is olyan keserűek voltak neki, mint az ürmös és az énekesek és énekesnők dalai, mint a formátlan üvöltés, — olyan beteg és halálrasedzett volt a lelke.

Ebben az időben ömlött szét a hír egész Galileában, úgy hogy a Genezáret tavának partjai is visszahangzottak tőle; egy csodálatos rabbi nevétől, aki Názárethből való volt. A neve eljutott Lévi füléhez is. De ő vállat vont felette és nem törődött vele.

Mit segített volna rajta, ha elmegy a csodarabbijához? Benjaminját az sem tudná visszaadni neki. És végeredményben ki tudhatja, hogy mi az igazság az egész szóbeszédből? S messze kitért útjából, ha nagy néptolongás támadt, amelynek közepén az ő karcsú és fehér alakja magaslott fel, legfeljebb keserűen nevetett felette. Neki, a háromszor is megátkozottnak mindez semmi sem volt. Hogyan megvetheti őt ez a szent rabbi!

Ekkor történt egyik este, hogy Lévi fáradtan és az üzleti utánjárásoktól egészen kimerülve ment haza, háza felé. Komor tünődésekbe merülve vándorolt végig a jól ismert utcákon és nem is figyelt útjára. Azért nem is vette észre, hogy egy nagy sokadalomba került, amely tovaragadta őt magával s egy kocsmá udvarára szorította, ahova mindenki törekedett.

— Már megint az a názáreti rabbi! — gondolta magában barátságtalanul Lévi. Az emben már sehol sincs biztonságban tőle vagy övétől! — Ezzel megpróbált kiszabadulni. Azonban semmi sem segített rajta. Előtte és mögötte embertestek bátyjai álltak és hiába akart kijutni közülük, maradnia kellett, ott, ahol volt. Akartlanul is beleegyezett sorsába. Kárpótlásul

megpróbált legalább is valamit megpillantani a csodálatos emberből, aki olyan mozgásba hozott minden érzést.

Ez azonban nem ment olyan könnyen, ahogy gondolta. Az udvar, ahol a rabbi volt, olyan tele volt emberekkel, hogy az ember semmit sem tudott megpillantani belőle, akkora volt a tolongás. Csak néha tört át a zúgáson és a tömegtolongáson egy hang, amely anélkül, hogy hangos lett volna, erőlködés nélkül hatotta át az egész udvart. Amit a hang beszélt, azt nem tudta megérteni Lévi, mert csak az egyes szavak és szótagok voltak, amik a füléhez értek. Azonban, amit megértett az tetszett neki, mert a szónok a farizeusokról beszélt és egyenesen az ő álszent voltak ellen irányult.

Hát ilyen tónusu az egész beszéd? Igen, akkor ez a fiatal rabbi igen okos ember! Az a sötét mosoly, amellyel Lévi szokott mosolyogni, keresztül vonult egyszer kétszer az arcán, amikor nevetett. Na ez megadja nekik, ezeknek a bolondoknak, akik ott kevélykednek a többiek felett. Bár csak látná azokat, akik ott vannak s a közelbe mehetne hozzájuk, hogy az összefüggést megértse.

A tolongás egy hulláma ekkor elsodorta őt helyéről és felnyomta őt egy lépcsőhöz, amely az udvarról az emeleti helyiségekbe vezetett. Ott sikerült egy fokon megállnia. Onnan magasabbról jól áttekinthette a tolongást.

Szinte egyenesen előtte ült a rabbi egy kőasztalnál, amelyen még érintetlen volt egyszerű vacsorája, mert a nép egy pillanatra sem hagyott békét neki. Háttal ült Lévinek, karjával az asztalra támaszkodott és éppen hallgatott, mert egy férfinak sikerült melléje jutnia és lassan beszélt hozzája. A férfi sovány és nyomorúságos külsejű volt. Beesett szemei égtek szemüregében, mialatt beszédét szenvedélyes zsidó gesztusokkal kísérte.

Lévi kezdte kissé kényelmetlenül érezni magát, amikor felismerte, hogy ki a panaszkodó: egy ember volt, akit tegnap kiárvereztetett házából. A ház egyéb-

ként az övé lett. Úgy tűnt fel neki, mintha a saját nevét hallaná, ha halkan is.

Egyszerre rossz kedvű lett arra a gondolatra, hogy a rabbi ilyen módon hallja őt emlegetni. Ez a csendes alak, akit csak hátulról tudott felismerni, valaki olyan volt, hogy mélyen megindította őt. Ő volt az, aki halálos ellenségei, a farizeusok ellen bátor szavakat mert emelni. Oh nem: ő volt az egyetlen ember, kinél nem szeretette volna, ha gyűlöli és megveti őt. És éppen ez a fickó, ez az Efraim jön ide bevádolni őt.

. . . Bizonyára tízszer rosszabbul mondja el, mint ahogy történt — gondolta komoran. — De ő megvárja, amíg készen lesz. Azután majd ő beszél és megmondja a rabbinak, hogy biztos benne, mi illeti meg. Mert mégiscsak ott volt az adóslevél és Efraim tartozott ezzel a pénzzel. Hát nem tarthatja igaznak ez a rabbi, hogy valaki jön és behajtja a saját pénzét? Sőt még azt is szemére hányhatja Efraimnak, milyen jó volt hozzá és csak öt százalékot számított neki: öt sékelt száz sékelért! Hát üzlet ez? Hát uzsora öt sékel száz sékelért? Ezt mindjárt megmondja a rabbinak, amikor Efraim végez.

De Lévinek még tűrnie kellett, mert Efraim még nem volt panasza végén. S azonkívül még tíznél többen is vártak körülötte, hogy előadják a maguk baját. Arcok szilárd koszorúja szorongott az asztala körül. Lévi megnézte őket. És pillantása ekkor elborult. Tompa állati kín, ez volt arcukra írva: valóban, mint az állatoké, akik a pusztulás rémülete ellen kiáltanak. A lélek éhsége kenyér után, amely jobb volt, mint az írástudók étkei. És íme ez volt, amit értettek az írástudók: dühös kémkedés a mezith, a törvényszegések, a törvénykisézés megtartása.

A Mester körül álldogált néhány ilyen írástudó is. Láthatóan kémek voltak: fakó, ellenséges arccal figyelték a Rabbit.

Lévinek úgy tűnt fel, mintha vadászkutyák rohamát látná, akik egy nemes vadat vesznek körül és csapnak

körébe. Nagy részvétet érzett az Egyetlen iránt, aki ezekkel szemben: egyedül állt az árban.

Szemei keresve surrantak keresztül a körön. Égető éhséget érzett legalább egy ember iránt, aki szeret. És meg is találta őt.

Csendesen a rabbihoz símulva állott Efraim kicsiny fia, a kicsiny Sémuel, akit az apja magával hozott és aki a gyermekek finom érzékével megérezve a szeretetet, úgy símult a Jóságoshoz, mint saját atyjához. A többi emberek szinte odanyomták, de ő magától is odahajtotta fejét a Mester vállára. Óvatosan símult bele védőjének karjába s balkezében egy gránátalmát szorongatott, — a kocsmárosné ajándékozta nemrég neki.

Lévi nézte a kisleányt és egy éles szúrást érzett mellében. Éppen olyan, mint Benjamin! — gondolta magában. Ezt tegnap is elgondolta, amikor az ítéletvégrehajtókkal Efraimnál volt és gyűlölte Sémuelet, mert ő Benjaminhoz hasonlított és élt. S eltaszította magától a kicsikét, amikor anyja letérdeltette előtte és segítséget kért tőle. — Új ruhát adok neki és két ezüst drachmát — mormolta most maga elé.

De a rabbinak nem volt ideje, hogy a maga kis barátjával törődjék. Néha fordította csak oda arcát, úgyhogy Lévi néha látott valamit a finom vonásokból. Egyszer még fel is emelte karját, hogy megvédje a kis gyermeket az odatolakodó emberektől. Fehér, keskeny és rendkívüli keze volt. A szemlélőnek úgy tűnt fel, mintha valami sápadt hófehér lángként lobogna elő a többiek foltos, sötétbarna keze közül és lassú mozdulatai többet mondtak, mint a többiek ajka.

A Názáreti rabbi nem kísérté beszédét taglejtésekkel, mint a többiek. Csak egyszer-kétszer villant fel ez a fehér kéz, amely nem tudott barnává égni Galilea napja alatt sem, — s felvillant és áttintett az egész tolongáson. Aztán visszahullt az asztalra s az üldögélő mély fáradtsággal roskadt előre.

A tenger, amely körülvette őt: az önzés, alacsony-

ság, szélszívűség és fösvenység tengere komoran morajlott körülötte a szűk udvaron és ráfeküdt szívére. Mélyen és keserűen felsóhajtott. De semmiféle szeretet nem válaszolt neki: még a panaszttevő Efrain is tapintatlanul tolakodott mellette még mindig. Kívüle két-három ember hadart és suttogott egyszerre a Holtfáradt felé. Mindegyiknek a saját ügye volt a legfontosabb.

Azonban ezt nem bírta ki a kis Sémuel csordultig tele szíve. Ő jól látta, hogy az ő nagy Barátja milyen elnyűtt és szomorú és valamiféle tanuságot akart tenni szeretetéről. Addig nyomakodott fel feléje, és olyan magasra, amilyen magasra csak tudott, fogta egyetlen kincsét a gránátalmát és odanyujtotta.

— Akarod az almámat? — és mosolygott.

— Vigyétek onnan a gyereket! Mit van ott utban! — kezdték kiabálni néhányan köröskörül. A rabbi azonban felemelkedett, mintha valami súly hullt volna le róla, — most újra visszanyert erőkkkel állt az asztal előtt, melyre felállította a gyermeket, úgyhogy mindenki láthatta. Azután egyetlen mozdulattal visszafordult a hallgatók felé, miközben szorosan magához ölelve tartotta a gyermeket és pillantása alászállt lelkük közelgő szakadékaiba, alászállott súlyosan mint a kő, alászállott olyan gyorsan, mint a sólyom, átjárta őket metszőn, mint a kés.

— Bizony, bizony mondom nektek, ha nem tértek meg és nem lesztek olyanok, mint a gyermekek: nem mentek be Istennek országába.

Igy csengett a hangja. És szétcsapott a zajban és a mormogásban: a napfény gyúl fel égve így valami párás völgy felett.

Lévi Ben Alphaeus pedig először pillantotta meg az Ember Fiának egész arcát.

És íme ilyen volt az Ember Fia arca: olyan, mint amilyennek lenni kellett, ő a fönséges nem lehetett más; olyan gyönyörű virág, mint ez a fej, csak egy karcsú és magas férfitest szárán nőhetett. Azonban ha Lévi Ben Alphaeus azt kérdezte volna milyenek a szemöldökei, milyen az orra, és milyen az arca, hogy milyen színűek a szemei: senmit sem tudott volna felelni rá, és senki sem tudott volna felelni rá a soka-ságból.

Mert íme ilyen volt az Ember Fia. Mindenki csak az Egészet látta rajta, s szemei olyanok lettek, mint a csészék, csészék, amik arra várnak, hogy meg-
teljenek vele: egészen az Egésszel.

És íme így kezdett prédikálni a csodálatos rabbi és az élet igéinek áradata így hullott le ajkairól: hatalmasan és olyan módon, mint akié az uralom, — mindenképpen máskép, mint a farizeusok és írástudók. Mert ő égben trónoló atyát hirdetett. Atyát és nem könyörtelen Birót, aki kemény és kicsinyes szívvel lesi az emberi gyengeséget, hogy a kárhozat poklába küldje őt. Nem a kiválasztottak Istenét, aki nem törődik a többi emberekkel. Nem is valami megvesztegethető Istent, akit imádsággal, szenteskedő imádság-mormolással lehet befolyásolni. Hanem az Atyát, aki előtt egyformák a cézárok és rabszolgák akinek akarata nélkül hajszál nem esik le fejünkről, aki nem akarja a bűnös halálát és senkit sem taszít el magától, aki visszatér az atyai házba, — még akkor sem, mint a tékozló fiú: a disznók vályuja mellől jó is. Azt, Aki napját egyformán tündökölteti az igazak és bűnösök felett, azt, akinek országába a bűnbánó vámosok és bűnös asszonyok is bemennek: bemehetnek a saját igazukban biztos farizeusok előtt, mert kiküldte fiát, hogy meghívja őket Lakomára. És így kiált:

— Jöjjetek hozzám mindnyáján, akik fáradoztok és megterhelve vagytok, mert íme megkönnyítlek titeket.

Ki hallott ilyen prédikációt? És hogyan lehetséges, hogy igaza van a beszélőnek? Lévi nem tudta mi van vele. Csak állt és hallgatott és nem tudta mennyi ideig állt és mennyi ideig hallgatott. Végül már azt sem tudta, hogy történt, hogy künn találta magát az utcán, amint kisodorta őt a tolongásnak a hulláma, amely most a tér felé ömlött s őt is, mint akaratlant, magába süllyedettet előre mosta.

Most ott állt a sápadt holdfényben az utcán. Hűvös szél jött a tó felől; a víz egyhangú loccsanásokkal csapódott neki a kikötő falainak és a bárkák oldalának, amint kötelükön hullámoztak.

Lévi felriadt, mint aki álmából ébred fel, vakon tapogatózott arcán és szemén és érezte, hogy szakála nedves a belehullott könnyektől, amelyek észrevétlenül szivárogtak oda. Lévi Ben Alpcäus és a könnyek! Adósai nem hitték volna és nevettek volna, ha látták volna, ami saját maga előtt is oly különösnek tűnt fel; hogy még mindig ott tapogatózik nedves szakállán. Hány éven át voltak szemei szárazok: olyan szárazok, akár a sivatag, kiégetten és porráválva az élet keserűségétől.

Már Egyetlenjének ravatalánál sem sírt, — nem tudott sírni roppant fájdalmában. Most pedig sírt, akár egy kisfiú, amikor eszébe jutott, hogy lehetséges: hogy Isten nem könyörtelen bíró, hanem Atya, aki köszönti őt és elébe jő néki a kitaszítottak is. Igen: igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy Jézus másképpen prédikál, mint az írástudók. Az ő szavaitól nem terjed szét súlyos sötét és fázó éjtszaka, nem —: az ő beszéde a nap elől vett le fátylat és mindenfelé világított és melegített.

A nép, amely vele volt, már régen szétoszlott és hazament. Ő pedig ott állt a kikötőbe torkolló szűk utca végén. Mereven bámult a tóra: a vízen a holdfény reszkető, ezüstös hídja állt. A parti csapszékekből ének és nevetés hangzott ki; utazó férfiak szólították

tevéiket és a teherhordó öszvéreket; egy ütemben lépő katonák súlyos sarui csattogtak a köveken, amint leváltották egymást. S a jelszó — *Caesar* — odahangzott az egyedül álmodozóhoz. Azután dárdavégek ütődtek a kövekhez s a felváltott csapat léptei hangzottak fel újra, amint tova haladtak az utcákon a messzeség felé.

Ideje volt, hogy hazamenjen. Ezt gondolta Lévi is, erősebben húzta magára köpenyét és megfordult, hogy menjen.

Ekkor nem messze magától észre vett egy embert, aki egy fiúcskával együtt éjszakai pihenésre készülődött egy csomó halászháló között. Valami nincstelennek látszott. Lévi összeresztette, amikor a holdfényben meglátta az apa és fia arcát. Efraim volt s a kicsiny Sémuel, akiktől ő jogához ragaszkodva elvette hajlékukat és akik most hajléktalanul voltak kivette az utcára.

S ez egyszerre elviselhetetlennek tűnt fel előtte. S még elviselhetlenebb lett, amikor a két lepihent test felett megpillantott egy harmadik fejet, amely feletük lebegett a sápadt holdfényben, szinte testetlenné folyva szét, sápadtan és sugárzón libegve, néha szinte szétomolva, hol pedig éles vonalakkal sugárzón. Csak szemeit lehetett mindig tisztán látni s a pillantása élesen szúrta Lévi szívébe, mint a kés. Az uzsorás ismerte ezt az arcot és ezeket a szemeket, hideg izzadság verte ki egész talpig. Oh csak ezt ne! Csak ez Ember Fia ne haragudjon rá. Az egész világ haragudhatik rá. Mi van ebben? De a názareti rabbi, aki a jóságos mennyei Atyáról prédikált az ne!

— Mester mit tegyek? — kérdezte a vámos reszkető ajakkal.

Ekkor a sugárzó árnyék mélységes könnyörülettel hajolt rá a két kitaszítottára és eltűnt.

A következő pillanatban Lévi ott állt adósa mellett és kezét vállára akarta tenni, hogy felébressze őt.

Efraim azonban nem aludt, csak lefeküdt, amikor a kikötői térben előbb még mereven álldogálóban felismerte hitelezőjét. S amikor a gyűlölt kezek érinteni akarták, felriadt, mint valami vadmacska és szemei izzani kezdtek, mint a parázs.

— Rakha! Háromszor átkozott! Takarodj innét, hogy beléd ne hasogassak. Innét nem kergethetsz el, pedig szívesen elvinnéd tőlem is meg a fiamtól is ezt az utolsó fekvőhelyet.

— Efraim, hallgass csak meg! — kérte Lévi kedves hangon; nem akarta észrevenni megsértődöttségét. — Hallgass meg, valami jót akarok mondani neked!

De a másik nyersen tört rá:

— Hát muszáj meghallgatnom tégedet? Fogd be a szádat! Bedugom előtted a fülemet és süket leszek, mint amilyen te voltál tegnap, amikor a port nyaltam előtted. Amikor beteg feleségemért és gyermekemért kiáltottam hozzád könyörületért, nem hallgattál meg. Te akarsz nekem jót mondani, te, te, éppen te tudsz jót mondani! Légy átkozott örökké, egész házad, gyermekeid és

— Efraim, Efraim én meg akarlak téged . . .

— Mit akarsz, te nem akarhatsz semmit sem velem. Kiraboltál, uzsorával vetted tőlem vissza adósságomat! Szabad vagyok, mint a madár levegőben. Semmi keresnivalód nincsen velem. Kifizettelek! És most még egyszer azt mondom neked, hogy takarodj előlem, mert különben . . .

Dühtől reszketve kapott fel egy követ.

Azonban Lévit kemény marokkal fogta aggodalma.

— Üss agyon — mondotta reszketve — de hallgass meg. Rekedt hangja reszketett az izgalomtól s ez feltűnt ellenfelének is. Lassan aláhajolt a kéz, csodálkozó pillantás látszott szemeiben, óvatosan vizsgálgni kezdte a vámost, aki olyan csodálatosan elváltozotttnak tűnt fel előtte. Aztán mogorván így szólt:

— Beszélj!

És íme így beszélt az uzsorás Lévi Ben Alpheus:

Abban a pillanatban mind a tíz ujja a levegőben volt, szavai úgy szakadtak ajkáról, mint az áradat és szenvedélyes gesztusok kísérték minden mondatát, mert gesztikulált, nem úgy, mint a názáreti, hanem a zsidók szokása szerint:

— Ha rossz voltam tehozzád Efraim, ismét jóvá akarok tenni mindent! Nem szabad panaszkodnod miattam. Nekem meg volt a váltóm meg a jogom! Mondd nem volt hozzá jogom és te másképp tettél volna, ha te lettél volna Lévi és én Efraim?

— Hm, hm! — Efraim zavartan kotorászott a szakállában.

— Nahát! — csapott le rája Lévi — én csak azt tettem, amihez jogom volt. Azonban könyörtelen voltam, nagyon könyörtelen, mindent vissza akarok adni és mindent jóvá tenni. Visszakapod házadat és még hozzá száz sékelt öt percentre. Mit mondtam? Öt percentre? Nem! Három percentre . . . akarom mondani másfél percentre. Hát uzsora ez? És nem kérek vissza tőled semmit három évig; kezdj valami üzletet, aztán majd visszafizeted.

Efraimra rájött a nevetés.

— Hát bolond vagyok talán, hogy belemegyek abba, amit felkínálsz? Azt hiszed, hogy nem látom mit akarsz? Meg akarsz markolni, le akarsz kötni, hogy aztán majd rabszolgává tégy engem, feleségem és fiam. Azt hiszed, hogy nem látok rajtad keresztül te átkozott és a sötétség fia?!

— Efraim! Atyáim Istenére: az igazat mondtam. Be is bizonyítom neked. Többet teszek veled . . . vissza akarom adni neked a házadat és még a pénzedet is szabadon . . . na nézd! — az uzsorás leoldott egyet az övéen csüngő sulyos zacskók közül s a pénzek sulyosan és melódikusan csörögtek. — Ma éppen száz sékelt vettem be . . . nem is annyit, százhuszat! Legyen százhusz! A húsz legyen a kis Sémuelé, és holnap

látogasson meg engem az új ruhában. A tied pedig a száz meg a házad!

Ezzel viasztáblát vett elő és íróvesszőt.

— Itt felírom és nyugtát adok róla, hogy kifizetél és nincs semmi követelésem veled szemben.

A keze remegett és a szétfolyó lágy holdfény nem volt elég az íráshoz. De Efraim mégis tágranyílt szemekkel látott egy jólismert aláírást egy minden bizonnyal érvényes ajándék felett. Nem tudta, hogy mit kezdjen bámulatában. Hirtelen megbolondult talán ez az uzsorás? Vagy valami titokzatos veszély fenyegeti?

— Na én meg mit tegyek neked azért, hogy így megajándékoztál? — kérdezte bizalmatlanul és erőszakkal tartotta magát vissza, hogy az írást és a pénzt el ne fogadja.

— Igérd meg, hogy a rabbinak, a názáreti Jézusnak el fogod mondani, hogy hogyan adtam vissza mindent, amit elvettem tőled, noha jogom volt hozzá és váltóm volt róla! Hallod? Megmondod a rabbinak, hogy váltóm és törvényes jogom volt, de én mégis mindent visszaadtam! Te rossz színben tűntetél fel előtte engemet és ezt ismét jóvá kell tenned.

— Hát így! — Efraim előtt rögtön világos lett az ügy és sóváran kapott a pénz és a tábla felé. — Ma reggel te is ott voltál az öreg Ráchel fogadójában és te is hallottad a rabbit prédikálni — fűzte hozzá.

Lévi Ben Alpheus csak meghajtott fejt, anélkül, hogy válaszolt volna. A másik hosszan vizsgálgatta őt, mintha egészen idegen embert nézne. Végül így szólt:

Lévi Ben Alpheus, én már sok csodát láttam, amit ez a rabbi cselekedett. Előttem lettek látóvá a vak Dávid szemei és ma találkoztam a béna Simeonnal, aki ugrált, mint egy kecske a hegyoldalon, mert a Mester rátette kezét. De, hogy te megváltoztál az ő szavára, az tűnik nekem fel a legnagyobb csodának. És most már nem állok neked ellent tovább Lévi Ben

Alpheus, elfogadom tőled az áldást. Izrael Istene áldjon meg téged és házadat és sokasítsa meg ezerszer azt, amit te velem cselekedtél. Száradjon el a kezem jobb vállamon, ha nem mondok el mindent a názáreti Jézusnak, miképen volt az, amit te velem cselekedtél.

Lévi hallgatott. S végül megkérdezte rekedten:

— Hol alszol? Gyertek a házamba!

— Feleségem a fogadóban alszik. A rabbi fizetett érte. Simon, a tanítványa pedig ezeket a takarókat adta nekem és azt mondotta, hogy itt alhatom a hálói-kon. Nincs hideg, és nemsokára reggel lesz.

— De azért eljöhetsz velem.

— . . . nem mehetek. — A válasz vonakodó volt. — Te tudod, hogy tisztátalan leszek, ha házadba megyek, mert a te tányérodából pogányok esznek.

— Istenem! — Lévi egészen elfelejtette, hogy ő tisztátalan. Mély keserűség ömlött a szívére. Már arra gondolt, hogy visszaveszi azt, amit adott. De nemsokára újra eszébe jutott a rabbi.

— Hát a Mester megveti az adószedőket? — kérdezte mindjárt élesen.

Nem ezt te is tudod. A házaikba megy és eszik is velük.

— Oh! — olyan volt, mint valami nyöszörgés, amely előtört Lévi megkínzott szívéből. — És azt hiszed Efraim, hogy eljönne hozzám is?

— Ha megkérnéd bizonyára eljönne. Menj hozzá és hívd meg!

A vámos olyan mozdulatot tett, mintha el akarna hárítani magától valamit, amit nem ért. Azután így szólt:

— Efraim, mit hiszel te a názáreti Jézusról? Minek tartod őt? Azt hiszed ő az?

A kérdés veszedelmes volt. Efraim megkerülte és mint igazi zsidó ellenkérdéssel válaszolt.

— Hát írástudó vagyok én vagy farizeus, hogy mindent tudjak? Mit tartasz róla te?

Lévi Ben Alpheus a szakállában kotorászott és mély elgondolás ült a szemében. Azután így válaszolt lassan:

— Ha azt mondom, hogy ő a Messiás, akiről a próféták beszéltek, mit szólsz akkor hozzá te Efraim Ben Manassé?

— Lehet, lehet — mondta izgatottan a másik. — Várnunk kell és leskelődnünk utána. Az Úr jelet fog adni nekünk, hogy ő a Megígért, a Felkent, a Messiás.

— Igen várni és óvakodni, amíg nem késő. Én mást gondolok, én tudni akarom és kikutatom — mondta Lévi szilárdan. Aláhajolt és lassan, gyöngéd kezekkel megsimogatta a kis Sémuel fejét, aki a gyermekkor mély álmában aludt mellettük az egész vitatkozás alatt.

S akkor még ezt mondta a vámos:

— Holnap átküldöm a gyermeknek az új ruhát. Jó éjszakát Efraim!

Azután házába ment, eltelve egészen új és különös gondolatoktól.

Etől a naptól kezdve mindenütt, ahol Jézus időzött vele lehetett látni Lévit abban a tömegben, amely kísérte őt. Szemei makacsul csüngtek szemein és ajkán. Úgy itta szavait, mint a szomjazó a vizet. Azonban sohasem merészelt a Fönségeshez közelebb jönni, vagy megszólítani őt. Mindig tisztas távolban állt tőle, csak hallgatott rá és szavait úgy rakta szívébe, mint azelőtt a kincseket ládájába.

Otthon éppen úgy vezette üzleteit tovább, mint azelőtt, azonban most nagy különbség volt üzletei között. Nem szedett uzsorát, kamatot és pótlékot, nem volt könyörtelen, hanem engedelkeny és türelmes. És ha valakinek valamire szüksége volt, segített Lévi. Éhező nem ment el étlenül ajtaja elől. Az özvegyek és árvák: védelmezőt és tanácsadót találtak benne. Kafarnaum minden lakója nemsokára egyetértett nemsokára abban, hogy óriási és hihetetlen változás történt Lévível.

De az ellenszenv főgyűrűje: konokul égett körül-

lőtte tovább. Sőt a gyűlölet és útálat mellé most még a hálátlanság is odaszegődött. És tüskéi gyakran mélyen és fájdalmasan nyomódtak lelkébe, amelynek egykor a dac és megvetés voltak páncéljai. Ugyanazok, akiknek reggel elengedte az adósságát, vagy másképp segített rajtuk, nem ismerték meg délután, amint elment mellette. A szegények pedig, akik jóllaktak nála vagy új ruhát kaptak tőle, kiköptek mögötte. S a farizeusok is tovább tartották vele az ellenségeskedést. A rómaiak se törődtek vele többé: nem adott többet lakomákat, olyan dolgokkal kínoztta magát, amelyekhez nekik hiányoztak a fogalmaik, s aki egy kóbor csodatevő után szaladt, az alacsony nép varázslója után.

Igy Lévi magányosabb és megvetettebb volt, mint azelőtt. Azonban keményen kitartott: a rabbinak nem szabad többé rosszat hallania róla. Meg akarta mutatni, hogy megértette prédikációját, amelyet olyan alázatosan hallgatott meg tőle távol.

Efraim volt az egyetlen, aki tisztességesen viselkedett vele szemben. Beszélgetett Lévivel, ha találkozott vele az utcán és mindig ráparancsolt a kis Sémuelre, hogy barátságosan üdvözlje őt. Esküjét hűségesen megtartotta és Lévi minden jótéteményét elbeszélte mestérének. Az figyelmesen hallgatta, odahajtotta még a fejét is, de egy szót sem szólt, — s ez csalódás volt Lévi számára.

Lévi azonban nem csodálkozott, mert alig várt mást. Valami titkos érzés azt sugta neki, hogy nem jött el még az ideje és, hogy még korai a Magasságos Úrhoz való közeledés. Amikor Efraim igyekezett rábeszélni, hogy menjen a rabbihoz és hívja a házába, mindig megrázta a fejét és csak ennyit mondott még: nem.

Újév felé azonban egyre jobban megtöltötte az adószedőt valami vágyakozás. Jeruzsálembe akart menni és engesztelő áldozatot akart hozni bűneiért, imádkozni az Örökkévaló házában és egy húsvéti bárányt

megenni a Szent Városban. Hosszú idő óta nem volt ott. Apja sohasem ment oda, őt magát is a rokonok vitték oda gyermekkorában. Ez idő óta tündöklő pompájú kép élt szívében és emlékeiben s ez később dacos ellenszenvvé változott, de a vágy amely most felkelt szívében, ismét feléje nyujtotta töreit.

Azért megparancsolta Lévi, hogy két erős szamarat nyergeljenek fel neki és a kísérő szolgának, akivel együtt útnak indultak a Szent Város felé.

Az enyhe és ezüstös tavaszi zöld belepte Galilea mezőit és még nem égett barnára a táj, mint nyáron szokott, vörös anemónák lángoltak mindenfelé a réteken és az olajfák ifjú rügyei ezüstösen ragyogtak, — Judea fennsíkjáról hideg márciusi szél jött, úgyhogy az utazók még takaróik alatt is fáztak.

A harmadik nappal, amikor a nap már aláhajolt, feljöttek a hegyekbe és elérték a Szent Várost. Jeruzsálem, a büszke királynő ott feküdt előttük váraival és palotáival a hegyek trónusán, keresztülzárva bástyáik háromszoros övével, lábánál a kertek és külvárosok koszorújával, mint a koronák legdrágább ékköve, szikrázott a templom hófehéren és aranyosan Móriah hegyének magasában.

Lévi lélekzete elszorult. Gyermekkorának minden öröklött és szerzett félelme felébredt benne és keserű hullámával elszorította az Örvendetes Hírre való emlékezést, amely nemrég érte őt. Lévi ismét csak a bosszúálló Istent látta, aki az atyák vétkeit megbünteti az unokákban harmad, negyedízíglén. Jéghideg reszketés hatolta át csontjait.

Vonakodva és utálattal indította el újra szamarát, hogy megtegyék az út utolsó szakaszát.

Már alkonyodott. A völgyekben lilaszínű árnyékok szálltak alá, amikor az utazók elérték a legalsóbb külvárost Bethzedát és átlovagolva ennek utcáin, felfelé kapaszkodtak Móriah meredek lejtőin.

A hegy napfényben állt előttük.

Sion hegyén az esti fényben égett a három óriás torony, amelyet a nagy Heródes a balsó övben emelt

a város díszéül és gigantikus ékszerül. A Hippius és a Phasael és a Marianne komoran és feketén meredtek bele a tüzes égbe. Árnyékuk keresztülvetődött a fehérkupolás alacsony házak tetején. És rajtuk túl sápadt szépségben ragyogott az a csodálatos vízió márványcsarnokokkal és tetőkkel és falakkal, amelyet Lévi már messziről megpillantott. Hosszúra nyúlt kürtszó és fel szálló tömjénfüstfelhők hirdették ki a városnak, hogy a papok megkezdték az esti áldozatot.

Alpheus: alig mert erre a pompára nézni. Némán és nyomott hangulatban tért be kísérelével együtt az egyik vendégfogadóba és vétette gondozás alá fáradt állatait. Azután alig érintve vacsoráját, helyet keresett magának a ház zsúfolt termében, hogy legalább hosszú lovaglásból merevvé vált tagjait kinyujtsa. Alvásra alig lehetett gondolni, akkora volt a nyüzsgés és a zaj künn és benn, mert ezer és ezer zarándok jött az ünnepekre a Szent Városba.

De Lévi akkor sem tudott volna aludni, ha halotti csend lett volna is köröskörül! Egész életének minden bűne és hibája, mint sötét vádoló állt szemei előtt. A büntető Istentől való félelem egyre nőtt szívében, amíg árnyékba nem borított mindent, elszorította lélekzetét, végül arra kényszerítette, hogy felkeljen fekvőhelyéről és kimenjen a szabadba. Ott kóborgott a karaván szerály tágas udvarán, ahol türelmes tevék kérődztek térdükön s ahol csomagok és tekercsek halmai tornyosultak. Úgy szívta be a friss levegőt, mintha láza lenne, hogy nyugtalanságát csillapítsa.

Végre mindenütt csend lett és az emberek mind elaludtak.

Az éjszaka fekete és holdtalan volt, csak a csillagok ragyogtak alá bágyadtan az éjszakai párán át. Lévi előtt sötét és tömör vonalakkal elválva a szétfolyó éjszakától egy óriási árnyék emelkedett, amelynek tetején egy gigantikus épület tömbjei emelkedtek: a Móriah. Kevélyen és dacosan meredt fel a templom-

hegy északi felén az Antónia vár az ég felé. Tornyai-
nak csipkéi most belefolytak az éjszakába. Valamivel
odább végtelen oszlopsorok álltak, mint az árnyékok,
nyers sziklatömbökből összehordott falak, magas és
titokzatos épületek, amelyeknek tetején vörös lángok
mozogtak, az őrség fáklyái, amelyeknek fénye rávilágított
a templom érclemezekkel borított falára, a Szentek
Szentjére, amely legközepe emelkedett. Lévi sólyom-
szemei a homályon áthatolva meglátták azt a kapu-
szárnyak nélküli roppant bejáratot, amelynek felső fele
kiugrott a falakból. Félfájának merev arany díszítései
átragyogtak a homályon.

Az adószedő tudta, hogy milyen kapu ez. Térdei
reszketni kezdtek. A mindig nyitott kapu volt ez, a
mindig nyílt egek szimbóluma, amely a Szentek Szentjébe
vezetett, a függönyhöz, amelyet, jácintból, misszuszból,
skarlátból és bíborból szőttek s amely a Szentek Szent-
jének a bejáratát takarta el. Háromszorosan szentek
voltak ezek a szobák, csak a főpap lépett be ide az
engesztelő napokon teljes ornátusban, hosszú tisztulások
után és más ember lábának nem volt szabad ide be-
tévednie, hogy az Úr Angyala le ne sujtsa őt.

Lévi összekuporodott, mint valami leütött kutya
és kezébe rejtette arcát, hogy a nedvesen szikrázó
vörös fényeket ne lássa meg, — úgy tűnt fel előtte,
mintha pusztító tűz égne homloka mögött.

— Adonáj! — suttogta, azt az egyetlen nevet
használva, amelyet az izraelitáknak szabad volt a
Megközelíthetetlen felé használni, mert a Mózesnek
kinyilvánított Igaz neve olyan szent volt, hogy azt
egyetlen ajak sem merhette kimondani és csak a főpap
tiarájára állt felírva arany betűkkel.

— Adonáj! — mondta ismét halálos kínjában és
aggódalmában. Lelke segítség után tapogatózott, mint-
ahogy egy részeg ember tapogatózik maga körül segítség
után a levegőben. — Adonáj!

— *Mindenki, aki kér meghallgattatik, és aki*

keres talál és aki kopog, annak megnyitják az ajtó! — Úgy tűnt fel neki, mintha ez a hang suttogta volna a fülébe, mindenesetre tisztán és érthetően meg lehetett különböztetni egymástól szavait.

Mint a felszabadulásnak sikolya csengett az éjszaka át az öröme. Hát, hogy felejthetted el a Mester szavait? Vaksággal lett megverve, hogy ennyi ideig bolyongott sötétségben? A Megfoghatlan, a Legtisztább, a Mindenttudó Égi Atya volt, akiről az Ember Fia tanított. És Fia bizonyossága szerint a legutolsó bűnös is félelem nélkül közeledhetett hozzá. Karjai nyitva álltak a bűnbánó számára.

— Adonáj! sóhajtott Lévi még egyszer, de egészen más hangon, úgy, mint ahogy egy fiú sóhajtott az apjához. Hosszú pillantást vetett az arany kapura, amely fent fénylett, azután visszament a házba és lenyugodott.

A nap első fény-nyilai felgyújtották a szentély arany falát s a fény vakítva sugárzott szét az óriási tájban. Néha trombitaszó riadt szét a város felett és verődött vissza a hegyek oldaláról. Az égő áldozatok oltára elől vastag tömjénfüst emelkedett az ég felé. A reggeli áldozat megkezdődött.

Ájtatoskodók tolongtak a templomba: férfiak és nők, farizeusok és vidéki földművesek, kalmárok és írástudók. A nők az asszonyok udvarába, az idegenek és a prozeliták az idegenek udvarába, az érettkorú férfiak pedig abba az udvarba, amely roppant köteraszszal övezte az égő áldozatok oltárát és elválasztotta a papok és leviták oltárától.

Minden szem feszülten függött azon az óriási kötömeget, amely mint egy kisebb hegység a belső templom előtt meredt a magasba. Tizenöt könyök magas volt, tizenöt könyök széles és tizenöt könyök hosszú. Szarvasformájú csúcsok meredtek mind a négy oldalán a levegőbe. Széles csatornák vezették le róla a bárányok, borjuk és kecskéik dúsan ömlő véré, — a papok kése acélos villanással szúrt bele az áldozati

állatok nyakába és húsukat megemésztették a füstölgő lángok: „Édes illatott emelve az Úr elé.”

A füst vastag felhője csapott szét a tömeg felett: a hívők hatalmas tömjendarabokat küldtek az égő tűzhöz, — a kékes felhő úgy terült szét az udvaron, mint valami kék tó és rajta át éppen hogy átaranylott a Szentek Szentjének kapuja. Belőle csak határozatlanul rémlettek elő a Szent függöny mély színei. Az imádság és tolongás szakadatlan tömege töltötte meg a levegőt. Közben egy halálba cipelt állat rémületes bőgése vagy pedig a magukonkívül imádkozók jajongó kiáltozása.

A templomcsarnok előtt való óriási tér zsúfolva volt emberekkel. Kereskedők álltak ott áldozati állatokkal és hangosan kiabálva kínálták a maguk nyüzsgő, mekegő, turbékoló, hangos torokkal elbődülő állataikat, az odaözönlő zsidóknak. Kofák tódultak oda és hószerű lisztet, bort, tömjengyantát és fűszereket kínáltak.

— Minden tiszta és való, az áldozathoz való! Olcsó, csodálatos ár! Majdnem ajándék! Mogorva és fecsegő pénzváltók guggoltak ott, készen arra, hogy a vidékieknek, akik a templomban imádkozni akartak, verejtékesen összetakarított mindenféle pénzeit egységes pénzekké váltsák át és megcsinálják a maguk üzletét. Mindenki kiáltozott, beszélt, üvöltött egymáson át és így azt lehetett hinni, hogy tizezer kéz kavarog keresztül-kasul a levegőben.

Másutt embercsoportok álldogáltak ott, akik ugyanolyan nyugtalan gesztusokkal szőrszálhasogató szóharcolkat vívtak a Törvény egyes mondatairól és néha belekapaszkodtak még egymás szakállába is.

Mindez különösen a római katonáknak okozott nagy gyönyörűséget, akik kaszárnájuknak, az Antónia várnak lépcsőiről őrségen állva, vagy kockázva tekintettek alá a tömegre. És Rómáról beszéltek közben, a Transtiberis és az ostiai kikötő kocsmáiról, festettarcú táncosnőiről, cirkuszi viadalokról és Caesar bőkezűsé-

géről, akit áldjanak meg az Istenek. Ha egy csoport farizeus és szadduceus, vagy eszélus találkozott, kölcsönösen egymásra köptek, megfogták egymás szakállát és mint a vadmacskák, begörbített körömmel készültek kivájni egymás szemét. Ilyenkor azonnal feltűnt a legiónáriusoknak ezüstös vérté s pajzzsal és lándzsával verték szét a verekedőket, néha még szíjkorbácsok is csattogni kezdtek s nyomukban csikokban hasadt ki a vér.

— Csend a törvény nevében! — mennydörgött a centurio.

A forróvérű verekedők szitkozódva és öklüket rázva váltak el egymástól, mialatt a békéttéremtők nevetve mentek vissza helyükre s újra a szép Laisról, a szép csipőjű Thaisról kezdtek beszélni és a jó borról, amelyet a kövér Marcellus árul a Miles gloriosus-hoz címzett csapszékekben.

Ennnek a zürzavaros morajnak kellős közepébe lépett bele a vámos. Nem nézett maga köré, nem eredt szóba senkivel és a süket zajt elengedte fülei mellett. Fontosabb dolgokra gondolt. Egy áldozati állatokat áruló kalmár mellett megállt és megvásárolt egy makulátlan, kiválasztott hófehér gyapjú bárányt. A kalmár négy sekelt kért érte. Kétszeresét a törvényes árnak. Lévi Ben Alpheus vállrándítás nélkül fizette meg a summát. Ma nem volt abban a hangulatban, hogy alkudozzék. Azután megfogta az állatot görbe szarvánál és átadta egy levitának, aki az áldozati állatok beszédésére járt köröskörül. Rátette fejét az állat fejére és így szólt:

— Engesztelő áldozat! Azután arannyal telt zacskót nyujtott át neki: — Fogadalom! — mondta röviden. A levita néhány ájtatos formulát mormogott, átvette az adományt és a többiek felé fordult.

De Lévi felment a lépcsőn és állva maradt a férfiak udvarán.

Annyira elmélyedt gondolataiba, hogy nem vette

észre, hogy mellette egy fehérbe öltözött farizeus ment ugyanazon az úton. A farizeus ismeri őt, ő pedig ismerte a farizeust, mert mind a ketten Kafarnaumban laktak. A másikat Johanán Ben Ezraelnek hívták. De semmi más közösség nem volt köztük, mint az, hogy egy helyen laktak.

Johanán ünnepélyes és ájtatos lépésekkel ment feljebb. Arca sápadt és szenvedő volt. Mindenki láthatta, hogy keményen bőjtölt. Homloka előtt és kezéről nagy fémdobozok lógtak le tele imádságokkal. Öltözetének szegélye a Szentírásból vett mondásokkal volt körülvarrva. Lábujja hegyétől fejetetejéig tiszta volt: a törvény legszigorúbb leírásai szerint, amiket kínos pontossággal tartott meg gyermekkora óta. Úgy tűnt fel mindenki előtt, mint utolsó ízéig jámbor és igaz férfiú. Az öreg asszonyok, akik fenn kuporogtak az asszonyok udvarának karzatain és ismerték őt, csodálkozva pillantottak utána és a forró suttogás sorra járt köztük, amint dicsérték erényeit:

— Ő ama igaz izraelita, akit egészen felemészt Isten ügye: áldott legyen ő és áldott legyen egész háza népe. Ha úgy történék minden, ahogy ő akarja, akkor minden bizonyos tűz és kard emésztené el a pogányokat és hitetleneket és lelkük örök időkre a gyehehnára vándorolna. Igen, Istennek tetsző ember az a Johanán Ben Ezrael!

A megdicsért férfiú bement egész a legbelső udvarba, ahol joga volt tisztelethelyre. Menet közben beledobta a köteles adományt a perselybe és gondosan húzta össze ruháját, hogy útja közben ne érintse a tisztátalan Lévit. Balkezét rátette az imaszíjra és ünnepélyesen, feltűnő mozdulatokkal kezdett imádkozni. Amellett megvető és dühös pillantásokkal nézett a maga kemény és égő szemeivel a szegény bűnösre, aki egészen messze állt, egészen hátul egy oszlop mellett roska-

dozva. Ő nem mert felmenni az arany kapuhoz, amely a Szentek Szentjéhez vezetett. Csak az Atya iránt való gyermeki bizalommal könyörgött:

— Isten legyen nekem kegyelmes, szegény bűnösnek.

Mást nem is mondott Lévi, mindig csak ezeket a szavakat ismételte. És lelkére egy sugár hullt, tiszta és égő, mint egy gyémánt, boldog és bizonyos, mert tudta, hogy imáit meghallgatták.

Amikor hosszú idő múlva megfordult, hogy elmenjen, összerezzent és ama árnyék felé pillantott amely az ő oszlopának árnyéka mellett állt.

Úgy rémlett, mintha az Ember Fia állt volna ott és kimondhatatlan kegyelemmel nézte volna őt, — úgy emelve fel kezét, mint a főpap, mikor feloldoz egy bűnöst.

— Mi az, hát itt vagy Jeruzsálemben? Hiszen Galileában hagyta őt és nem is tudta, hogy Jeruzsálembé készülődnek. És mégis ott állt . . . Lévinek úgy rémlett, hogy egész idő alatt ott állt és nézte őt. Akart valamit mondani, odament hozzá, — de akkor már eltűnt, szétoszlott, mint a tömjénfüst.

Lévi pedig sietett végétszakítani jeruzsálemi tartózkodásának, hogy minél hamarább visszatérhessen Kafarnaumba.

Kafarnaumban megkettőzte jótékonyágát, mindig a szent iratokat imádkozta és olvasta, röviden és egyszerűen végrehajtotta napi munkáját és szakadatlanul az Úrra várt. Nem merészelte megszólítani őt, mert egy belső hang azt mondotta, hogy az Úr el fog jönni, ha az ideje eljön. Azért csendesén és tisztelettel várt. Még nevét is megváltoztatta ezekben a napokban annak jeléül, hogy új ember lett és első neve helyett a másodikat kezdte viselni, a Máté nevet.

Igy üldögélt Lévi Máté a vámházban és várakozó szemekkel nézett a messzeségbe. Ekkor nagy népsokaság közeledését hallotta, — szíve sejtelmektől súlyosan kezdett dobogni és íme, az, akit ő várt, ott jön az úton és egyenesen a vámház felé jött.

A vámos fel akart kelni, hogy elébe menjen, de nem tudott olyan gyöngék voltak a lábai az örömtől és a rémülettől. Feléje akarta nyujtani kezeit, de annyira reszkettek, mintha megbénultak volna szívének viharában. Csak ült ott, mint egy kődarab és csak nézte az Urat, aki egyre közelebb jött kíséretével. Ártatlan gyermekek futottak az Ember Fia mellett és ragadtak bele ruhájába. Alázatos és kérő szemű asszonyok vezették betegüket mögötte. Tisztas iparosok és polgárok szorongtak válla mellett, városszerte ismert bűnösökkel, hogy ne veszítsék el a Mester egy szavát sem, — s az egész nép a városház felé közeledett. Itt az Úr állva maradt és ránézett a reszkető Lévi Mátéra azokkal a szemekkel, amelyektől egyszer fel fog gyulladni a földünk és így szólt hozzá:

— Kövess engem!

És ekkor megtört a varázslat . . .

De Lévi Ben Alpheusnak csak első lépései voltak ezek az úton, amelyek tündöklő dicsőséghez vezették őt, mert az emberek mostantól kezdve már nem a kafarnaumi vámosról beszélnek, hanem így hívják őt: Szent Máté apostol és evangélista.

A ZÁSZLÓTARTÓ.

Bátor, kemény fiatal harcos volt, neve Arminius, — tulajdonképen Hermann, mivel német törzsből való volt és a Rajna partján született. Azonban népe és földje akkor már meghódolt a rómaiaknak. Hermann is azok közül való volt, akik felkerekedtek, hogy belépjenek egy római légióba. Fölötteseik azonban nem tudták Hermann nevét kimondani, így lett belőle Arminius, eltávozva a germán őserdők roppant zúgásából, belekerülve a római hadsereg vasgépezetébe.

A fiatal germán azért lett legionárius, mert fiatal volt és harcos ősök vére folyt ereiben s mert egészen egyedül maradt, — szülei meghaltak s neki kedve volt világot látni.

Légiója nem időzött sokáig ott a germán földön. Átkelt az Alpokon s a kék és forró olasz földön át Rómába vonult, a világ fővárosába. A vöröshajú, kissé otromba germán szédülő fejjel csodálta meg a márvány palotákat, amelyekben az egész világ minden kincse és minden romlottsága foszforeszkált s utcáin görög, szír és gall népsöpredék. S a zsúfolt, tarka tenger hömpölygése felett úgy lebegett a császár, mint valami látomás, bíbor ruhában, — szálas, fiatal rab-szolgák között, akik ezüst gyaloghintóban vitték s utánuk, mint az árvíz, rohantak a pompás öltözetű többi szolgák. Magának Arminiusnak tribunja, a légio parancsnoka, aki mint legfőbb hatalom tűnt föl a katonák előtt, alázatosan letérdelt a Caesar arany trónusa előtt és úgy tetszett, hogy csak porszem a Caesar trónusának lépcsőinél.

Igen, a császár nagy úr volt és Arminius is többnek érezte magát, amikor látta, hogy ilyen nagy úrnak szolgál, akinek az egész földkerekség hódol s aki előtt a tribun is letérdelt. Azonban mindazok között a dolgok között, amiket ő szolgálati ideje alatt látott, tisztaszívű maradt a fiatal germán. Tisztaszívű a megromlott Rómában, mert tudta az öregektől, hogy milyen az ősi germán erkölcs. Erős csak az a férfiú marad, aki nem pocskolja el erejét romlott asszonyokra. Ez volt Arminius zsinórmértéke. Meg akarta erejét őrizni, hogy egyszer valamikor, ha jócskán összeszedett egy kis vagyont az őt megillető zsákmányrészből, valami tisztaszívű, kedves kislányt váltson magához, hogy megházasodjék és családot alapítson. Egyelőre azonban erre még nem gondolhatott, mert ezt nem engedte meg a katonaélet, amit hivatásává választott. És ez az élet csakhamar elszakította őt a ragyogó Rómától és tovább űzte távoli utakra. Hol itt, hol ott tört ki a leigázott népek lázadása, — röviden: a kardnak mindig akadt munkája és a fiatal katonának sohasem kellett kiszoknia a fegyver gyakorlatából.

Arminius lassanként tisztséget is ért el, amire nagyon büszke volt. Ő hordta a légió jelét, a magas rúdon repülő aranyaszt, amelynek karjai közt egy tábla fénylett nagy betűkkel: *SPQR*, — *Senatus Populusque Romanus*. Alatta: sötétvörös selyemkendő.

A zászlóhordó, a signifer, egészen tekintélyes ember volt. Mindenesetre bátornak kellett lennie és hatalmas alakúnak. Ez a kettő megvolt Arminiusban. Ha elől vonult a trombiták és a dobok csengése között és a sisakja alól kibomló szőke haja utána úszott, a levegőbe fénylettek a szemei. A pajzsa fölött egy lefejtett bőrt hordott köpenyül, — aranyozott körmei összeértek a mellén. A blúza vörös volt, mint a zászló selyme. A csatában, ahol a legjobban villogtak a fegyverek, ahol a legsűrűbben meredtek össze a lándzsák, ott fénylett a ragadozó sas és ott volt Arminius helye.

Igy vándoroltak lassan tova az évek.

A légio egyszer csak lent állomásozott Palesztinában, ahol a nyugtalan zsidók rágták a római zablyát. Ez a nép mindig kedvet mutatott a lázadásra és a háborúra.

Arminius most Jeruzsálemben élt. Nagyon elégedetlen volt, mert nem vihetett imádott sasát az utcákon keresztül, — ezt nem tűrték a zsidó papok, bálványimádásnak nevezték. Bálványokat nem tűrhetek meg városukban és ebbe hosszú tárgyalások után a rómaiak is belementek. Arminius örült, amikor a csapat egyik részével elkerült Betlehembe. Ott is szükség volt katonákra, mert nagy népszámlálásra készülődtek és annál szükség volt nagy körültekintésre.

Arminius szívesen ment. Tetszett neki ez a dombokon elterülő békés kis város és a körülötte hullámozó mezők. Nem volt olyan, mint a komor bástyáktól övezett Jeruzsálem és a legionáriusoknak elég szabad idejük volt, hogy a mezőkön és a hegyek közt bolyongjanak. Volt egy és más, ami hazájára emlékeztette őt, ha nem is egy széles folyó, amely a hegyek közt ömlött volna, azonban mégis volt egy-két dolog, ami kellemes volt neki. A lakosság sem volt olyan gögös és elutasító, mint a sötét, mogorva fővárosban. És a pásztorokkal még beszélgetni is lehetett. S amikor a zászlóhordozó egyszer segítségükre volt, hogy a kis város egyik nyáját egy leopárdtól megvédelmezze, összebarátkozott néhány pásztossal és sok hosszú órát töltött beszélgetve magányos tüzeiknél. Azok mindenfélét meséltek neki, vagy ő idegen országokból való harci történeteket tudott mesélni, azok pedig a maguk népének csodálatos történetét beszélték el, még pedig nemcsak azt, ami volt, hanem azt is, ami lesz: Izrael tűnődőklő reményeiről.

S ez így volt: Egyszer dicsekedett szolgálatával és olyasfélét állított, hogy hazájában szabad ember volt ugyan, de szívesen lett alattvaló, mert a legnagyobb embert szolgálja és ez: a Római Császár. Erre nevettek a pásztorok és azt mondták, hogy igen, a császár elég hatalmas fejedelem, azonban egyszer eljön valaki, aki

még hatalmasabb lesz, mint ő, és a császár kicsiny lesz előtte.

Arminius ezt nem akarta elhinni. Ekkor ők előhozták a maguk Istenétől megszállott látnokok ígéit és az Úr ígéreteit, úgy, hogy ő csodálkozott és ugyancsak sokat gondolkozott a dolgokon. Arminius eddig nem igen akart tudni a rómaiak bálvány isteneiről és istennőiről. Még gyermekkorában hallott a Rajna egyik szigetének egy tudós papnőjétől arról, hogy az egész mindenség egy valakinek van alávetve, egy Mindenhatónak. S erre csak most gondolt vissza, amikor új barátaitól ezekről az érdekes dolgokról hallott.

A pásztorok örültek, hogy olyan jó ember ő és remélték, hogy egyszer valamikor ő is elfogadja hitüket és úgynevezett prozelita lesz, mint amilyen sok barátjuk lett már, akik jobban megismerkedtek Izrael tanaival. Azonban a germánt leginkább az eljövendő uralkodónak a világ felett való uralkodása érdekelte. Fáradhatatlan volt a kérdezőgésben, hogyan lesz ez, milyen reményeket vált be és hogyan, ő, aki Izrael Uralkodója lesz. Csak most tűnt fel neki, hogy minden nép bízott, ahol eddig járt; él valami bizonytalan várákozás, hogy egyszer el fog jönni valaki, aki feleletet ad az ember minden földi kínjára és annak uralma átfogja majd az egész világot.

Arminius megértette új barátainak szavaiból, hogy ennek a királynak a megérkezése hamarosan megtörténik. Azért elhatározta, hogy azonnal elhagyja a római császár szolgálatát, hogy amikor az új király megjelenik, követi őt.

— Én hatalmasan megnőtt ember vagyok és a szívem bátor, — gondolta magában a katona s a király bizonyára szintén ad hordozható zászlót, amikor harcosai a csatára kivonulnak. S én tartani fogom mindig magasan, hogy ott világoljon a fejek fölött. Minden bizonnal elégedett lesz majd velem . . .

December volt, azonban a tél enyhe. Palesztina dombjain már virágzottak az amenonák és a kókuszok s a mandulafák rügyei is kinyílóban voltak. A hegyilakók közül még senkisémet látott ilyen látványt. A legjobban örültek azonban a pásztorok, mert nyájait szabadjára engedhették s nem kellett bezárniok a hegyek oldalainak barlangistállóiba, amelyeket éppen ezért vágtak.

Ekkor jött el a zsidók számára a gyertyák ünnepe, amikor a templom felszentelésének tiszteletére minden ajtóba égő gyertyát állítottak és az egész városon át énekkel és hárfapengéssel ünnepelték mindenütt. Odafönn Jeruzsálemben még nagyobb volt ilyenkor az ünnepség. Ilyenkor a templom szép és ünnepélyes volt. De azért Betlehemben is megtettek mindent, amit csak tehettek, hogy az ünnep minél fényesebb és vidámabb legyen, amint az illik. Ezért szorgosan készülődtek a házakban és az utcákon. Amellett az idegenek áradata is megtöltötte a várost, akik azért jöttek, hogy magukat a népszámlálásnál beirassák és szállást keressenek az itt tartózkodás idejére.

Arminiusnak ezen a napon nem volt szolgálata s mert az aranyaszt nem használhatta, azt tehette, ami neki tetszett. Elhatározta, hogy pásztor barátainál tölti az éjszakát, ezt a csillagos, tiszta éjszakát. Egyszerű vacsora, aztán egyórai beszélgetés a tűznél és utána nyugodt, mély alvás ott künn a levegőn, — inkább csábította, mint a hangos zajongás valami pincekorcsmában, ahol a barátai mulattak bor és táncosnők mellett.

Igy vándorolt át a leginárius a város kapuján ki a szabadba, békességes gondolatok között.

Egy darabig megállt ott és a város felé tartókra nézett, éppen egy csapat idegen vonult át a kapun. Ezután oldalt fordult, hogy az útról a mezőkre térjen. Közben már bealkonyodott és a hold került az égre, amely

mutatta neki az utat. Biztos és szilárd lépésekkel vándorolt előre. Egyszer csak megállott és egy asszony alakja tűnt fel előtte, aki egyedül és magányosan támaszkodott egy fához. Minden bizonnyal azokhoz az idegenekhez tartozott, akik ma este szállás után kutatnak.

Odament hozzá, noha az asszony láthatóan egyedül volt s a katona nem szerette volna megijeszteni.

Nem volt nehéz fölismerni, milyen fáradt. Oda-dőlt a fa törzsének, mintha támasztékot keresne. S mégis úgy tetszett, mintha valami titokzatos örömet hordozna, noha a katona nagyon keveset látott arcából, mert fátyol takarta el. Arminiusnak úgy tűnt fel, mintha valami szokatlanul nagy öröm ömlenék egész alakja fölé. Ime: Az idegen asszony mind a két kezét összevonta keble fölött és csöndesen pillantott maga elé. Ekkor úgy tűnt föl az idegen katonának, mint hogyha igen-igen fáradt volna az asszony és segítségre volna szüksége. Volt valami, ami hatalmasan vonzotta őt és megpróbálta megszólítani:

— Idegen vagy itt? Nincsen senki, aki megvédjen? Segíthetek rajtad? . . . — kérdezte és kezét tisztelegve emelte homlokához.

Az asszony összerezzent a megszólításra. Láthatólag egészen önmagába mélyedve állt ott és nem vette észre a férfi közeledését. Gyorsan még jobban arca felé vonta a fátyolát. De az a mély édesség, amely arcán előmlött és kisugárzott, azért szemeivel azt jelezte ki, hogy nem fél a fiatal katonától.

Barátságos kézmozdulattal mondott köszönetet a kérdésre és halkán csak annyit mondott, hogy férje a házak felé ment. És a férfi, akiről szó volt, már jött is vissza aggódó arccal. Amikor Arminiust meglátta az asszony mellett, először mintha megijedt volna, azonban azonnal megnyugodott, amikor a katona megmondta, hogy miről van szó:

— Láttam, hogy egy asszony van itt egyedül és azt hittem, hogy segíthetek rajta. Vigyázni akartam rá.

De ha te itt vagy, akkor már nincs is rám szüksége!
— mondta neki Arminius.

— Köszönöm, barátom! Látod, idegenek vagyunk és csak Adiás pásztor istállójában találtunk szállást. Most mutatta meg merre van, de alig találtam meg a sötétedésben.

— Ismerem azt a helyet — mondta Arminius.
— Üres és védett, takarók vannak nálatok és holnap már biztosan talátlak egy házat, ahol kinyugodhatjátok magatokat.

— Köszönöm! — mondta az idegen. Azután néhány szót suttogott az asszonynak, mire az bólintott és engedte, hogy a férfi felsegítse szamarára és karájára vette az utazócsomagot is. Arminius még segített nekik, mire mind a két idegen tovább ment.

A fiatal asszony egyetlen szót sem mondott, sötét is volt, de még a fátyol is eltakarta arcát, de hangja után egészen pontosan el tudta képzelni őt Arminius. Úgy tűnt fel neki, hogy sohasem látott ilyen valamit, aki olyan egyszerű, alázatos, egyeneslelkű és méltóság-teljes lett volna. A rá való emlékezés hosszan benn maradt gondolataiban, amikor később a pásztorúznél ült barátaival együtt. Úgy tetszett neki, mintha álruhás királyasszony lenne, aki titokban és ismeretlenül akar keresztülutazni a világon. Egész öntudata más lett, amikor az éj egyre mélyebb és sötétebb lett. Mintha valami titokzatos lehelet szállt volna alá a csillagokkal pazarlón beszórt magasságból. Ezen az éjszakán senki sem lehetett gőgös vagy gonosz. A még máskor oly harapós és marakodó kutyák is nyugodtan feküdtek s a juhok is békességben álldogáltak, egyik sem öklelődött. Mindenki kedves és vidám volt . . .

Arminius pedig nyugodtan tudott foglalkozni gondolataival a félsötétben. Álomalakok játszottak előtte, az eljövendő csodakirályról szóló álmok. Hogyan jelzi majd a jöttét? Bizonyára bíborba és selyembe öltözött heroldok kiáltják majd szét mindenfelé nevét. Ő maga

is hófehér ménen lovagol ezüstvértes hadsereg élén. Odaképzelte magát ennek soraiba, amint a zászlót hordja . . .

Egyszerre csak társainak kiáltása térítette magához. Láta, hogy a sötétség oszladozik és a csillagok tündökölve csüngenek alá a magasból. Azonban ez a fény már több, mint a csillagoké. Úgy rémlett neki, hogy onnét sugárzik fel a sötét hegyoldal felől, ahol Adiás istállója van. Nem volt ez holdfény és nem volt tűz. Kékes és kegyes sugárzás volt. Hűvösen és rejtélyesen úszott az egyre világosabbá váló levegőben s a pásztorok mutogatták egymásnak és találgatták, hogy mi lehet. És pásztortűzről pásztortűzre szállt a kiáltás, hogy vajjon mi lehet? De csak találgató jelekkel feleltek egymásnak.

Később azonban elhallgattak és némán bámultak a barlang felé. Úgy tűnt fel nekik, mintha megnyílt volna az ég is, vagy pedig inkább mindaz, ami látható volt, mintha meglágyult volna és fátyol ereszkedett volna onnan alá. Az ámuló pillantások előtt légies, leheletszerű alakok csillogó hadserege hullámozott, egyre több és több, míg végre úgy látszott, mintha újabb és újabb csapatok töltenék meg az egész mindenséget. S valami ének . . . mintha a nagy mindenség soha nem hallott melódiája lett volna, olyan szavakkal, amelyeket először elnyelt a zengés, később azonban egyre érezhetőbbek lettek.

Arminius és a pásztorok eleinte nem tudták, mi történt velük. Mozdulatlanul álltak, amíg a földöntúli jelenség tartott. Amikor a csodálatos jelenés egyszer csak váratlanul eltűnt, úgy néztek maguk elé, mint akik álomból ébredtek fel. A holdfény és a csillagok sűrűsnek és sötéteknak tűntek fel, a saját hangjuk durva és csikorgó volt azok után, amiket láttak és hallottak.

— Mi volt ez? . . . — kérdezték egymástól.

Láttad? . . . Hallottad? . . . — járt szájrol-szájra közöttük a kérdés.

— Nem azt énekelték ezek a seregek, hogy dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön...? — kérdezte lassan és meggondoltan a germán.

— Igen és azt is, hogy békesség a jóakarátú embereknek! — mondta egy pásztor.

Futva közeledett feléjük valaki a távolabbi tüztől. Csakhamar megismerték, hogy Abdiás:

— Mondjátok csak — lihegte, — hallottátok a híradást?

Amikor maguk is izgatottan érdeklődni kezdtek, elmondta, hogy egy angyal jelent meg neki, aki azt mondotta neki, hogy Dávid városában megszületett a Megváltó, a világ megmentője. Valamennyien csodálkoztak rajta. Az egyszerű emberek azonban nem kételkedtek, mert őszinték és egyenesszívűek voltak. Csak arról tanakodtak, hogy hol a gyermek, akinek hódoljanak. Abdiás azonban elmondta, hogy az angyal azt adta neki hírül, hogy egy istálló jászolában fekszik.

Alig hangzottak el ezek a szavak, Arminius öklével a homlokára ütött és felkiáltott:

— A te istállódban van! — és erre Abdiásnak is eszébe jutott, hogyan találkozott az idegenekkel.

Ennek a kijelentésnek valamennyien megörültek. Gyorsan előkerestek a nyájából néhány fiatal bárányt, amelyeket áldozati ajándékuul akartak vinni. Azután útnak indultak a barlang felé, a nyájat pedig ráhagyták a kutyákra.

Nem volt nehéz a barlangot megtalálni, mert enyhe fény és sugárzás csillogott körülötte. Azonkívül egy egészen új, ismeretlen csillag volt ott az égen és tündökölve lebegett felettük, ezüst sugarakat hullajtva alá. Éppen olyan volt ez, mintha valami fénylő út vezetne le az égről a földre, amely éppen ott végződik, ahol a barlang előugró tetőzete védte a bejárást.

Óvatosan bemerészkedtek és tisztelettel léptek

be a barlangba, amely elég tágan öblösödött bele a sziklába.

Találtak ott egy csecsemőt nyomorúságos pólyába takarva, bölcső helyett kőjászolba fektetve. Nyomorúságosabb volt, mint a legszegényebb koldusgyermeké. Mellette egy gyapjútakarón ült az édesanyja. Csak a gyermekét nézte és alig tekintett a belépőkre és csak gyermekének az a tekintete kötötte le, amely a csecsemő nagy, tiszta szemeiből feléje sugárzott. Közelükben ott térdelt a férfi és kezeit összekulcsolta. A számára a sarokban volt egy ígásökör mellé kötve, — ezt Abdiás vezette oda éjszakára még délután.

Egy szóval: ez csak istálló volt és szegény, úttól fáradt vándorok voltak, akik hajlékot találtak benne, egyszerű emberek, egyszerű ruhákban . . . és ez a gyermek mégis a csodák királya, a világ ura volt.

Már az is másképp ütött ki, amit Arminius először elgondolt magában: azt, hogy a világ királyának már mint felnőtt embernek kellene megjelennie fény és hadak közt. Ez most született csecsemő volt. Hány évnek kell még elteltie, amíg ő országának uralmát átveheti?

Arminius kelletlenül állt ott és csodálkozott. Erőszakolni kellett magát arra a gondolatra, hogy az, ami történt vele és történik: valóság, nem pedig érzéki csalódás.

Látta azonban, hogy a pásztorok egészen magától értetődően hisznek, nem úgy, mint ő. Azok nem riadtak vissza a csecsemő szegénységétől, hanem leterdelve hódoltak neki és oda rakták köréje ajándékait. Látható módon örültek, hogy üdvözölhetik Izrael megmentőjét.

Arminius az anyjára nézett, aki félrevonta arcán fátyolát, hogy köszönetet mondjon az ismeretlen barátoknak, amikor az arcára pillantott, úgy tűnt fel neki, mint előbb a fánál és azt mondta magában: ez egy királynő, még akkor is, ha nem látom és nem ismerem.

rem országát s mégis ez a fia, a csodák királya. Én is hódolni akarok neki.

Erre letérdelt, meghajtotta fejét és így szólt a gyermekhez, mert úgy tetszett neki, mintha az megértené, amikor feléje fordította tiszta, csodálatos szemeit:

— Oh te király, fogadj szolgálatodba! Láthatod, hogy én idegen földről való jövevény vagyok itt, azonban én megtanultam a tieid hitét és hozzájuk akarok tartozni. Ezért ne vess meg engem. Ajándékokat nem tudok ugyan hozni neked, azonban szolgálatodba szegődök mint zsoldos. Ha nagy leszel, akkor majd szólíts elő, hogy nekem add hordozni zászlódat, én majd tartom, ha ellenségeid fenyegetnek.

Igy beszélt Arminius a maga egyszerű szívéből és úgy tűnt fel neki, hogy a fiúcska bólint hozzá fejével.

Az anya kedvesen nevetett és úgy látta Arminius, mintha mosolya valami áldás lenne.

— Kicsi király! Én most már alattvalód vagyok — ismételte mégegyszer.

Ekkor a pásztorok elvonultak, mert nem akartak tovább időzni a szent helyen.

Künn a barlang előtt megálltak s kezdtek fuvalázni és bölcsődalt énekelni a kisfiúnak.

Ez azonban nyersnek és durvának tűnt fel a germán előtt, akinek az angyali ének még mindig a fülében csengett.

Ha a zászlóhordozó azt hitte hogy az újonnan született csodakirályt még sokszor láthatja és róla sokat beszélhet még a pásztorokkal, akkor csalódunk. Mert a rákövetkező napon hirtelen el kellett hagynia cohorsával együtt Betlehemet, hogy egy fellázadt arab törzs ellen harcoljon a határokon.

És bizony összegyűltek a fellegek a germán feje fölött. Megsebesült a harcban, össze is roskadt és azt hitte, hogy hamarosan meg is hal. Még átadhatta a

zászlót egy bajtársának, hogy az tovább vigye, ő azonban fekvé maradt a földön, amelyet vérével megfestett. A harcolók lábai áttapostak rajta. Még látta, hogy a többiek tovarohantak és az arany sas porfelhők közt tűnt el a messzeségben. Megsebesülten ott maradt és teljesen egyedül.

Azonban nem sokáig. Hamarosan újra ellenséges csapatok kezdtek elvonulni mellette és jó zsákmánynak gondolták a hatalmas fiatal férfit. Felvették, bekötözték sebeit, egy sátorba hurcolták és felápolták. Aztán eladták jó pénzért egy rabszolgakalmárnak, aki teherhordókkal és tevékkel vonult a sivatag csillagai alatt és élő emberárut szedett össze a vad törzseknél.

A büszke zászlótartó rabszolga lett, akinek nem volt semmije és nem rendelkezhetett magával sem. A többi rabszolgával együtt taposta ő is a sivatag égő homokját, mialatt uruk kényelmesen ült tevéjén. Velük kellett aludni a puszta földön éjszakánként és tagjai fájtak a fáradságtól, mialatt tulajdonosuk lágy takarókon és vánkosokon feküdt. Ráadásul a rabszolgák kettesével voltak egymáshoz láncolva, hogy menekülésüket megakadályozzák.

Kemény és fáradságos utazás volt ez. Arminius szíve gyakran olyan nehéz volt, hogy szinte összetörött, — nehezen tűrt ilyesmit ez a Germániában született szabad szív. Azonban különös! Ha nagyon keserű lett körülötte a világ, ha a fájdalom el akarta önteni, akkor úgy tetszett neki, mintha megpillantaná lelkében a betlehemi barlangot és benne a csodálatos fiúcskát és így szólt magában:

— Ha a világ jövőendő urának ilyen nyomorúságos hajlék volt a születési helye és mindenben ilyen szegényeske volt, akkor az ő sorsa sem mehet valami jobban!

Ez a gondolat megvigasztalta és biztosságot adott neki, ami mélyen élt szívében. A király, akinek szolgálata állt, egyszer biztonnal hívni fogja őt és megszabadítja minden szenvedéstől. Azért bátran és minden zúgolódás nélkül tette meg a kemény utat. Végre ki-

érték a sivatagból. A karaván egy termékeny dombvidékre érkezett, ahol friss források fakadtak és árnyas fák álltak az út mellett. Egy várost találtak ott s hatalmas bástyái egy magas hegy tetején meredtek az ég felé. Itt a kalmár sok rabszolgát adott el, hogy dolgozzanak, mert a város lakói inkább a harci élet és a vadászat felé hajlottak. Így vették meg Arminiust is. A fejedelem palotájának sáfára vette meg, hogy a mezőn és a kertben dolgozzék. Örült, hogy ilyen erős férfit kap s mivel hajának színe azon a vidéken szokatlan volt, Róthajúnak nevezték el.

Ezen a néven maradt hosszú időn át fogságban. Később már nem is számolta az éveket, annyi idő telt már el, hogy nem gondolt már tovább a zászlóra és elfeledte a betlehemi csodát. Megadta magát a sorsának, munkájának és keveset beszélt, noha hamarosan megtanulta urainak nyelvét. Nem volt jó sorsa, azonban nem volt éppen rossz sem; mert amint az ígás barmot tisztességesen etetik, úgy a jó munkás is megkapta a maga részét az ételből s kemény fekvőhelyhez szokott egykori zsoldosnak megfelelő volt az istállóban lévő nyoszolya. Csak az hatott rá nyomasztóan, hogy nem volt egyetlen ember sem, akinek ért volna valamit s azonkívül, hogy afféle hasznos tárgy, szinte csak egy magától dolgozó szerszámnak nem volt senkije, akit ismert volna és aki kedves lett volna előtte. Már arra gondolt, hogy ha ez mindvégig így megy, egy napon azután majd kidől és lefekszik, mint valami agyonhajszolt ígásállat. Amikor egyedül volt, nagyon ránehezedett ez a szívére. Sokat sírt ilyenkor. De ha mások is voltak, vagy a társai között, mindig egyforma arcot mutatott.

Hébe-korba keresztülbámult a fejedelmi park falán, ahonnét a hegy magasságából elpillanthatott a kéklő messzeségbe. Nyugat felé tekintett, ahol Palesztinának kellett lenni s ahol véresen és aranyosan nyugodott le a nap s arra gondolt, vajjon mit csinál

most a kis király. Felnőtt-e már és elfoglalta-e trónusát? Gondol-e rám és vajjon hívat-e?

Szilárdan hitte ugyanis, hogy a kis fiú megértette őt akkor. Ez a gondolat ébren tartotta minden reményét, mint ahogy a parázs megmarad a hamu alatt.

— Majd egyszer! . . . — mondta magában és engedte, hogy az évek múljanak, mint ahogy a homokszemek aláhullanak egy kéz ujjai között.

És íme, egyszer történt egy napon, hogy ennek a földnek fejedelme kertjében pihent. Ott hevert a szőnyegekkkel beterített duzzadó vánkosokon, a hűs árnyékban és aludt. Most már nem az volt az uralkodó, akinek uralma alatt Arminiust megvették. A fia volt, hajlamos a rosszra és a jóra s volt, aki szerette és volt, aki gyűlölte. Ellenségei megvesztegették az őrt álló rabszolgákat, akik eltűntek arra az időre, amíg uruk aludt. Ellenségei ekkor elősurrantak rejtekeikből és tört emeltek a szunnyadó fejedelem fölé.

Azonban kihagyták számításaikból Arminiust, aki a maga megszokott csendes módján dolgozott a kertben. Észrevette, hogy mi készül. Rájuk vetette magát s csak kapával felfegyverezve, halálra verte őket, miatt érces hangon kiáltotta a fejedelemnek, hogy ébredjen fel. Arminius még mindig nagyon erős volt, noha ifjúságának napjai már elmúltak. Egyik ellenfelét leterítette, kettőt harcképtelenné tett s mikor az uralkodó magához tért, segítségére volt neki, hogy a hátralevőket is lefegyverezzék.

Súlyos ítélet következett ezután. A támadók és azok, akik segítségükre voltak, éppen olyan gonoszul jártak, mint amilyen jól járt a megmentő.

— Te Rőt — mondta a fejedelem kegyesen —, mátol fogva szabad ember vagy! Az összes szolgák élére állítalak. Lesz szép házad és kincseimet is megosztom veled. Az asztalomnál étkezel és testvéremnek nevezlek.

Arminius meghajolt:

— Oh uram, te nagyon kegyes vagy hozzám és én ezt köszönöm. De szabadságomon kívül azt is kívánom, hogy engedj el engem oda, ahonnét jöttem!

— Ennyire csalogat téged a hazád? — kérdezte csodálkozva a fejedelem. Ő nézd, az alatt, amíg te messze voltál, mindenki meghalt, akiket te valamikor szerettél. Miért nem akarsz nálam maradni, testvérem, és miért nem akarod, hogy itt legyen a hazád?

Erre elbeszélte Arminius, hogy mennyire nem érdekli őt az ő germán hazája s mennyire mást remél: megtalálni azt a királyt, akit valaha ő mint gyermeket üdvözölt. Elmondott mindent, amit a róla szóló jövendölésekből tudott.

A király nagyon csodálkozott, mert népe közt is szájról szájra szálltak ilyen jövendölések. Arról is volt szóbeszéd, hogy három szomszédos fejedelem útnak indult, egy csillagot követve, amely végül egy újszülött királyhoz vezette őket. Vissza is tértek, de már régen meghaltak és senkisem hallott most már többé erről a királyról.

— Oh testvérem, Rőthajú! — szólította meg a fejedelem életének megmentőjét, félek, hogy nem lesz úgy, amint azt te várod, mert nem érkezett közénk már több híradás róla.

Arminius azonban ragaszkodott elhatározásához. Csak abba egyezett bele, hogy utazásával vár mindaddig, amíg el nem múlik a rekkenő nyár, amely neki, a ködös északi erdők fiának, olyan nehezzé tette volna az utazást a sivatagon át. A fejedelem azonban abban a reményben volt, hogy új barátja hosszú időn át mint előkelő úr élvezheti majd új életét és nem kívánczik új kalandok után, hogy egy ismeretlen csodakirályt keressen.

Egy napon egy ismeretlen kereskedő érkezett a városba drágaságaival. Odahívták a fejedelmi házhoz, hogy szemügyre vegyék portékáit. Közben az uralkodó arról kérdezősködött, hogy mi ujság van odakint a világban.

A kereskedő sok mindenről mesélt. Mindenekelőtt arról, hogy Palesztinában egy éve valami nagy csodatevő lépett fel, aki egészen emberfeletti cselekedeteket hajt végre és egészen isteni tudású tanító. A nép között azonban megoszlanak a róla szóló vélemények. Vannak, akik hisznek neki, mások meg azt mondják, hogy csaló, aki a gonosszal áll szövetségben. Sokan azonban azt hiszik, hogy ő a Megígért, az Úr fölkentje, akire az egész világ várakozik.

Ez a beszéd mélyen érintette Arminius szívét. Újra és újra el kellett mondani a kalmárnak mindazt, amit csak az ismeretlen férfiről tudott. Így tudta meg, hogy Dávid házából való és Betlehemben született. Még egy-két dolgot tudott meg, ami arról győzte meg őt, hogy ez az a király, akire várakozik.

Arminiust erőszakkal sem lehetett visszatartani. Magát a fejedelmet is annyira megragadták a jelentések, hogy elhatározta. Rőthajú testvérét mint követet fogja elküldeni Palesztinába, hogy üdvözölje a csodatevőt és meghívja őt a hegyek közé hirdetni tanításait.

Amikor túl voltak a kánikulán, Arminius alaposan felkészült a hosszú útra. Pompás ruhákat szerzett és egy gyorsan járó utazó tevét kapott, amelynek dísztakarója a földet söpörte. Egyéb szolgasereg mellett még hét jól felfegyverzett lovas is csatlakozott melléje. Egy jól felpakolt dromedár a fejedelem drága ajándékait vitte a csodatevőhöz, más teherhordó állatok pedig egyéb dolgokat vittek, hogy a követ utazását a sivatagon át a lehető legkellemesebbé tegyék.

A germán búcsút vett a fejedelemtől és megígérte, hogy vagy magával hozza Őt, vagy legalább is jelentést tesz neki, ha visszatér. Azután ellovagolt.

A hegyen épült város, ahol annyi évet töltött, egyre kisebb és kisebb lett visszanező tekintete előtt s végül egészen eltűnt a lenge messzeségben. Előtte és követői előtt pedig felnyílt a sívár, sárga sivatag.

Azok az emberek, akiket a fejedelem követe mellé adott kíséretül, látszat szerint hűségeseek és odaadók voltak, szívükben azonban gonoszak. Az idegentől, aki valamikor maga is rabszolga volt, irigyelték magas állását és kitüntetését. Kincsei után vágyakoztak, amelyeket magával vitt. Minden gondolatuk titokban az volt, hogyan könnyebbítsék meg őt azoktól. Már arról is tanakodtak, hogyan rabolják el mindenét, hogy azután távoli tartományba menve, ott ismeretlenül letelepedjenek és zsákmányukból könnyű életet éljenek. Gyakran beszéltek erről maguk közt s végül is tervet eszeltek ki, ami célravezetőnek tűnt fel előttük.

A fejedelem, hogy Arminius életet minden eshetőségre biztosítsa, amennyire csak lehet, súlyos esküt kívánt tőlük, hogy a követ életét szentnek tartják és soha nem ontják véréit. Hogy ezt az esküt meg ne szegjék, súlyos álomitalt csempészték este italába, miután már eléggé messze bent voltak a sivatagban, hogy csinjukat óvatlanul végrehajtsák.

Arminius mit sem sejtve, megitta az altatót. A gonosz ital bódultságba ringatta őt, mozdulatlanul és tehetetlenül feküdt. Ekkor észrevétlenül elszedték mindenét és útnak indultak, amilyen gyorsan csak az állatok bírták. Az egész szolgasereg követte őket, mert a rablott pénzen megvették azok hűségét is.

Azt hitték, hogy az elhagyott magatehetetlenül marad a víz és út nélküli sivatagban. Nem ontották a véréit, hogy esküjüket meg ne törjék. Azt hitték, hogy most már biztonságban lehetnek.

Amikor Arminius magához tért hosszú álmából, ott találta magát magányosan, kíséret nélkül, elhagyatva a sivatagban. Miután az álomital részegségéből magához tért és elmúlt az első óra, azonnal megtalálta az összefüggést és megértette az árlást. Belátta, hogy nem marad más hátra, mint gyalog vándorolni tovább abba az irányba, ahol egy utaskaravánra bukkan vagy

pedig vízforráshoz ér. Ott nem maradhatott, menni kellett.

— A csodák királya hív engem, engedelmeskednem kell a hívásnak! — mondta maga elé. Mindezek ellenére még a régi bátor katona volt, aki nem félt semmiféle kalandtól s ha kell, kész harcra minden jó dologért.

Ami egy kicsit megvigasztalta, az volt, hogy a rablók meghagyták nála a fejedelem fő ajándékát, amelyről nem tudtak semmit. Ugyanis egy zacskót hordott magánál, amelybe felbecsülhetetlen értékű drágakövek voltak bevarrva és fejedelme titokban adta át neki. Sötétvörösén fénylő rubintok voltak, ezeket legalább elvihette a csodatevőnek, ha megtalálja őt. Elindult tehát a nap után nyugat felé, amerre Palesztinának kellett lennie. A naptól izzó homok átégetett saruin és forró szél kavargott körülötte. Azonban ő kitartott és nyugat felé vándorolt az egész hosszú napon át. Este lefeküdt a forró homokra és megpróbált aludni, noha erősen kínoztta a szomjúság. De vizet nem lehetett látni sem közel, sem távol. Ekkor másban reménykedett és a magasban fénylő csillagokat figyelte a hosszú éjszakán át, amíg azok el nem sápadtak és nem jött fel az új nap.

Újra tovább vándorolt és keresztülküzdötte magát a magas homoktorlaszokon, a futóhomokos völgyeken föl és alá. Azonban ma sokkal nehezebben haladt, mint tegnap. Dél felé, amikor mindenütt csak homok, homok és homok s itt-ott csupasz kősziklák nyúltak az égbe szemei előtt, elhagyták őt erői, mert a szomjúság meggyengítette minden izmát. Egészen kimerülve hanyatlott le. Ebben a veszélyben ahhoz kiáltott, akit keresett:

— Oh uram, akihez elszegődtem, ha a te lelked hall engem, akkor segíts rajtam!

És íme, édes csicsérgés és madárfüttyszó hasította ketté a csöndet és egy madarat látott szédítő és cik-

cakkozó repülésben. Alább szállott a föld felé és úgy látszott, hogy bizonyos irány felé igyekszik. Ő pedig úgy okoskodott magában: ahová ez a kis állat készülődik, ott bizonyára víz is van. Mert lehetne-e a közelben madárdal, ha nem volna a közelben eledel is?

Megfeszítette tehát utolsó erőit, fölemelkedett és követte kicsiny vezetőjét, amely előtte ugrált és röpködött s mentek a sziklavonulat után. S a komor, vörös kőszalak között egyszercsak megpillantott egy zöld térséget, ahol pálmafák, fű és bozót között egy kis forrás fakadt. Ott ehetett és ihatott, pihenhetett. Megmenekült.

Néhány napon át ott maradt az oázison, itta a forrás vizét, és ette a pálmafák gyümölcsét és meggyógyította kicsiny társának szárnyait. Amikor ismét erőre kapott, újra útnak indult, miután egy kis rakományt gyűjtött magának a gyümölcsökből, amiket levelekbe takargatott. A kis madár pedig mindig előtte röpült, sőt le is csapott vállaira, vagy pedig kiterjesztett ujjai közé telepedett. Állandóan hű vezetője maradt a kicsiny állat, mert mindig olyan helyre vezette, ahol vizet talált.

Igy vándoroltak hosszú napokon át a sivatag égő csöndjében és magányában. Végül mögöttük volt a szomjúság országa. Mezők és gyümölcsösök mutatták az emberi lakások közellétét. Ott Arminius megtudta, hogy nem messze van Szíriától, sem Palesztína határától. Itt azonban egy újabb szerencsétlenség érte. Gonosz rablónépek kezébe került, akik elrabolták tőle ruháit és leszakították nyakáról drágaköves zacskóját. Amikor védekezni próbált, félholtra verték s ott hagyták sebekkel és véraláfutásokkal borítva, csak a legszükségesebb rongyokkal letakarva. Amikor kimerülten ott feküdt, arra gondolt, hogy meg kell halnia. Útitársa, a kismadár is eltűnt mellőle. Azonban ismét eljött számára a megmenekülés lehetősége. Egy öregasszony könyörült meg rajta, aki bekötözte sebeit és ápolta őt kunyhójában, amíg tovább tudott vándorolni. Még elhalt urá-

nak köpenyét is odaadta neki, hogy betakarhassa mezítelen tagjait. S lassan-lassan, mint nyomorult koldus elérte végre Palesztína határait. Most már érezte, hogy minden erejének végére jár. De még most sem gondolt arra, hogy évek súlyos terhei nehezülnek vállaira és már nem az a régi zászlótartó, aki valaha volt.

Azonban erős akarattal indult tovább előre. Egy darabig csak vad füvekkel és útilapu leveleivel csillapította éhségét. Tovább vándorolt hát Betlehem felé, mert azt hitte, hogy Betlehembben találja meg azt, aki után annyira vágyik. Csak egymásnak ellentmondó kijelentéseket hallott arról, akihez iparkodott, és nem tudta, hogy kinek higgyen. Egyszer úgy beszéltek róla, mint valami gonosz emberről, máskor meg úgy, mint valami fölkentről. Nem tudott kiokosodni belőlük s a maga szívének egyszerűségében azt hitte, legjobb lesz, ha majd megkérdezi őt. Most már a nevét is tudta: Názáreti Jézusnak hívták.

Ismét december volt s mint minden évben, a zsidók most is a maguk gyertyás ünnepét ünnepelték. Végre eljött a nap, amelyen Arminius fáradságos vándorútja végén, elért végre Betlehembe.

Harminc év múlt el azóta, hogy nem látta a réteket és hegyoldalakat. Azonban úgyszólván semmi sem változott. Csak annyi történt, hogy nem volt egyetlenegy ember sem, akít ismert volna, mindenki idegen volt és senki sem jött eléje, hogy üdvözlje őt. Ezzel azonban ekkor már nem törődött, mert világosan érezte, hogy élete útjának végére érkezett. Mindig gyengébb lett, mert titokzatos láz emésztette, az éhség, a kimerülés és a rosszul begyógyult sebek legyöngítették testét. Az évek is felsorakoztak már a vállán és már inkább kíváncszott az után, hogy levesse nyomorúságos ittlétének testi hüvelyét. Azonban neki előbb látni kellett urát és királyát s megkérdezni tőle, miért nem jött el, hogy megígért szolgálatát elfogadja. Bizo-

nyos volt abban, hogy megtalálja azt a királyt, akinek a nevét szüntelen maga elé mormolta:

— Názáreti Jézus . . .

Igy ért el estefelé aztán olyan helyre, amely kitérőmentes volt emlékezetében. Közeledett a barlang-istállóhoz, ahol annakidején látta az anyát a csecsemővel, ama áldott éjszakán, amikor az angyalok énekeltek.

Most itt minden csendes és elhagyott volt. Senki sem volt a közelben, sem az istállóban. Arminius belépett. Fáradtan esett egy csomó szalmára, amely a barlang egyik sarkában feküdt. Innét a barlang mélyébe láthatott, ahol a jászol állt s úgy előtte volt, mint ha csak tegnap lett volna, ahogy ott hódolt a gyermeknek annak idején.

— Itt most kipihenem magam, holnap aztán tovább megyek, hogy megtaláljam őt . . . — mormolta maga elé a férfi.

Aztán különös állapotba jutott, félig ébren volt, félig álmodott. Egész élete elvonult szemei előtt. Hol vöröszőke hajú fiúkkal játszott a Rajna zöldelő forrása mentén és anyja kiáltotta nevét: Herman! — hol megkilovagolt kürtök és trombiták harsogása között az aranyssal Róma mellett. Aztán ott feküdt a pásztortűznél és hallotta az angyalok énekét, üdvözölte az újonnan született. Majd látta a várost a hegyen és a kicsi szárnyatörött madarat a sivatagban. Tarka sakkjáték volt: elhúzódott előtte egész élete. Belátta: jó volt mindaz, ami őt érte.

Ezalatt bealkonyodott és a nap egészen leszállt. Ekkor lépések közeledtek a barlang felé. Egy sereg férfi lépett be oda, akik állva maradtak a bejáratnál. Ekkor megszólalt egy hang:

— Hagyjatok itt egyedül és menjetek a szerályba!

. . . A hangban volt valami a csodatrombitából és valami a harangokból, amelyek esténként énekelnek. Arminius szíve megremegett és hevesen kezdett ütni, mintha valami közeli nagy öröm érné. Azonban ekkor

már nagyon beteg volt, nem tudott felülni, hanem fekve kellett maradnia. Szemeit a bejárat felé irányította:

Ime, egy férfi lépett át a küszöbön és odalépett nyomorúságos fekhelyéhez. Kegyesen leült melléje, mint a jóbarát, aki egy másik barátjához jön. Arminius ismerte őt, noha egy szót sem szólt.

— Uram, Názáreti Jézus, hát eljöttél hozzám? . . .

Jézus meghajította fejét és szeretettel tette kezét az övébe.

— Nem tudtam előbb jönni! — sóhajtotta betegén.

— Tudom — mondta a halk válasz —, de azért hű maradtál.

— Uram, most már nincs semmim sem számodra. A rubintjaimat is elrabolták!

— A vér, amely sebeidből ömlött, jobban ragyog, mint a rubintok fénye!

— Nem lehetek már zászlótartó sem, amint megígértem . . .

— De hiszen az vagy, nézd csak!

Egy fehér kéz siklott el felette könnyű mozdulattal. Földrészek és korok fátyola suhant el a legyintés szelében Arminius szeme előtt és egyszerre csak, mint valami tükörben látta egész életét, amint harcolt bátran és keményen s vitte magával Krisztus zászlaját a súlyos szenvedésekben, ha nem is volt olyan, mint a césárok aranyasa.

Arminius összekulcsolta kezét és az öröm könnyei ömlöttek alá arcán: Ime, tehát mégis zászlóhordozó voltam és Te ellened vittem az élet harcai közt!

— Te mondd! — mondta az Úr kegyesen és ismét fölemelte kezét.

Most olyan lett minden, mint a csodák éjszakáján. Ami testi volt, az átlátszóbbá változott. Arminius látta, hogy a barlang falai leomlanak, eltűnnek és a magas ég tekint le fölöttük. A csillagok fényből való lépcsőkké álltak össze és felvezettek a magasba, egész a végte-

lenségig. Ismét látta az angyali kórusokat, ott hullámzottak, táboroztak végeláthatatlan sorban és énekelték:

— Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön a jóakarátú embereknek . . .

Arminius felemelkedett, majd mosolyogva hanyatlott álomba . . . Jézus megáldotta hűséges zászlóhordozóját.

AHASVÉR.

Az ég szürke volt és tikkadt a Rajna síkja fölött. A folyó halálos csönddel folyt és a fák levelei mozdulatlanul csüngtek alá. A látóhatáron, messze, esőfelhők ölmos tömbjeiből hullt a zápor, a mocsaras földön lovak és marhák legelésztek. Körülöttük nyomorúságos szántóföldek terültek el, rozs küzködött rajtuk a talajjal.

Ez a nap nyomasztó és párás volt, tele súlyosan csüngő esőfelhőkkel, — a Germánia mocsarai és őserdei felett gyakran ilyen a nyár!

— Jupiter haragszik — gondolta az a páncélos legionárius, aki a Castellum Novesium bástyafalain állott őrséget —, Jupiter féltékeny arra a hódolatra, amelyet helytartójának hoznak . . .

Alátekintett a megerősített táborvárosra, ahol ünnepi élénkség és zaj uralkodott. Szeretett volna már szabad lenni, hogy résztvehessen azokban az örömekben, amelyek mára ígérkeztek. Mert ezen a napon, a Krisztus utáni 80-ik év augusztus 10-én, örömnünnepet ült a VI. légio.

Most mult el 10 éve, hogy a jeruzsálemi templomot lerombolták, a mostani császárnak, Titusznak parancsára. Ezt az évfordulót Rómában is megülték s a császár úgy akarta, hogy ünnepeljenek most azok is, kik vele voltak annakidején a roppant templom erődítményei alatt s vele együtt rohantak Jeruzsálem lángtengerébe. Az ott volt légiók közül a VI. — a „Legio Victrix” („Mindig Győzedelmes Légio”), ahogy büszke mellékneven nevezték — már nem állomásozott Ázsiában. A batávok leverte felkelése után Germániába küldték,

hogy a szökevény VII. légio helyett megszállva tartsa Novesiumot.

Sok munka várt rájuk, mert itt az erődítés nagyrészen romokban hevert, szinte teljesen elpusztult. Most azonban mindent felépítettek, még pedig nagyobb méretekben, falai és tornyai fenyegetően emelkedtek a tartomány szabadsága fölé. Éppen most, amikor már tíz éve elmúlt, hogy a batávokat levertek, hármass ünnepet ülhetett Novesium: a dicsőséges diadal ünnepét, amikor a római sas győzött ott a sárga galileai ég alatt Jeruzsálem falainál és győzött itt a ködös Germániában, s annak az ünnepét, hogy befejezték az építést, felépült a helytartói palota és olyan díszesen, ahogyan csak lehetett a távoli és barbár provinciában.

Marcellus vágyakozva nézett alá magas őrhelyéről. Ő még fiatal katona volt és még nem volt olyan jó dolga, mint a kiszolgált tritáriusoknak, akik ma voltak szolgálatban. Reggel résztvettek az ünnepélyes áldozaton, amely bevezette a napot és ettől kezdve ott ültek a hasas boroskancsók mellett, pirosra sült borjú- és báránycombokat szeleteltek, közben háborús históriákat meséltek. Ezeket szívesen hallgatta volna Marcellus, mert ő nem volt ott akkor, amikor lángtengerré vált a Moriah hegye, amikor a falaknak és a szentélyeknek aranya izzóvá olvadtottan folyt alá a tűzben, a föld pedig ingott a harcolók zajától és viaskodásaitól.

Nem volt valami könnyű dolog őrséget állni itt fönny, — a szél feléje hordta a konyhából felgőzölgő ételszagot és hallhatta szerencsésebb bajtársainak énekét, beszédét és nevetését. Amellett a szél fuvolák és hárfák zenéjét is hozta innét a pretorium felől, ahol a legátus ebédelt tisztjeivel. Marcellus felsóhajtott:

— Hát nem jön a leváltás órája sohasem . . . ?
— és fáradtan és nyomott hangulatban nézett le a nyílegyenes katonai országútra, amely a folyó és az erdők felől vezetett a katonaváros felé.

Az úton lassan mozgott előre egy szürke folt. Éppen hogy meg lehetett különböztetni a páraktól

szürke tájtól. Valami öreg ember, de olyan különös és nyomasztó jelenség, hogy a legionárius megadta az őrség számára a figyelmeztető jelet.

Az őrség erre előlépett a Porta Decumana alól. És a decurió, aki vezette őket, egyszerre bizonytalan lett.

Az alak lassan és meggörnyedten közeledett. Valóban: ember volt és nem valami rongyos felhődarab. Veszélyt hozónak semmiesetre sem látszott, ahhoz nagyon öreg, fáradt, elesett és megviselt ember volt. De amikor a várarok hídján végigvonszolta lépteit és már egészen közel volt a decurióhoz: a különben bátor altiszt visszahőkölt előle valami megmagyarázhatatlan borzalommal.

Nem lehetett tudni, hogy csak a fakó nappali fény okozta-e, de az idegen arca olyan volt, mint valami hulláé s a pillantása égő — a decurió mindenestre ruhája alá nyúlt és megtapogatta a rontás ellen védő ametszt amulettet.

— Ki vagy idegen és mit akarsz?

A válasz hangja tompa volt és úgy tetszett, mintha messziről jönne, nagyon messziről:

— Zsidó vagyok, veletek akarok ma ünnepelni . . . Eresszetek be!

Az altiszt nehézkesen és gyanakodva nézte a zsidót, aki itt akart lenni éppen ezen az ünnepen. Homályosan arra gondolt, hogy ez neki aligha jut eszébe, ha zsidó lenne.

— Honnét jössz? — kérdezte végül csodálkozva és durván. És mivel nem kapott azonnal választ, még egyszer megismételte:

— Honnét jössz?

Az öreg ember újra nem felelt. Csak körülintett kezével, — sárga, kékeres kezei voltak, barnán foltozott és olyan száradt, mint valami aszott rongycsomó. S a köröskörül álló germán erdők voltak azok, amikre mutatott. A ajka és a tekintete félelmetesek voltak.

— Örült! — mondta a decurió mellett egy katona. — Hadd menjen!

De az altiszt habozott:

— Meg kell kérdezni a centuriót! — mondotta végül bizonytalanul és bajuszához nyúlt. De ekkor ismét olyan metsző pillantás érte őt az aggastyán különös szeméből, hogy vállat vont:

— Jól van, különben én nem bánom — és félreállt az útból.

A különös vendég azonban továbbra is állva maradt. Mintha azok a hangok tartották volna fel, amelyek odaszongtak a kapuba.

Az ég dörögni kezdett és egy esőcsík pásztája vonult végig a tábor fölött.

— Ma víz ömlik ennek a győzelemnek emlékére! mondta egyszerre az öreg zsidó, színtelen és üres hangon. — Tíz év előtt vér ömlött . . .

— Mi az? — kérdezte nyugtalanul a decurió.

— Te Jeruzsálemben voltál akkor?

— Ott — mondta a fakó hang. Szinte nem az élő hang volt, üressége és kongása a visszhangéra emlékeztetett.

— És hogyan maradtál életben?

— Itt láthatsz! — mondta élesen és elutasítóan az öreg és újra az örültek merev, égő, különös tekintetével meredt a tizedesre. A decurió fakó arccal állt félre, az idegen pedig átsuhant a katonák során s mint valami rongyos és kósza felhódarab veszett bele az esőbe. S a decurió Hekaténak, az Alvilág Úrnőjének egy fekete tyúkot ígért áldozatul, ha megmenti őt a rontástól.

Az öreg zsidó pedig végigvonszolta magát a Via Principalis közepén. Jobbra és balra ott voltak körötte azok az épületek, ahol a X. VI. és a VIII. cohors lakott. Balra esett a schola, afféle gyakorlóterem, — ma a katonák ünnepi ebédje ment ott végbe. Hallani lehetett hangos beszédjüket, nevetésüket és a tetszést, amivel néhány táncosnő produkcióját kísérték. Ezek a Colonia Agrippinából jöttek át és ma arany hullott lábaik elé.

Senki sem vette észre a különös emberárnyékot, aki az eső miatt üres és sivár utcán át haladt. Az egyik centurió künn kószáló vérebe morogva akart

nekirontani. Alig jutott azonban hozzá közel, vinnyogva húzta be a farkát és felborzolt szőrrel, szűkülve kullogott vissza. A zsidó felnevetett.

Ekkor jutott el a Fórumra, ahol a legátus háza állott. Ott, a pretóriumnál, ahol a parancsnok ebédelt a tisztjeivel, egyetlen szolga sem vette észre a szürke alakot. Úgy osont be az oszlopok közé, mint valami éjszakai madár és az Atriumon át az ebédlőterembe ment, amely homályos volt a zivataros nap sötéttségétől. Itt megbujt egy virágfüzérekkel ékes oszlop mögött.

Az ebédre sok vendég volt hivatalos, asszonyok is, mert a legátusok és néhány tisztje házasember volt.

A dominák felkeltek az asztaltól, mert a tulajdonképpen ebéd már véget ért. Beszélgetve jártak fel és alá a teremben, nagy tollas legyezőikkel legyezgették magukat a tikkadt levegőben. A férfiak azonban még ott ültek a kancsók mellett és háborús történeteket meséltek azzal az élénkséggel, amit a bőséges lakoma és a jó bor szokott adni az embereknek. A beszélgetés zajában fuvolák játszottak, de senki sem figyelt rájuk.

Éppen Ahasvér rejtékhelye előtt álldogáltak az asszonyok és a legátus feleségének nyakláncát csodálták.

— Drusillám — mondta Galla, a primipilus díszesen öltözött felesége, — ezek a rubintok gyönyörűek!

— Mint aki hordja őket! — hízelt egy alacsonyabb rangú tiszt felesége.

A legátus felesége bólintott:

— Csak azért szeretem hordani, mert az isteni Titusz maga gondoskodott róla. Ő maga kérte a férjemet, hogy válasszon valamit nekem a zsákmányból!

— Ófensége tudja, hogy milyen boldogok vagytok . . . — vélte Galla érzelmesen és mélyet sóhajtott strofiuma, a keblét takaró kendő alatt.

Drusilla megrántotta őt a mályvaszínű, arannyal himzett stólánál fogva, amelyet hófehér, ujjatlan tunikája fölött hordott. Éppen a tíz év előtti diadalmenet hosszú leírásába akart kezdeni, amikor férje hangja félbeszakította:

— Figyelj ide, Drusilla, Cajus barátunk is szintén látta a Sebezhetetlent, amikor a templom leégett.

— Lehetetlen! — válaszolt a domina meglepett arccal. S kelletlenül fordult a többiekhez: — Most jön Alexander a maga kedvenc történetével s nekünk irgalom nélkül századszor is végig kell hallgatni . . . Kár! Éppen el akartam nektek mesélni, mi volt akkor Rómában és milyen ruhát hordtam, amikor a fenséges Titusz ellovagolt erkélyem alatt s felnézve rám, oda kiáltott Alexandernek: „Barátom, te valóban gyönyörű rózsát őrzöl a kertedben!”

A többi asszonyok csendben maradtak és arra gondoltak, hogy ezt az esetet is százszor hallották már, de a parancsnok feleségével szemben csak tiszteletnek volt helye. Azért visszaültek az asztalhoz és figyelemmel fordultak Drusilla férje felé, aki az asztalfőn ült és beszélni kezdett. Egy idegen tiszt ült mellette, a XXII. légióból való, aki erre az alkalomra Augustából jött át.

Cajus eddig fölényes arccal üldögélt az egész ünnep alatt. Véleménye szerint tulajdonképpen az ő légiója a XXII. légió volt a győztese az ostromnak. Ez támadta leginkább a templomot, a többi légiók csak mellékes szolgálatot tettek az ostrom alatt. Ezért hűvösen és tartózkodóan viselkedett egészen addig, amíg a bor meg nem oldta nyelvüket és közös tárgyat nem találtak a legátussal.

— Igen, tiszteletreméltó Drusilla, nekem is volt dolgom ezzel a csodálatos férfiúval! — mondta fontoskodva.

A legátus triumfáló tekintetet vetett köröskörül:

— Látjátok, hogy nem túloztam? Pedig mindig azt gondoltátok!

Az ellentmondás moraja hallatszott minden oldalról, mindenki el akarta magától utasítani a méltatlan gyanút. Cajus azonban már beszélt is:

— Ez az átkozott varázsló egészen használhatatlanná tette kardomat és én magam is arra gondoltam akkor . . .

— Hogyan volt? — kérdezte egy fiatal centurió.

— Na, engem hallgass meg, hogy jártam azzal az emberrel! — szakította félbe őket türelmetlenül a legátus. — Akkor pillantottam meg először, amikor kézitusában voltunk az égő áldozatok oltára körül. Ti istenek, micsoda viaskodás és gyilkolás ment végbe ott! . . . A zsidók odaszorultak az óriási oltár köré és a mieink úgy ostromolták a széles lépcsőket, mint valami bástyákat. A vér úgy csorgott alá ott, mintha valami óriási áldozatot mutattak volna be. Bokáig álltam a vörös áradatban. Egy, kettő, három . . . halottak és sebesültek egymásután gurultak alá a lépcsőkön. És sehogy sem akart elfogyni. A Szentek Szentjének bejáratát védelmezték s emellett a láрма, a kiabálás . . .! A forró füst és döglesztő forróság . . . mert égett a templom . . .

— Na és ott volt az a Sebezhetetlen? — kérdezte Drusilla. Csak meg akarta rövidíteni az elbeszélést.

— Természetes, hogy ott volt! Még pedig a legdühödtebb harcgomoly közepén! S ami a legérdekesebb volt: nem harcolt és nem volt nála fegyver. Csak odavetette magát minden lándzsa és kard elé, mellén szétnyitott ruhával, mintha a halált keresné . . .

— Tehát meg akart halni? — kérdezte a primipilus.

— Úgy van! Mi szívesen megöltük volna, de nem lehetett . . . Amikor elég közel volt hozzám, hogy felemeljem ellene a kardomat, akkor úgy tűnt fel, mintha a karomat lefogná valami, majd amikor sujtottam, szinte visszapattant valami láthatatlan akadálytól. Akkor más küzdők tolakodtak közénk és elvesztettem őt a szemem elől. De újra és újra felmerült előttem, mint valami hajóroncs a viharban, mindig épen és szörnyű arccal.

— Tekintete olyan szörnyű volt, hogy még ezen a napon is föltűnt! — vágott közbe Cajus, aki alig várta, hogy ő is elmondja kalandját.

— Úgy tűnik fel, mintha most is szemem előtt

állna az a pillantása, amit csak akkor és egyszer láttam. Támadásunk mint a vihar kavargott a templomkapu előtt és zárt falanxban rohantuk meg egymás után a lépcsőket. Ott volt csak az igazi harc! Alig villant fel előttem egy gyölölettől vagy rémülettől eltorzult arc, egy kardcsapástól már is beletűnt a semmibe és új merült fel helyette . . . Valósággal az élő húson át verekedte magát az ember a kardjával. Nem is tudtam magamról semmit, csak vágtam és szúrtam. A pengém egészen a markolatig véres volt és a karom is és éreztem, hogy kardom egész meleg.

— Ekkor egyszer csak úgy éreztem, mintha minden csapásom valami áthatolhatatlanba érne. Magamhoz tértem a vérengzés mámorából, amelyben voltam és magam előtt láttam egy emberi arcot . . . Olyan rémületes szemekkel, amilyeneket soha életemben nem láttam s remélem, nem is fogok látni. Az örült kín, ami ezekből a szemekből sugárzott, már nem is volt emberi. Odatartotta a sovány nyakát és még a hosszú szakállát is félrevonta előle. Mintha arra szólított volna fel, hogy öljem meg. Ebben a pillanatban egy mellettem álló legionárius feléje sujtott, de lándzsája úgy tört szét, mint az üveg. Ő maga is összeesett és a többiek elszáguldottak fölötte, én is ott éreztem a páncélját a lábom alatt. Egyszerre csak ott voltunk a templom kigyuladt csarnokának tüztengerében. A zsidó is ott volt. A füstön, tűzön és a ragadós véren mi vágtuk magunkat keresztül, ő pedig mindenütt ott volt és a legmagasabban csapó lángokba vetette magát. El akart égni, de nem sikerült, mert a tűz szétvált előtte.

Fojtott csend volt. Ez az elbeszélés rémületes és érdekes volt. S az elbeszélő megtörülte verejtékező homlokát.

— Igen!

A lángok jobbra-balra libbentek előle és ez annál jobb volt, mert közöttük be tudott hozzánk ömleni a levegő. Szívesen megöltem volna, hogy megajándékozzam a halállal, mert olyan nagyon látszott utána vágyakozni. Utána is ugrottam és kardomat egészen a

magasba emelve, bele akartam döfni. De pengém lecsúszott róla, neki a kőfalnak és én is elvágódtam a csapás súlyától. A kardom is kiesett a kezemből, szerencse, hogy el tudtam venni egy halottól a kardját, mert különben fegyvertelen maradtam volna az öldöklésben.

— És mi történt a zsidóval? — kérdezte a hangok egész kórusa, mert ez a történet új volt és kíváncsivá tette a hallgatóságot.

Cajus megrántotta a vállát:

— Mire feltápaszkodtam, eltűnt és nem láttam többé. A végén arra gondoltam, hogy rosszul láttam. De éppen most hallom barátomtól, Alexandertől, hogy ő is látta ezt a különös alakot.

A legátus bólintott:

— Úgy van, ahogy mondtam. Én az Égő Áldozatok oltáránál láttam: mindig a kardom elé állt egész hasztalanul. Amikor benyomultunk a szentélybe, ott én is ugyanazt tapasztaltam, amit Cajus: nem akarták érni a lángok. Az olvadtan aláömlő arany más utat vett, amikor a szentély bejáratánál állt. Szinte visszavonult előle lépésről lépésre, mialatt mi állva maradtunk. Végül beért abba a kicsiny csarnokba, amit a zsidók a Szentek Szentjének neveznek. Ez olyan volt, mint valami kemence, a lángok szinte üvöltöttek benne. Ő azonban lekuporodott ott, hogy megvárja, míg összedől az épület. Azt hitte, hogy az talán megöli őt! Ekkor azonban valami érdekes dolog történt . . .

A legátus idegesen elhallgatott és körülnézett:

— Ki beszél még itt?

Mindenki a fejét rázta. Ki beszélne? Talán a szél fúj kinn, vagy valami véletlen zaj volt.

A legátus vállat vont, majd tovább folytatta:

— Nincsenek tanuim, mert a bajtársaim közül, akik velem harcoltak ott, senkisé is jött el élve onnét! De biztosítalak benneteket, hogy minden úgy volt, ahogy mondom. A Sebezhetetlen lekuporodott a Szentek Szentjében, hogy bevárja a halált. Mi megálltunk, nem követtük őt. Ekkor vakítóbb lobbanással, mint azok a

lángok, amelyek köröskörül ott csapkodtak, egészen hósápadt tündökléssel felgyulladt előttem egy kereszt. A fénye olyan rettenetesen sugárzó volt, hogy be kellett hunynom a szememet! . . . Ő pedig felugrott, mintha tüzes vas érte volna és iszonyodva hátrált. Majd előre rohant s mialatt szemeimet a ragyogástól behunyva tartottam, elsiklott mellettem és eltűnt a viaskodás zajában. Azután mi is futottunk, mert az égő tető kezdett már roskadozni. Alig értem ki, már is beomlott és maga alá temette legkedvesebb bajtársamat . . .

— A különös embert azonban nem láttam többé a templom belső udvaraiban. Sokszor gondoltam arra, hogy vajjon megtalálta-e a halált, ami után annyira vágyakozott és ami olyan különös módon menekült előle.

Az elbeszélő elhallgatott. A hallgatóságon végigfutott a borzalom, mert a sötétség sűrűbb lett és újabb mennydörgés hangzott föl. Valami üres nyöszörgés reszketett keresztül a súlyos levegőn. Ezúttal mindenki egészen tisztán hallotta. Az asszonyok riadtan húzódtak össze egy csoportba egymás mellé. De Alexander felugrott és felkiáltott:

— Ki nyöszörög? . . . Nézzétek meg, nem bujt-e el valaki, hogy kihallgasson bennünket!

A szolgák tétovázva néztek szét, benyúltak egyikét oszlopnál a melléje húzott függöny mögé, de nem találtak senkit. A vendégek idegesen nézlék őket s végre a legátus, féligmeddig szégyenkezve idegessége és babonás volta miatt, intett nekik, hogy hagyják abba: csak a szél okozhatta a zajt. S valóban: a szél kezdett föltámadni. Kissé szétfujta a felhőket, úgy, hogy valamivel világosabb lett és az esős nap sápadt szürkésége ömlött el a csarnokon.

Drusilla megpróbálta a társaságot más hangulatba hozni.

— Egy kis meglepetést készítettem elő nektek! Most, hogy annyit beszéltünk a zsidókról, illik arra is gondolni, ami szép bennük és ehhez számítom én az ő énekeiket és dalaikat. Van egy fiatal zsidó szolgám,

akit népének ruháiba öltöztettem ma és a nap öröme néhany dalt fog nektek előadni!

— Jó gondolat! — kiáltott fel Cajus. — Nagyon örülök, ha ismét hallgathatom azokat a dalokat, amelyek annyira tetszettek egykor. A zene volt az egyetlen, amely nem volt undok ott Judeában.

— Igen, így van! — bólintott a legátus. — Piszkos és furcsa nép, de jól zenél. Megérték néhány szót abból a nyelvből, amelyen költeményeik szólnak és kijelentem, hogy ebben a barbár népben sok érzék van a költészethez . . . és tulajdonképpen ennek a fiúnak jól állnak népe ruhái . . . Rangja szerint öltöztetted fel, Drusilla?

— Természetesen! Úgy fog elétek állni, mint előkelő judeai ifjú.

A legátus felvilágosította őket:

— Akkoriban százak vonultak a diadalmenetben lovaink után, közöttük Juda is, aki nyolc éves volt, az anyja mellett. Nemes származásúak, főpapi családból valók. Azt hiszem, hogy az apjuk vagy a nagyapjuk Kaifás, Kajafás volt, vagy valami ilyesféle. Nevetéséges áron vettem meg mind a kettőt, annyiért, hogy csak borraavaló ilyen két kitűnő rabszolgáért.

— Igen, igen, ilyen körültekintő az én férjem — nevetett Drusilla kissé gúnyosan, — de azért szívesen megtakarítottam volna ezt az alkalmi vételt. Először az anyát is meg a fiút is nagykeservesen fel kellett táplálni, mint a levágni való borjukat, mert a sok fáradságtól és nélkülözéstől annyira le voltak romolva, hogy azt hittem, rövidesen elpusztulnak. Az asszony pedig, Noémi, mint afféle előkelő asszony, semmire sem volt használható . . . Ti istenek, hány-szor meg kellett veretnem, míg úgy-ahogy használni tudtam valamire!

— A szépsége is csak rövid ideig tartott — jegyezte meg meggondolatlanul a legátus.

Drusilla arcán két vörös folt támadt s szétömlött onnét, fel és le, egészen nyakáig és a homlokáig.

Néhányan megpróbálták lenyelni a bennük feltörni kívánó nevetést.

— Igen, amint mondtam már — folytatta a legátus felesége gyorsan, — Noémit nem lehetett semmire sem használni és állandóan rosszkedvű volt. Mindig jól megérdemelte, ha megvertem. Végre egészen vak lett és egy idő óta csak a kézimalomnál lehet hasznát venni. Ha nem lehetne Juda közelében, már bizonyára régen meghalt volna. De a fiú is annyira könyörög érte, hogy tartsuk meg őt. Olyan ügyes fiú, hogy a kedvéért etetjük az öreget. Nekem az a bajom, hogy nagyon jó szívem van!

A társaság előzékenyen helyeselt. A legátus azonban, akit nem hatott meg túlságosan feleségének lágy szíve, türelmetlenül kiáltott fel:

— Na, mikor látjuk meg végre ezt a zsidó gyöngyszemedet?

Drusilla egy fémgolyót vetett az ezüstitálra. Éles csendülés hangzott fel. Ekkor egy karcsú, sötétfürtös ifjú lépett a csarnokba, hosszú, tarka ruhákban.

— Jó, nagyon jó . . .! kiáltottak a vendégek és úgy bámultak a fiatal férfira, mint ahogy valami szép állatra szokás.

Galla asszony metszett smaragd darabot emelt a szeme elé és azon át nézte, mert rövidlátó volt.

— Igazán bájos! Sőt, nem is gondolná az ember, hogy ilyen rendes külseje van, ha ki van mosakodva!

Drusilla örült és nevetett, hogy meglepetése ilyen jól sikerült.

Azok a tiszték, akik valamikor voltak Palesztinában, apróságokat meséltek a többieknek az idegen ruházkodásról, mindenekelőtt a legátus, — ő mindenben szerette adni a szakértőt. Terjengősen fejtegette, hogy a felsőruha, a khetonet, miért van lila szegéllyel díszítve és néhány tudálékos felvilágosítást adott a főpapi ruhákról. Mert Juda főpapi családból származott.

Az pedig: mint valami kőszobor bámult rájuk szemével, amely látta Jeruzsálem pusztulását.

Miután mélyen meghajolt, úgy viselkedett, mint

ahogy szerepe követelte. Urának parancsára jobbra és balra fordult, felemelte karjait és minden apróságot megmutogatott ruháján, amint kívánták, anélkül, hogy éles, okos szemei, vagy arcán csak egy vonás is megrezzent volna.

Végre lecsillapodott a társaság kíváncsisága. Ekkor úrnője jelt adott neki. Ő pedig egy kicsiny hárfát vett a kezébe, a hárfa háromszögletű volt, újonnan felhúrozva.

— Ez a „kinnor“, a Dávid hárfája — jegyezte meg tudósan a legátus. — Így hívják a zsidóknak egy titokzatos királyát, akiről azt mondják, hogy az énekek közül a legtöbbet szerezte . . . Na, hadd halljuk a művészetedet, Juda! — és kényelmesen elhelyezkedett székében.

Juda meghajolt. Azután belekapott hangszere idegeibe. Sajátságos hangok kezdtek előömleni ujjai alól. A hangok szabálytalan hullámokban egyszer ujjongtak, más-kor meg sírtak, vagy vadul száguldottak. Aztán felemelte lágy, mély hangját és idegen szavakat kezdett mondani a hárfa kísérete mellett: valamilyen dallam ősi szavait, tele nem sejtett melódiákkal és súlyos ritmusokkal. Ezeket a szavakat senkisem értette meg, csak a legátus, mégis mindenkit egészen elvarázsoltak.

Megfeszült érdeklődéssel figyelt mindenki, még a készenlétben álló szolgák is mozdulatlanok maradtak, lenyűgözve a dallam varázsától. És az egyik oszlop mögül megjelent egy kísérteties fej s két lázas, csillogó szeme beleszegeződött az éneklő fiú arcába. Ez a fiatal arc most — vénnek, nagyon vénnek látszott; vén volt az évezredektől, melyeket népe megélt és a bánattól, amely beárnyékolta.

A rómaiak diadalünnepén pedig győzött a leigázott nép zenéje.

Juda, a főpapi vérből való rabszolga olyan ruhában állt ura előtt, amely jogosan megillette őt. És énekelt a pogányoknak Izrael Istenéről. Énekelt a seregek Istenéről, akiben hisz a kiválasztott nép, Izrael védőjéről, aki soha nem szunnyad és nem alszik. A hatalmas Eloimról, akinek kezéből senkisem menekül

meg, még ha a virradat szárnyain menekül is a tenger legvégsőbb hatáira. És szívszaggató módon énekelt könyörületért:

„A mélységekből kiáltok Uram, hozzád . . .”

A fájdalom és a bánat mindnyájukban összesződött valami kimondhatatlan érzéssé.

A nézők viharosan tapsoltak. Nem tudtak betelni a csodálkozással és a gyönyörűséggel.

— Nem is hinné az ember, hogy ez a keménynyakú nép, amelyik olyan vak a mi uralmunk áldásai iránt, ilyen szép melódiákat találjon ki . . . Énekelj még ezekből!

— Na, nem mondtam? diadalmaskodott a legátus. — Igen, ezek a dalok szépek . . . Juda énekelj valamit a babiloni vizekről! Hogy is van az? Ilyenformán hangzik — és a legátus nyers katonahangja néhány énekhanggal próbálkozott.

— Ezt az éneket énekeljem? — kérdezte Juda vonakodva. Ura meglepődve nézett rá:

— Mi az, nem akarod talán? Elő azzal a hárfával!

A rabszolga arcán megjelent egy éles és fájdalmas vonás. De nem szólt egy szót sem, hanem felhangolta hárfáját, majd kezébe vette és ujjaival lassan végigfutott a húrokon.

A húrok pedig reszkettek és zengettek, mintha források csobogtak volna, mintha vizek hullottak volna alá és mintha fák susogtak volna mellettük. Aztán belekezdett komor hangon, remegve a visszatartott könnyektől:

„ . . . Ime itt ülünk Babilon vizei mellett és sírunk, mert eszünkbe jut Sion. S a folyópart fűzfájára függesztjük hangszereinket, mert azok, akik minket rabul tartanak, azok, akik ide vezettek bennünket és a mi őrzőink, azt mondják nekünk: énekeljete nekünk valami himnuszt Sion dalaiból!”

A hárfa csak szaggatott, rövid hangokat adott. A dal melódiája változott, még mélyebb és még vágyakozóbb lett:

" . . . Hogy énekelnék dalokat az Úrnak pogányok idegen földjén? Ha elfelejtkezem rólad, Jeruzsálem. S váljak meg a jobb karomtól! Rothadjon a nyelvem a számban, ha nem gondolok rád és ha nem az én első örömöm Jeruzsálem."

Rövid szünet. Az énekes összeszedte magát. Azután vad, viharos hangok törtek elő a hárfából s szinte valami moraj zúgott fel az énekből, tele fájdalommal és haraggal. Mindenki látta, hogy a fiú mindenről elfelejtkezett, csak a fájdalomról nem:

" . . . Emlékezzél meg, Uram, Edom fiairól, akik azt mondták Jeruzsálem napján: — Aláomolt ő, aláomolt ő, egészen alapjáig!

Babilon leánya, te szegény, jaj lesz annak, aki veled azt cselekszi, amit te velünk cselekedtél!

Üdv annak, aki megfogja majd gyermekeidet és széttöri a fejüket kövön . . ."

Ez már nem volt többé ének, hanem bosszúért való üvöltés, amely a halálra sebzett mellből sikoltott fel az ég felé. Acélos és izzó hang kiáltotta, s végül éles akkorddal némult el a hárfá.

A teremben halotti csend lett. Lélekzet nélkül, reszkető ajakkal, holtápadtan állt ott Júda, mint aki valami révületből ébred. A hallgatók közül néhányat szorongás fogott el és úgy érezték, hogy valami ellenséges dolog történt. Egy porig alázott nép kiáltott fel és átkot mondott, amely fenyegetően és sikoltva zúgott át a rómaiak örömén. A megghatottság és a felháborodás vegyes érzéseivel ültek ott. Csak a legátus tört ki leplezhetetlen dühhel:

— Te zsidó szülőktől való kutyakölyök! Hogyan merészszen ily halálos fenyegetést itt a szemünkbe vágni és ezt az éneket ránk vonatkoztatni! Azt hiszed, hogy én nem értem ezeket a ronda héber dolgokat? És azt hiszed, hogy büntetés nélkül megúszod? Katonák!

Júda néhány szót mormogott. Ez azonban még jobban fölfokozta urának haragját:

— Hallgass te nyomorult! . . . Katonák!

A bejárat felől csörömpölés hallatszott, a függöny félrehúzódott és belépett a díszörség. Két, kiválasztottan szép szál legionárius volt, lándzsáikat a földhöz koccintva tiszteltek.

— Fogjátok meg ezt a rabszolgát, korbácsoljátok meg, azután keresztre vele! — parancsolta Alexander sápadtan a dühtől. Felesége könyörögve emelte felé a karját:

— Az istenekre! Könyörgök, ne tedd! A legjobb rabszolgádat akarod keresztre küldeni? És éppen ezen a barbár földön! . . . Térj eszedre! Te magad parancsoltad ezt a szerencsétlen éneket! . . . Amily ostobák vagytok ti férfiak, olyan szenvedélyesek is. Legközelebb levágatod a csataménedet, ha nem pontosan úgy lép, ahogy neked tetszik . . .

De a legátus elhárította feleségének könyörögve feléje nyújtott karját. Vállát aranypor öntötte el felesége feltornyozott fejéből. S haragtól reszketve kiáltott fel:

— Nem engedem, hogy népemet büntetlenül sérteggessék. Ez a zsidó bűnhődjön meg vakmerőségéért! Keresztre vele!

Júda ellenben nyugodt maradt és nem könyörgött kegyelemért és nem vetette magát ura lábához. Állt, mereven és mozdulatlanul. Arcára élesen rajzolódtak ki népének elkeseredett, dacos vonásai és ő is, mint az: tűrt a legvégsőkig, anélkül, hogy egy hangot is adott volna.

A legionáriusok már megragadták vállát, hogy elhurcolják, amikor megrettenve léptek vissza, mert egy kísérteties alak állt mellettük.

Ahasvér lépésről-lépésre osont előre rejtekhelyéről. Az általános felindulásban senkisémm vette észre. Most szinte a földből előteremve állt ott, a népéből való ifjú előtt. Félelmetes szemei a rómaiakra szegeződtek.

Hallgatott és nem mozdult egy arcizma sem. Lassan nyomult előre csontos keze, a legátusra, aztán Cajusra mutatott. Mindketten úgy ültek ott, mintha

kővé meredtek volna. A kísértet különös, hangtalan lépésekkel odament a vendégek közé, lenyűgözte őket tekintetével. Majd ismét felemelte a kezét, mintha fenyegetően intett volna nekik. Aztán megfordult és kiment. Eltűnt az eső porzó fátyolában s megrettenés mély csöndje maradt utána.

Végül is a legátus tért magához és felemelkedett helyéről:

— Ez volt az . . . a jeruzsálemi férfi . . . — mondotta fakó hangon.

— Az alvilág minden istenére ő volt — mondta Cajus is rekedten és remegve.

Újra halotti csönd lett. A szemek hallgatagon kereszteződtek, kérdezték egymást.

— Keressétek meg ezt az embert és hozzátok ide! — kiáltotta a legátus.

De senkisémmel hallotta meg ezt a parancsot, senkisémmel volt olyan vakmerő, hogy utána menjen.

— Na mi lesz?! — rontott rá dühösen a legiónáriusokra.

— Nem arra tettünk esküt — mondta vonakodva az egyik —, hogy kísértetek ellen harcoljunk!

Ekkor Júda előlépett. Kemény elhatározottság sugárzott szemeiből:

— Idehozom nektek ezt az embert, ha megajándékozol az életemmel!

— Te . . . Júda . . . — mondta a legátus és kutató pillantásaival méregette a fiú áthatolhatatlan vonásait. — Nem félsz?

— Nem félek tőle . . . semmitől sem félek! Ide hozom eléd . . . vagy meghalok . . .

— Na, miattam megleheted . . . Ma nagylelkű vagyok és büntetés nélkül hagyom vakmerőségedet, ha ide hozod ezt az alvilági embert, hogy megtudjam tőle mindazt, amit tudni akarok. De ha nem állítod nekem ide, erre a helyre, akkor esküszöm a szentséges császárra, keresztre kerülsz! Megértetted?

A rabszolga meghajolt és elsietett.

Drusilla, aki már fellélekzett, hogy férje meg-

kegyelmez legjobb rabszolgájának, elgondolkodó arcot vágott. Majd halkán így szólt, de azért mindenki hallhatta a teremben.

— Legyenek hozzá kegyelmesek az istenek, hogy megtudja tenni, amit kívánnak tőle!

A legátus háza nem messze volt a praetoriumtól. Ma egészen üres volt, mert mindenki a tábor főépületébe ment. Csak a konyhák során volt élet. A lakomát ott készítették elő. A várakozó szolgák most tele boroskorsókkal futottak a praetorium felé. A szakács az utolsó fogás nyalánkságait készítette, a mézeskalácsokat és frissen őrlött lisztet kevert hozzá. A malom megállás nélkül zakatolt az udvaron, amit a gazdasági épületek zártak körül.

Sívár, magányos négyszög volt ez, magas falak között. Nyáron csupa por, télen meg csupa sár, fa vagy bokor nem virágzott kietlen sívárságában. Felette a szürke ég volt és a falak nedvesek az esőtől és a párás levegőtől.

Az egyik sarokban két asszony kuporgott a kézimalom mellett. Durva deszkatető volt a fejük fölött. Nem azért, hogy őket védje, hanem, hogy az eső bele ne essék a lisztbe. Mind a két asszony öregnek látszott, pedig még elég fiatalok. De a hajuk szürkén lógott elő kendőjük alól, az arcuk pedig ráncos. Az egyik vak volt, a másik pedig gyengeelméjű. Ez szakadatlan vigyorgással nevetett maga elé, a vak arca meg olyan volt, mint a kő. Valami mozdulatlan fájdalom ült rajta. Olyan volt, mint az álarc. Csak a kezei mozogtak, amelyek a malom nehéz kövét forgatták: egyébként egész teste olyan mozdulatlan volt, mint az arca. Alig lehetett különbséget tenni, hogy élőlény-e, vagy pedig valami gép.

Egyszerre csak abbahagyta a munkát és ez olyan volt, mintha valami vízimalom állt volna meg. A szakács kiáltott ki az ajtón!

— Elég! Ne önts rá több búzát, Noémi, most

már nincs szükségem többre! — És a konyha ura ki-
merült mozdulattal nyújtotta ki karjait.

Azután a kisegítő szolgálkkal együtt a konyha
melletti hűvösebb szobába ment, hogy megegyék azt,
ami a lakomából megmaradt. A tűzhely leégett és
magába hamvadt a tűz, de a hamuval lefödött parázs-
tömeg továbbra is fullasztó hőséget árasztott bele az
udvarba. A konyhából áramlott ki az olajszag, amivel
az ételeket készítették, úgyhogy a levegő még nyomasz-
tóbba vált, mint azelőtt volt. Senkiséem gondolt arra,
hogy a kézimalom rabszolganőinek valami módon pihe-
nőt vagy üdülést nyújtson. Ott maradtak, ahol voltak:
olyanok voltak, mint a háziállatok.

Noémi fáradt kezei ölébe hullottak, amint levál-
tak a malmot forgató kerékről, a félőrült pedig átkul-
csolta karjaival felvont térdeit. Elállatiasodott nevetésé-
vel megtöltötte maga körül a levegőt és egy régi bölcső-
dalt énekelt szakadatlan egyhangúsággal, kezdet és vég
nélkül, rekedt, csengéstelen hangon.

Ekkor egy árnyék suhant fel a keskeny sikátor
falai mellett, amely a lóistállók és a szénaraktár között
az udvarra vezetett, — Ahasvér surrant be nesztelen
lépteivel. Lassan közeledett a vak felé, aki azonnal
felfigyelt.

— Te vagy az, Juda? — kérdezte olyan hangon,
amely száraz és forró volt a könnyektől.

Ekkor közelében megszólalt egy szintelen és mély
hang:

— Üdvözlégy Noémi, Caifás leánya a Lévi tör-
zséből! Ijesztő, üres csönd lett, az asszony merev,
megkínzott arccal figyelt maga elé, a feje fájt a magába
nyelt sírástól. Ki hívja őt ezen az elfelejtett néven?

— Akárki vagy — mondta gyöngé és mély han-
gon — ne szólíts így! . . . Engem már nem hívnak
Noéminak, hanem Mara-nak, mert elárasztott a tenger
keserősége.

A válasz szintén sokáig váratott magára. Végül
ismét szólt az Ismeretlen hangja. Suítogva és keserűen
szólott.

— Igen! Mert ma én is másképp nézlek, mint akkor, amikor szemeim először pillantottak meg, (sok éve már!) Jeruzsálemben. Akkor ragyogó gyaloghintóban vittek téged s drága ékszerektől tündököltél. Te voltál Jeruzsálem legszebb leánya. Hol van a te szépséged? . . .

— Hol van a népemé — kérdezte keményen az asszony.

— Te pedig miért kérdezed? Zsidó vagy?

— Zsidó! Nem ismertél, a nevem nem mond semmit. Csak eljöttem megnézni, ha már itt vagyok. Szeretem a megkínzottakat, mert én magam is az vagyok. Ugye nagyon szerencsétlen vagy . . .

— Az vagyok! A szenvedésem mély mint a tenger és égető mint a pokol. Csak a halál nyújt majd enyhülést . . . — tört ki az asszony. S az Idegen nyöszörgött:

— Igen, igaz, a halál! Szerencsés vagy, mert meg tudsz halni. Nem, nem vagy szegény, te gazdag vagy, csak nem tudod.

Mielőtt még Noémi valamit mondhatott volna, gyors lépések zaja hangzott föl. Juda szaladt be az udvarba. Amikor a léptek zaja közeledett, Ahasvér gyorsan a sarok mögé vonult, úgyhogy a fiú nem láthatta.

Juda ledobta magát anyja elé és csókkal halmozta el kezeit. Arcának keménysége felolvadt szeretetté és fájdalommá.

Anyja merev arca is fölengedett. Mély felindulás látszott rajta, amikor fiának fürtös fejét szívéhez szoríthatta és kidolgozott kezeivel lágy haját simogathatta.

A fiú néhány pástétomot húzott elő:

— Hozok valamit. Nem elég ugyan, de mégis egy kis eledel . . .

Most látszott csak meg Noémin, mennyire ki volt éhezve. Mohón evett abból, amit a fia hozott neki. A felét odaadta a félörültnek. Az gyorsan bekapta, azután újra belekezdett a maga egyhangú altató dalába.

Juda már megszokta anyjának rabszolgái nyomorúságát. Ma azonban kiújult erővel vágódott minden a szívéhez.

— Ki gondoskodik róla, ha én már nem leszek? — sóhajtott fel. — Oh könyörület Istene, irgalmazz neki!

— Mit mondasz, édes fiam? — kérdezte Noémi. Megpróbálta ismét maga mellé vonni őt s kezei megérintették a Khetonet zsinórijait. A meglepett ujjak tovább kutattak:

— Mi az, zsidó ruhában vagy? — kérdezte elbámulva anyja.

— Oh anyám, anyám, ne kérdezz semmit . . . Ezért vagyok annyira szerencsétlen. Urunk mulattatására kellett felvennem és zsoldárokat játszani a kinnoron. Szent énekeinket lakománál . . .

A vak arcon rémületes mosoly kezdett világítani:

— Miért ne? — kérdezte keményen. — Az Úr elhagyott bennünket, játékszerek lettünk a pogányok szemében. És mégis, ha gúnyból is történt, hogy ezt felhúztad, hadd tapogassam meg, hogy el tudjam képzelni, milyen lehetsz abban a ruhában, amely téged megillet.

Hosszasan maga mellé vonta a fiát, simogatta ruháit és arcát.

— Mi az, könnyes az arcod? — kérdezte becézve és dédelgetve. — Fiam, ne vedd ezt annyira szívedre.

— Anyám, nem ez az . . . — s a fájdalom elvágta a fiú hangját. S belerejtette arcát anyja nyomorúságos ruháiba.

— Meg akarnak ölni . . . Meg kell halnom, azért jöttem, hogy utoljára lássalak.

Noémi nem esett kétségbe, nem sírt. Arca kemény és merev lett, mint a kő.

— Ez mindennek vége! — mondotta nyers, szinte durva, de megtört hangon. — Azután már legalább nem lehet rosszabb. Csakhogy a végén vagyunk . . . Légy nyugodt, fiam, anyád ulánad megý nemsokára . . . Aztán egyesülünk a halálban, az örök nyugalomban,

ahol semmiféle gyötrelem nem kínoz bennünket tovább.

— Igen, anyám, de te nyomorúságban halsz majd meg és mit fogsz addig szenvedni? Én pedig . . . a kereszten . . .

— Adonaj! . . . Miért fiam?

— Mert megparancsolták, hogy a babiloni vizekről szóló éneket énekeljem és nem tudtam ellentállni. Elfogott népünk szégyene! Megátkoztam őket . . . és a legátus megértette.

— Ezért? Eddig jutottunk? Az Úr elrejtette előlünk arcát! — és Noémi rettenetes odaadásban roskadt össze, de a fiú felkiáltott:

— Egyetlen reményem maradt. Egy ember, valami varázsló megzavarta az ünnepet és eltűnt. Senkisem akarja elfogni, én ajánlkoztam erre. A legátus megkegyelmez, ha odaviszem eléje . . . De mintha csak a föld nyelte volna el. Keresztül kutattam az egész táborn, de nem találtam! Ezért jöttem hát hozzád elbúcsuzni! . . .

— Mit mondassz? . . . Valami varázsló? . . . Éppen most volt nálam valaki, akinek közelettére megfagyott ereimben a vér. Az ismeretlen különös dolgot mormolt a fülembe. Talán ő volt . . .

Juda felugrott:

— Tudod, melyik irányból szólt a hangja?

— Jobb felől, onnét a faltól!

A fiú odasietett. Ekkorra Ahasvér előlépett és megállt előtte s színtelen és csengéstelen hangon szólt:

— Én vagyok! —

Olyan fakó és valószínűtlen volt az egész jelenség, mint valami kísértet. De Juda nem érzett semmiféle szorongást:

— Velem kell jönnöd . . . Az életem függ ettől!

— Az életed? Te bolond, aki esztelenül ragaszkodsz ehhez a rabszolgasághoz és aki gúnytárgya vagy uradnak!

— Élni akarok anyám kedvéért! Látod a nyomorúságát . . .

— Miért nem fogod ezt a malomkövet és miért

nem zúzod szét vele a fejét? És miért nem kötöd a nyakadra és ugrasz bele a folyóba, ahol a legmélyebb? Ott aztán véget érne nyomorúságod!

A fiú sötét szemében különös tűz lobbant fel:

— Mert gúny és hatalmaskodás volna az Örökkévaló törvényein túltenni. Ő az élet és halál ura! Ő meghatározta, minek kell velünk történni. Ő küldi az embereket a halálba s nekünk meg kell várnunk, míg ő küld. Távol legyen tőlem, hogy ellene vétkezzem!

Ahasvér nem adott választ. Összefonta mellén karjait és furcsa pillantásokkal nézegette a fiút. Az pedig ismét odahajolt anyjához:

— Légy nyugodt drágám, még minden jóra fordul!
— suttogta fülébe kedvesen.

Az asszony reszkető kezei az áldás mozdulatát vetették feléje.

— Ti szerencsétlenek, ti kimondhatatlanul szerencsétlenek . . . — mormogta a csöndesen figyelő ember.
— Ti meg tudtok halni és nem akarjátok megtenni. Ti reméltek . . . ti szerencsétlenek!

Ebben a pillanatban a félőrült asszony ismét énekelni kezdett. Ahasvér most nézte meg őt először:

— Nem Judit ez, Abidana asszonya? . . . Azt hiszem, ő az . . .

— Ő az! — válaszolta Noémi. — Szegény megőrült a fájdalomtól. A férje egy kitörésnél a rómaiak kezébe került és megfeszítették több száz emberrel együtt. Gyermekei meghaltak az éhségtől. A legkisebbet megmentette, mert valami óriási küzdelem árán néhány falat eledelt tudott neki szerezni mindennap. Ezt kitépte karjaiból egy katona és szétzúzta fejét egy kövön. Azóta nincs eszénél és még mindig bölcsődalt énekel . . .

— Ő is szerencsés! — mondta szárazon a másik.

— Egészen öntudatlan és nem érez semmi fájdalmat — s kétségbeesett mozdulattal markolt sűrke hajába. Amikor magához tért, vadul mondta:

— Mit tegyek hát veletek, ti nyomorultak? Tovább megyek, mert látni sem bírlak benneteket! . . . Gyere

te fiú és vezess az uradhoz! Elmondok a rómaiaknak mindent, amit csak hallani akarnak.

A szürke alak elosont. Juda követte, a küszöbről még üdvözlét intett anyjának.

A praetoriumban pedig éppen olyan viharos volt a hangulat, mint odakint a levegőben. A legátus egészen magába süllyedve ült ott és alig tudták a legszükségesebb udvariassági formákra kényszeríteni. Úgy érezte, hogy elsietett valamit, amit nem lehetett többé jóvátenni. Ki hozza elébe ezt a kísérteties idegent? Talán bizony meg láthatatlanná is tudja magát tenni ez a varázsló? Ha Juda nem hozza el, sorsa meg van pecsételve s a legátus kénytelen keresztre feszíttetni őt. Azonkívül, hogy a legjobb rabszolgájának az elvesztését is sajnálta, volt még valami más is, ami fölöttébb nyugtalanította őt. „Drága Drusillája” nagyon kellemetlen tudott lenni, ha nem tetszett neki valami: most aztán joga van ahhoz, hogy szemrehányásokat tegyen neki. A legátus úgy rontott csapataival az égő templomra, hogy az arca sem rezzen meg, most azonban az a gondolat, hogy a hálósobában ma könnyek és szemrehányások fogadják, égőbbé tette számára ezt a küszöböt, mint amilyen a jeruzsálemi templom lángoktól áttüzesített bronzkapuja volt s mögötte tízezer őrjögő zsidó.

Elhatározta hogy még ma elküld valakit a Colonia Agrippinába, hogy súlyos pénzért valaki mást vegyen Júda helyett. — No de kit?

Ki ért majd ezután ahhoz, hogy a leghidegebb tél közepén friss zöldséget termesszen a konyhának? Ki írja le gyönyörűen metszett írással azokat a leveleket, amiket diktál? Ki gondoskodik arról, hogy ezek a germán tramplik megfelelő forróra, vagy langyosra fűtsék a fürdőt, hogy az ember se meg ne fázzék, se főtt hússá ne váljék benne? Ki tud felszolgálni az asztalnál anélkül, hogy a vendégeket le ne öntené mártással s széttörné az asztalon álló törékeny holmit? Ki más, mint Júda?

Mire való volt, hogy egy rossz dallal így magánkívül hozta urát, hogy halálra kellett ítélnie őt? Az,

hogy Alexander maga rendelte tőle ezt a dalt, nem tette jobbá hangulatát. Olyan hangulatban volt, hogy ma keresztre feszítetté volna minden szolgáját, hogy szabad folyást engedjen dühének.

Drusilla pedig láthatóan duzzogott. Egy távoli asztalhoz vonult a többi dominával, ahol valamennyien összedugták a fejüket és halkan suttogtak egymás között. El lehetett képzelni, hogy mit: a férfiak esztelenségéről és szenvedélyességéről általában és egyes személyekről. A tiszték természetesen nem mertek beszélni, ha parancsnokuk ilyen hallgatag volt. Úgy ültek ott, mint valami halotti toron. Csak a boroskansókat üritgették egyre szorgalmasabban. Így égett valami tikkadt levegő a terem fölött, amelyben a rabszolgák most gyújtották meg a lámpákat, mert félig-meddig már este volt. Künn kissé elcsendesült a vihar, csak néha villant fel egy-egy villám fénye az atrium oszlopain túl. Mindenki az után kíváncszott, hogy bárcsak a kedélyek is lecsillapodnának.

Egyszerre csak általános moraj zúgott föl a terem minden részéből, minden sarokból, amikor lépések hangzottak el és Júda belépett az atriumba s oldalánál a titokzatos idegen. Alexander önkénytelenül Drusillájára pillantott és engesztelő alázattal nézte őt. „Hála az isteneknek!” — mondta a pillantása. A legátus a legszívesebben ki is mondta volna ezt, csak hogy nem illett méltóságához. Azért arca szigorú ráncokba húzódott össze, amikor Júda meghajolt előtte. Mindenkinek föltűnt, hogy milyen előkelő volt népének őt megillető ruhájában s milyen bátran és szabadon beszélt:

— Uram, — mondta gögösen és rekedten — kérlek, gondolj vissza ígéretedre, hogy érette ideigérted életemet! — s az idegenre mutatott.

A legátus idegesen intett neki:

— Most az egyszer kegyelemben elengedem a büntetésedet — mondta durván. — De mikor . . . Nem fejezte be a mondatot. Csak intett még egyszer a fiúnak, aki bölintott és odalépett a különös vendéghez, aki mozdulatlanul állt szürke köpenyében a pán-

célok, ékszerek és selymek között a szemek kereszt-tüzében.

— Ki vagy? Hogy hívnak?

— Jeruzsálemből való zsidó vagyok. A nevem: Ahasvér!

— Hogy lehet, hogy itt vagy?

— El akartam jönni hozzátok.

— Ugyanaz vagy, aki a templom égésénél annyira kerested a halált és akit nem tudtunk megölni?

— Igen!

— Miért teszed magad sebezhetetlenné, ha meg akarsz halni?

— Nem én tettem magamat halhatatlanná. Akaratom ellenére vagyok az! Nem tudok meghalni!

— Nem tudsz meghalni? Akkor te más vagy, mint a többi összes emberek?

— Óh jaj ezért nekem . . . igen!

— Honnét e különös sors?

— Mert meg vagyok átkozva.

— Ki átkozott meg? Miféle Istent sértettél meg?

Ahasvér arcán megjelent egy tanácstalan vonás:

— Ha ki tudnám mondani a nevét, az már segítség volna számomra!

— Mi az, nem tudod, hogy hívják azt az istent?

— Tudom és mégsem tudom! Elsurranik előlem, ha arra gondolok és tudni akarom. Segítsetek rajtam, senki sem ismeri a nevét? . . . Azét, aki a küszöbömre jött a kereszttel? . . .

A társaság tagjai tanácstalanul néztek össze. Valamennyien a fejüket rázták. Vajjon kire gondolsz? — suttogták egymásnak. A legátus azonban odafordult rabszolgájához:

— Na, Júda, te is ugyanazon törzsből való vagy. Van valami istenetek, akin kereszt van, mint valami jelkép?

— Nekünk csak egy Istenünk van uram . . . Ő láthatatlan és megfoghatatlan. A nevét nem lehet kimondani. Neki semmi köze semmiféle kereszthez!

Ahasvér különös tekintettel pillantott az ifjúra:

— Azt, hogy te nem tudsz róla semmit, nem csodálom, Júda, Caifás fia! A te nagyapád ítélte halálra őt, aki a templomba jött és azt mondta, hogy ő a . . . mit mondott, segítetek ki! Ha ki tudom mondani, egész biztosan meghalok.

Nyöszörgése gyászosan hangzott végig a csöndes termen. De senkisémet tudott segíteni rajta. Mindenki borzadt az örülttől, akit odahívtak magukhoz.

Ahasvér maga oldta fel a feszültséget, miközben a fejét figyelmesen forgatta oldalt:

— Ott arról beszél valaki, akit én gondolok. A nevét mondja . . . A sejtelmem még sohasem csalt — mormolta magában. Ezzel a terem kijárata felé fordult: — Megkeresem, aki nekem róla beszél. Aki többet akar tudni, jöjjön utánam!

És nesztelenül suhant ki a házból lágy saruin. Az egész társaság követte őt valami ellenállhatatlan kíváncsiságtól üzve. Még az asszonyok is ott voltak. Még arra sem volt idejük, hogy köpönyeget vegyenek magukra az eső ellen, — szerencse, hogy az már csak éppen szitált. Siettek vagy lassítottak, vagy megálltak a rejtélyes ember mögött a szerint, ahogy ő ment. Különös látványt nyújtott a táborváros utcáin ez a menet. Az esőtőcsákban valósággal tükröződött a fáklya-fény, mert a velük tartó szolgák fáklyát hoztak magukkal.

Juda a maga hó- és violaszínű khetonetjében élén ment a különös menetnek, bátran az árnyékszerű vezető után. Egy pillanatra sem engedte el szemei elől. Az elátkozott úgy csapongott előttük, mint valami denevér. Először a Via Principalis felé fordult, a Via Principalis paliszandertől körülszegett oldala felé, ahol a szárnyat képezni szokott lovasság istállói és kaszárnnyái voltak. Ott egy kissé belefigyelt a sötét éjszakába. Nyers germán torokhangok szűrődtek ki az éjszakába, barbár énekek Wotan és Dona tiszteletére. A lovasokat ugyanis a szövetséges és meghódolt népek sorából szerződtették. Méhsőr és rozspálinka szaga terjengett a levegőben. Ahasvér megrázta a fejét:

— Itt semmiképpen sincsen!

Aztán megfordult és a Via Principalison át a Porta Decumana felé tartott, amelyen aznap déiben megérkezett. Egészen végigment az utcán, aztán jobbra fordult és végighaladt a VI. és a X. cohors épületei között, ahonnan a scholához ért, ahol megállt. Ez volt a közkatonák ünneplő terme. Egy csomó lámpa égett a csarnokban, friss zöld girlandok díszítették a kopár falakat és gerendákat. A katonák ott borozgattak számtalan asztal mellett. Lerágott csontok, kenyérmaradványok és kalácsmorzsák mutatták, hogy itt hatalmas lakoma volt. Most mesésző folyt, mialatt a boroscancsók körös-körül jártak.

Az ajtónál álló őr tisztelgésre akart jelt adni, amikor csodálkozó szemei előtt az előkelő társaság felbukkant a sötétségből. De a legátus leintette. A felfegyverkezett germán tehát némán állva maradt, úgy-hogy a bent ünneplők közül senkisé sem tudta, ki áll a széles ajtóban, amely kivezet az éjszakába.

A katonák bent Jeruzsálemről beszéltek és a zsidó nép pusztulásáról. Az a decurio vitte a szót, aki ma a Porta Decumanan volt őrparancsnok. Úgy látszott, hogy ismét valakit, amit az őrségről néhány frissen jött ember még nem hallott.

— . . . Amint nektek már mondtam, az a nép megérdemelte a jogos büntetést, mert merészelték felázadni a fenséges császár ellen, de még a saját istenük ellen is. Egy bölcs király előre megjövendőlte nekik, hogy eljön az Isten fia, egy király, — ők azonban nem akarták őt, megölték és keresztre feszítették. Azért bűnhődnek ezzel a büntetéssel.

— Hiszen senkit sem feszítettek keresztre a Heródes-családból! — mondta egy hang.

— Te buta, ki beszél itt ezekről a felkapaszkodottakról? — szólt vissza goromba hangon a decurio. — Nem arról van szó, hanem a saját ősi, királyi családjukról. Ez ellen vétett!

— És miért nem akarták őt? — kérdezték többen.

— Amint értesültem, igen szelíd volt annak a kemény, nyakas népnek. Bűnbánatot prédikált és ére-nyeket és ez nem tetszett nekik. Azonban egészen különös erői voltak. A betegek, akikhez ért, meggyógyultak és azt mondják, hogy feltámasztott még eltemetett halottakat is.

— Na és miért nem használta fel ezeket a csodálatos erőket arra, hogy megvédje magát ellenségeitől? — kérdezte Marcellinus, akit közben már leváltottak az őrállásról.

A decurio fontoskodó arcot vágott:

— Ez, úgylátszik, összefügg a jövőndölésekkel és azokban van az oka. Többet már nem is tudok erről mondani . . . Kár, hogy az én öreg palesztínai bajtársam, akivel egy sátorban voltunk, nem jött velünk. Ő órákhosszat tudott a zsidó királyokról beszélni. Olyasfélét mondott, hogy a király halála valami áldozattal függ össze, amit ő éppen ezzel a halállal hozott. Ő keresztény volt, amilyen sok van már az emberek között. Imádja a megfeszített királyt és az mondja, hogy a halottaiból támadott fel, harmadnapra keresztrefeszítése után. Biztosítlak benneteket, hogy van valami igaz ebben a dologban. Ismertem egy veteránt, aki őrségen volt ezelőtt majdnem ötven évvel annak a bizonyos királynak a sírjánál. Olyan különös dolgokat beszélt, hogy alig lehet elmondani. Az öröknek nem volt szabad tovább adniok, ami ott történt, mert a zsidók sok pénzt adtak nekik. Titokban azonban sokat beszéltek róla.

— Érdekes! . . . És erről a királyról még nem is hallottunk. Hogy hívják ezt a feltámadt zsidót?

— Názáreti Jézus! De a követői csak Jézus Krisztusnak hívják . . .

Ekkor éles sikoltás hasított bele a szobába. A decurio megrettenve fordult a hang felé, mindenki arra felé nézett, de csak az előkelő csoportot látták az ajtóban.

Azonnal felkeltek valamennyien, hogy a tisztelgés szabályai szerint köszöntsék a legátust. Ugyanekkor

megismétlődött a félelmetes kiáltás. A kísérteties öreg, aki ma bebocsájtást kért a táborba, előrohant a sötétből és a decurio lábai elé vetette magát.

— A nevét . . . nyögte — a nevét! . . . Mondd még egyszer a nevét, amit éppen most mondtál ki. Akkor ismét tudni fogok mindent és talán meghalhatok.

Az altiszt aggodalmasan próbálgatta tunikáját Ahasvér markolásából kiszabadítani és ismét a rontás elleni védjeleket szórta magára. A legátus odafordult hozzá:

— Mondd neki még egyszer a zsidók királyának nevét!

Erre a decurio lassan és vonakodva, mint valami idegen és kényelmetlen varázsszót, kimondta:

— Názáreti Jézus . . . a Krisztus.

— Igen, igen, ő az, így hívják. Most már tudom, miért vagyok átkozott, megmondhatom . . . talán segít rajtam — nyöszörögte Ahasvér és felállt térdeiről.

Ott állt a széles terem közepén a sziporkázó fáklyák között. A fáklyák csöpögtek és fényük ködös volt.

Előtte ott volt a ragyogó, felékesített és balzsamtól illatos társaság. Mögötte kökemény katonaarcok meredtek elő a sötétségből. Fény táncolt páncéljaikon. Néhány markotányosnő és táncosnő verődött csoportba a férfiak mögött. A széles ajtóban, maga mögött a beáradó éjszakával, ott áll Juda zsidó ruházatában, körülötte a fáklyahordozók. A sötét éjszakát már csak itt-ott szakította meg a villámok fénye, a zivatar a távoli hegyek felé görgött.

Ahasvér pedig felemelte hangját:

— Átkozott vagyok amiatt, aki megfeszítettett . . . Jeruzsálembe jött a templomba és azt mondta, hogy a Megígért, akire mi várunk. Nagy csodákat cselekedett. Úgy beszélt, ahogyan előtte még senki. Hanem ahelyett, hogy Salamon ragyogó országát akarta volna újra feltámasztani, a lélek országát akarta megalapí-

tani . . . Mit használt volna nekünk ilyen diadal?
Gyűlöltük . . . Oh, hogyan gyűlöltük!

Ahasvér hangja heves csuklásba fulladt, majd így folytatta:

— Meggyógyította betegeinket. A bénák jártak és a vakok láttak. Előszólította a halottakat a sírjukból és a bűnösöknek megbocsájtotta bűneit . . . Mit tudtunk volna mi kezdeni ezzel? Mi a hatalmat, a fényt és a gazdagságot akartuk, de ő nem akarta. Ezért gyűlöltük őt!

— Úgy jó volt nektek! — mormogta a legátus.

Juda, aki eddig lélekzetét visszafojtva, feszülten figyelt, odalépett a legátus mellé és így szólt:

— Uram és parancsolóm, én hallottam, valamit beszélni arról az emberről . . . Még gyerekkoromban halottam, hogy fellázadt törvényeink ellen és azt mondta, hogy ő a Magasságbeli Fia.

— Az volt! — rikácsolta Ahasvér — Juda ben Kaifás, ha én átkozott vagyok, akkor nagyapád legyen ezerszer átkozottabb! Mert a te nagyapád vitte őt halálra!

Az ifjú rabszolga reszketni kezdett és fakó vörösség öntötte el arcát:

— Érette szenvedünk . . .! — suttogetta maga elé s gyermekkori emlékei zavarosan feküdtek előtte. Elhatározta, hogy megkérdezi erről édesanyját, mert mindent tudni akart, ami azzal a férfúval történt. Ahasvér azonban tovább beszélt, heves, szaggatott mondatokban:

— A pászka napján volt, amikor halálra vitték. Én ott álltam a házam ajtajában és örültem neki. Az utcán jött és keresztjét hordozta. Alig tudott menni, olyan súlyos volt. A vére sűrűn szakadt le róla, annyira megkorbácsolták. Csupa seb volt és támolgott a korbácsütések alatt, amikkel a hóhérok előregertgették . . . Én ismertem, mert egyetlen fiamat gyógyította ki halálos betegségéből. De azért én nem akartam róla semmit sem tudni. Az asszonyok vitték hozzá a gyermeket, nekem semmi közöm sem volt

hozzá. Hát hálásnak kell-e lennem azért, amit az ember nem is kért? . . . No és most felém jött ingadozva, véresen, halálra ítélve és . . . és az én küszöbömön akart megpihenni. Azonban én az arcába csaptam és így kiáltottam!

— „Eredj tovább, te átkozott, nem pihenhetsz itt meg!”

Ahasvér lihegve hallgatott el.

A legátus sötéten összeráncolt homlokkal mondta:

— Mi az? Te a királyt, ki nektek és néked magadnak nem adott mást, mint csak jótéteményt, s aki a fiadat megmentette a haláltól, eltaszítottad a küszöbödől? És a halálba való útja előtt még ezt a sovány kis jutalmat is megtagadtad tőle?

— Igen — nyöszörögte az aggastyán.

Ez még a nyers katonáknak is sok volt, akik ott állottak köröskörül. Mindenki visszahúzódott tőle s a megvetés moraja hangzott föl a terem gerendái alatt mindenütt. A nyöszörgő hang azonban tovább folytatta:

— Amikor eltaszítottam őt, nem mondott semmit. Csak rám nézett, azután tovább vonszolta magát, míg össze nem esett. Óh, jaj nekem! . . . Ekkor szörnyű szavakat hallottam magamban: „Te nem adtál neki nyugalmat, most te magad sem találhatsz nyugalmat az idők végezetéig, amíg ő vissza nem jó!” Ez dörgött bennem, akár csak a vihar. Hogy honnan jött és ki kiáltotta, azt nem tudom. De nem hagyott békében és én azonnal elindultam. Először bementem a szobámba és bezárkóztam. Bedugtam a füleimet, azonban hasztalan, a szörnyű szavak üldöztek egészen a nap hatodik órájáig, amikor ő meghalt a kereszten. Azután félelmetes csönd támadt bennem. Vakságomban örültem ennek és azt hittem, hogy most már minden rendbe jő, mert ő halott. Amikor azonban néhány nap múlva itt és amott suttogni kezdtek, míg az egész város meg nem telt hírével . . . hogy ő . . . hogy ő . . . hogy hívják . . . ?

— Jézus Krisztus! — vágták rá egyszerre többen is.

— Igen, igen, ő . . . az . . . szóval, hogy halot-
taiból feltámadott, nem akartam elhinni, noha a rokon-
ságomban mindenki hitte. Azonban ettől az órától
fogva titokzatos félelem emésztette szívemet. Ennek
ellenére néhány évig nyugodt volt az életem. Olyanok,
akik semmit sem tudtak az én titokzatos szorongásom-
ról (aggodalmamról), boldognak mondtak, hogy olyan
hosszú ideig élek és már vénségesen vén aggastyán
vagyok. Akkor, amikor eltaszítottam őt a küszöbömről,
ötven éves voltam, majd hatvan éves, hetven éves és
nyolcvan éves lettem. Ekkor eljött az idő, amikor
csapataitok felütötték táborukat Jeruzsálem fölött és
ostromolni kezdték falainkat . . .

A rómaiak arcán a gőg mosolya kezdett világítani.
Az egyik megjegyezte:

— . . . és akkor kezdtl aggódni!

— Igen, igen . . . akkor kezdett hatni az átok.
Láttam, hogy az enyéim valamennyien sorra halnak,
elragadja őket a betegség, a római nyíl vagy a városaink-
ban pusztító bandák, vagy pedig az éhség. Én azonban
tovább éltem, noha bennem is az éhség égett és lelkem
megremegett mindannyiszor, amíg csak elszakadt tőlem
valaki, akit szerettem. Végül hozzám is betörték a
rablók. Minden pénzemet és drágaságaimat odaadtam
nekik . . . mit értek nekem?! Azonban ők nem hitték
el, hogy mindenemet odaadtam, azért leütöttek és el-
kezdték kínozni, amíg csak el nem veszítettem eszmé-
letemet és halottként nem feküdtem ott . . .

— . . . Lehet, hogy valóban meghaltam. Nem tudom.
A rablók a többi halottak közé vetettek és tovább mentek.
A lelkem azonban előjött a Séol sötét kapujából, amely a
holtak birodalmába nyílik. És ismét ott állt mellettem . . .
ő, akit eltaszítottam küszöbömről. Ott állt úgy, ahogy
akkor láttam: töviskoronával, súlyos kereszttel és vérző
sebekkel. Ismét csak nem szólt semmit és rám tekintett.
A mennydörgés azonban ismét ott zúgott fülemben:
„Nem szabad megpihenned, nem pihenhetsz meg, amíg
vissza nem jő. Menj, átkozott és élj!”

A nyomorult összegörnyedt kétségbeesésében,

amikor vadul előkiáltotta ezeket a szavakat. Hallgatóinak meghűlt ereikben a vér. Drusilla reszketve kapaszkodott férje karjaiba, akin szintén végigfutott a hideg. Még a fecsegő és fölületes Galla sem gondolt többé a maga apró ügyeire, barátnőihez simult és titokban áldozatot ígért Fortunának, hogy ez a szörnyű ember minél hamarabb tűnjön el innét.

— Amikor magamhoz tértem, csak egy vágyam volt: meghalni, meghalni mindenáron! Minden az örök nyugalom után sírt bennem, az örök nyugalom után, amelyhez oly közel voltam. Az életet nem akartam, a halál felé futottam, meg akartam halni . . . Nem sikerült!

— Ezt mi is tanusíthatjuk, szerencsétlen! — erősítette meg Cajus.

— Ha tudnátok, hogy mit éreztem erre a borzalmas fölfedezésre! A homlokom köré acélabroncsok szorultak, a szívem pokoli kínokban égett . . . Örökké élni, örökké tovább hurcolni ezt a létet a dolgok végezetéig . . . ! Rettenetes ez a büntetés!

A zsidó meggörnyedt testét könnytelen zokogás rázta meg. A rómaiak vonakodva és összebujva suttogták:

— Igen, az az Isten, aki így tud büntetni, nagyon hatalmas!

De Juda ekkor odalépett törzstestvéréhez:

— Te szerencsétlen, hát nem gondoltál arra, hogy bűnbánatot tarts és megengeszteld az Úr irgalmát?

— Nem tudok többé imádkozni, nem tudok többé sírni, nem tudok már szeretni! Nem tudok semmi olyant tenni, amit ti többiek tudtok! Már késő. — Ez volt a vigasztalan felelet. — Ezt akkor tapasztaltam, amikor a Szentek Szentjébe menekültem, hogy ott találjak könyörületet. De a kereszt eljött utánam és elkergetett. Az ő irtózatos fényénél láttam, hogy azt, ami megtörtént, már késő meg nem történtté tenni, ha az átok megfogamzik! . . . Élő halott vagyok, rém, aki elől futnak az emberek . . . A testemet életben tartja az átok, úgyhogy nem indul rothadásnak, amíg a lelkem

benne időzik. De emberileg érezni már nem tudok többé . . . Oh Juda ben Caifas, rajtad is átok nyugszik! Te is vétkes vagy benne! Azért igyekezz megismerni azt, akit apád halálra ítelt!

— Ezt teszem, úgy segítsen meg engemet az Úr!
Ahasvér ezután a rómaiakhoz fordult:

— Tudni akarjátok, miért jöttem hozzátok? Halljátok hát! Amióta tudom, hogy milyen átok ért, összeviszsa bolyongok a földön, helyről-helyre. Nincs érzékem tér és idő iránt, nem tudom, hol vagyok. Ma reggel épp ott voltam a vadonban. Már akkor úgy tűnt fel, mintha valami ide vonzana. Hallottam annak a nevét, aki miatt vándorolnom kell. Ekkor valamiféle reménykedés ébredt fel bennem: tán van még remény számomra? Talán meghozhatják a halált azok a kezek, amelyek akkor nem hozhatták meg. Azért kérlek benneteket, könyörgök hozzátok, fogjátok kardjaitokat, amelyekkel katonák ontották az én népemnek véré, próbáljátok meg, nem tudnának-e utat találni szívemhez!

Ahasvér térdre vetette magát, megtépte ruháját, amelyet szétnyitott mellén:

— Ide döfjete! . . . És megáldlak érte!

De senkisémmel mozdult, senkisémmel lépett elő a sorból. Minden szem kérdően meredt a legátusra. Ő pedig mély hangon mondta:

— Én nem adok ki efféle parancsot. Tegye mindenki azt, ami neki jólesik!

Előugrott Marcellinus:

— Én láttalak meg téged először, így engem illet, hogy segítsen rajtad! — kiáltott és kardja fölfütyült a levegőbe . . . azonban megállt útközben és visszapattant, mintha üveg lenne és nem kovácsolt acél.

Valamennyien visszarettentek.

— Tudtam! — mormolta a legátus mélyen megrendülve.

Marcellinus azonban egy lándzsát tépett le a falról és a piluma hosszú hegyét fordította a térdeplő felé. De a lándzsa is szétpattant, mint a kard.

A katonák megrémülten vonultak vissza.

— Krisztus erős! Ő nem akarja! — morajlott fel köröskörül.

Ahasvér pedig összeroskadt a decurio előtt. Vonásainak kifejezése szörnyű volt:

— Te talán . . . te, aki először mondtad ki itt a nevét, könyörülj rajtam . . . segíts rajtam!

A megszólítottat szinte elbűvölte a zsidó pillantása. Mintegy álomban húzta elő rövid, súlyos kardját hüvelyéből, amely oldalán függött. Felemelte a kardot . . . Ahasvér szinte állatiasan szomjas szemekkel kísérté a mozdulatot.

— Döfj! . . . — mondta forró és suttogó hangon.

A decurio vonakodott. Önkéntelenül kimondta annak a nevét, akinek ekkora volt a hatalma:

— Jézus Krisztus!

Azután érezte, hogy semmit sem tudna elérni . . . Egy pillanatig még ott tartotta a kardot a levegőben, aztán visszavonult:

— Nem . . . nem tudom megtenni . . .

— Mi az, nem tudod? . . . Te vagy az egyetlen, aki megtagadod!

— Nem, nem tudom. Nem tart vissza semmi külső hatalom, de a bensőmben azt mondja valami, hogy nem tehetem.

— Irgalmazz! . . . Irgalmazz! — nyöszörgött Ahasvér, mint valami kutya a római lába előtt.

Ekkor előlépett a legátus. Alexander egészen megváltozott az utolsó órák eseményeinek hatása alatt. Valami belső fordulat történt vele. Az, amit átélt és hallott, életre hívott benne valamit, ami eddig csak szunnyadt benne. Nyugodt méltósággal állt ott az egymással összevegyülő tarka csoportok között és az égő fáklyák fénye világította meg alakját.

— Kelj föl, Ahasvérus! — mondta messzezsengő hangon. — Én vagyok itt a parancsnok és én parancsolok neked. Neked, szerencsétlennek, nincs köztünk helyed. Mi emberek vagyunk mindenféle hibákkal, de nem vétkeztünk úgy, mint te. És senki sincs közöttünk, aki fel tudná oldani feletted az átkot. Légy hazátlan,

légy otthontalan, ne találj nyugalmat! Isten átkától megterhelten menj végig a népek gyűlölete között. Menj átkozott! . . .

A legátus parancsolólag mutatott a nyitott ajtóra.

Ahasvér hosszú ideig állt még ott, végül támolyogva elvonult. A körülállók megrettenve tértek ki útjából. Ahasvér kijutott a tábor sötét utcájára. Némán, holtan, élettelenül suhant előre. Előtte volt a Porta Decumana, amely szinte magától nyílott fel előtte. A tájék ott terült el körülötte az éjszakában és sápadt villámsugarak lobogtak fölötte.

Az öreg zsidó pedig kilépett a sötét éjszakába és a száműzetésbe s mögötte csikorogva zárult össze a kapu vasszárnya . . .

TARTALOM

Az engesztelés éjszakája	3
A betlehemi tölgyfa és Abdiás, az alázatos	9
„Csunyácska”	18
Dávid törzséből	32
Találkozás	43
Lévi Ben Alphaeus	53
A zászlótartó	81
Ahasvér	104

Krane Anna bárónő:

Magna Peccatrix. A világirodalom legszebb
Magdolna regénye, füzve P 3.—, kötve P 4'30.

Pakocs Károly:

Édua áldozata. Történelmi regény IV. László
korából, füzve P 3'50, kötve P 4'80.

Pakocs Károly:

Lélekzuhanás. Kötve 4'50.

P. Pécsi Tamás:

Az utolsó áldozat. Szent Ágnes életének
regénye, füzve P —'80.

Dr. Czékus Géza:

Az oratowi vértanu. Elbeszélés, füzve P —'90
kötve P 1'70.

Ijjas Antal:

Sziénai legenda. Sziénai szent Katalin korabeli
regény, füzve P 1'80, kötve P 2'90.

Guadalupe

Mexikói regény, kötve P 3.—.

Legeza S. J.:

Világmisszió hősei. P 1'20.

Gáspár Jenő:

Világ orvosa. Regény szent Péter korából,
füzve P 5.—, kötve P 6.—

Kühnelt-Leddihn:

Jezsuiták, nyárspolgárok, bolsevikik. Regény,
füzve P 3.20 kötve 4.20

Orczy bárónő:

Adjátok meg, füzve P 3.—

